

LATVIJAS BANKA
EIROSISTĒMA

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2023

Finanšu stabilitātes pārskats 2023

Finanšu stabilitāte – tāds finanšu sistēmas stāvoklis, kurā finanšu sistēma spēj izturēt satricinājumus, tādējādi mazinot iespējamību, ka finanšu starpniecībā varētu rasties traucējumi finanšu pakalpojumu nodrošināšanā.

Sistēmiskais risks – finanšu sistēmas darbības traucējumu risks, kam var būt būtiska negatīva ietekme uz visas finanšu sistēmas funkciju nodrošināšanu kopumā un reālo tautsaimniecību.

"Finanšu Stabilitātes Pārskata" mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas finanšu sistēmas attīstību un vārst uzmanību uz sistēmiskiem riskiem.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" analizēta un novērtēta Latvijas finanšu sistēmas darbība un riski, balstoties uz datiem līdz 2023. gada marta beigām vai pārskata sagatavošanas brīdī pieejamiem datiem.

Aprēķinot kapitāla atdeves rādītāju, kopējo kapitāla rādītāju, pirmā līmeņa kapitāla rādītāju, CET1 rādītāju, kā arī likviditātes un kredītriska stresa testu rezultātus, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati.

Sagatavojot grafiskos attēlus un tabulas, izmantoti šādi datu avoti: 1.1. att. – SVF, 1.2. att. – Refinitiv, ECB, 1.3. att. – EBI, 1.4. att. – CSP, Eurostat, 1.5. att. – Eiropas Komisija, 1.6. att. – Castellum.AI, 1.7.–1.11. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 1.12.–1.14. att. – CSP, 1.15. att. – Latvijas Atvērto datu portāls, 1.16. att. – Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, 1.17.–1.19. att. – CSP, 1.20. un 1.21. att. – sludinājumu portāli (ss.com, city24.lv, inch.lv), Latvijas Bankas aprēķini, 1.22. att. – VZD, sludinājumu portāli (ss.com, city24.lv, inch.lv), Latvijas Bankas aprēķini, 1.23. att. – CSP, sludinājumu portāli (ss.com, city24.lv, inch.lv), Latvijas Bankas aprēķini, 1.24.–1.26. att. – CSP, SIA "ARCO REAL ESTATE", Chatham Financial, Latvijas Bankas aprēķini, 1.27.–1.28. att. – SIA "Colliers International Advisors", 1.29.–1.30. att. – Latvijas Banka, 2.1.–2.5. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 2.6. att. – ECB, 2.7.–2.10. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 2.11.–2.15. att. – Latvijas Banka, 2.16. att. – Latvijas Banka, EBI, 2.17.–2.19. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 2.20.–2.23. att. – Latvijas Banka, 2.24. att. – Latvijas Banka un EBI, 2.25. un 2.26. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 3.1.–3.7. tabula – Latvijas Banka un tās aprēķini, 3.1.–3.5. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 3.6. att. – Latvijas Banka, 3.7. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 3.8. att. – LVĢMC, 3.9. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 3.10. att. – ECB, 3.11. att. – ECB un Latvijas Bankas aprēķini, 3.12. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 4.1. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, CSP, 4.2. un 4.3. att. – Latvijas Banka, 4.1. tabula – Latvijas Banka, 5.1. att. – Latvijas Banka, CSP, 5.1. tabula – Latvijas Banka un tās aprēķini, 5.2. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, 5.3. att. – EIOPA, Latvijas Banka, 5.4. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, P1.1.–P1.5. att. un P1.1. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, P2.1. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, P2.2.–P2.4. att. – Latvijas Bankas veiktā māsaimniecību aptauja un aprēķini, P2.5. un P2.6. att. – CSP, Latvijas Bankas aprēķini, P3.1. un P3.2. att. – Latvijas Bankas veiktā kredītiestāžu aptauja, P4. tabula – Latvijas Banka, P5. pielikums – CSP, Refinitiv, Bloomberg, EUROSTAT, ECB, Latvijas Banka un tās aprēķini.

Pārskatu sagatavoja Latvijas Bankas Finanšu stabilitātes un makrouzraudzības politikas pārvalde. Pārskata tapšanu koordinēja Olga Lielkalne, Dace Antuža, Elmārs Zakulis un Armands Pogulis. Redaktore – Dace Ķerus un Irēna Katrīne Lapsa, maketētājs – Andris Grīslis.

Saturs

Saīsinājumi	3
Kopsavilkums	4
1. Makrofinansiālā vide un aizņēmēju maksātspēja	7
Ārējā makrofinansiālā vide	7
Iekšējā makrofinansiālā vide	10
1.1. ielikums. Krievijai un Baltkrievijai noteikto sankciju izpildes risku pārvaldība	11
Aizņēmēju finansiālā ievainojamība	14
Nekustamā īpašuma tirgus attīstība	17
1.2. ielikums. "Tīmekļa skrāpēšanas" (<i>web scraping</i>) rīks nekustamo īpašumu sludinājumu datu automatizētai vākšanai	19
1.3. ielikums. Jauno mājokļu pieejamības un aizņēmēju kredītspējas novērtējums	21
2. Kredītiestāžu sektora attīstība un riski	25
Kreditēšanas attīstība	25
Kreditrisks	28
Finansējuma un likviditātes risks	30
2.1. ielikums. Digitālā eiro potenciālā ietekme uz kredītiestāžu noguldījumiem	33
Pelnītspēja	34
Kapitalizācija	35
3. Kredītiestāžu stresa testi	38
Kreditriskā un tirgus riska šoku absorbētspējas stresa testi	38
Kredītiestāžu likviditātes stresa tests	44
Klimata riska stresa testi: plūdu risks	46
Pārejas klimata risku stresa tests	48
4. Makrouzraudzības politika	51
4.1. ielikums. Pārmaiņas Latvijas makrouzraudzības institucionālajā ietvarā	51
5. Nebanku finanšu sektora attīstība un riski	56
1. pielikums. Dabas katastrofu ietekmes uz Latvijas tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari simulācija	61
2. pielikums. Kredītņēmēju spēja izturēt izmaksu un procentu likmju kāpumu	67
3. pielikums. Kredītiestāžu aptaujas par riskiem rezultāti	71
4. pielikums. Kredītiestāžu darbības rādītāji	72
5. pielikums. Agrīnās brīdināšanas rādītāju risku panelis	73

Saīsinājumi

AAE – Apvienotie Arābu Emirāti	LTV – aizdevuma apjoma un tā nodrošinājuma vērtības attiecība (<i>loan to value</i>)
AS – akciju sabiedrība	LVGMC – Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
ASV – Amerikas Savienotās Valstis	MCC – tirgus uzticības maksa (<i>market confidence charge</i>)
CBR – kopējo kapitāla rezervju prasība (<i>combined buffer requirement</i>)	MFI – monetārā finanšu iestāde
CCoB – kapitāla saglabāšanas rezerve (<i>capital conservation buffer</i>)	MREL – minimālā pašu kapitāla un atbilstīgo saistību prasība (<i>minimum requirement for own funds and eligible liabilities</i>)
CCyB – pretcikliskā kapitāla rezerve (<i>countercyclical capital buffer</i>)	NFS – nefinanšu sabiedrība
CET1 – pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs	NILLTPF – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma un proliferācijas finansēšana
CDS – kredītriska apdrošināšanas cenas (<i>credit default swaps</i>)	NĪN – nekustamā īpašuma nodoklis
CISS – sistēmiskā stresa saliktais indikators (<i>composite indicator of systemic stress</i>)	NGFS – Finanšu sistēmas ekoloģizācijas tīkls (<i>Network for Greening the Financial System</i>)
CSP – Centrālā statistikas pārvalde	NSFR – neto stabilā finansējuma rādītājs (<i>net stable financing ratio</i>)
DSTI – parāda apkalpošanas izdevumu un ienākumu attiecība (<i>debt-service-to-income</i>)	NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
DTI – parāda un gada ienākumu attiecība (<i>debt-to-income</i>)	O-SII – cita sistēmiski nozīmīga iestāde (<i>other systemically important institution</i>)
EBI – Eiropas Banku iestāde (<i>European Banking Authority</i>)	P/B – akcijas cenas attiecība pret bilances vērtību (<i>price-to-book</i>)
ECB – Eiropas Centrālā banka (<i>European Central Bank</i>)	ROA – aktīvu atdeve (<i>return on assets</i>)
ES – Eiropas Savienība	ROE – kapitāla atdeve (<i>return on equity</i>)
EAAPI – Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (<i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i>)	SCR – maksātspējas rādītājs (<i>solvency capital ratio</i>)
EEZ – Eiropas Ekonomikas zona	SCRR – saliktais cikliskā riska rādītājs
ESRK – Eiropas Sistēmisko risku kolēģija (<i>European Systemic Risk Board</i>)	SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
EURIBOR – eiro starpbanku aizņemšanās likme	SNV – saistību nepildīšanas varbūtība (<i>probability of default</i>)
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SNZ – zaudējumi, kas var rasties saistību nepildīšanas gadījumā (<i>loss given default</i>)
FRS – Federālo rezervju sistēma (<i>Federal Reserve System</i>)	SRB – Vienotā noregulējuma valde
HTM – amortizētajā iegādes vērtībā (<i>hold to maturity</i>)	SREP – uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas process
IKP – iekšzemes kopprodukts	SVF – Starptautiskais Valūtas fonds (<i>International Monetary Fund</i>)
INK – ienākumus nenesošie kredīti	SyRB – sistēmiskā riska kapitāla rezerve (<i>systemic risk buffer</i>)
IT – informācijas tehnoloģijas	TC – kopējais kapitāla rādītājs (<i>total capital ratio</i>)
ITRMO III – trešais ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperāciju kopums (<i>targeted longer-term refinancing operations</i>)	TREA – kopējā riska darījumu vērtības summa (<i>total risk exposure amount</i>)
LAA – Latvijas Apdrošinātāju asociācija	VFPS – valsts fondēto pensiju shēma
LCR – likviditātes seguma koeficients (<i>liquidity coverage ratio</i>)	VaR – riskam pakļautā vērtība (<i>Value at Risk</i>)
LRE – sviras rādītāja darījumu vērtības summa (<i>leverage ratio exposure measure</i>)	VID – Valsts ieņēmumu dienests
LTI – aizdevuma attiecība pret ienākumiem (<i>loan-to-income</i>)	VZD – Valsts zemes dienests

Kopsavilkums

Pēdējā gada laikā tautsaimniecība un finanšu sektors ir piedzīvojuši virkni nozīmīgu izaicinājumu – Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisīto ekonomiskā noskaņojuma kritumu, plašu un strauju izmaksu kāpumu, enerģētikas krīzi Eiropā, ar Krievijai un Baltkrievijai noteikto sankciju ievērošanu saistītos izaicinājumus, kā arī augstās inflācijas slāpēšanai centrālo banku straujā tempā īstenoto procentu likmju kāpumu. Stresa epizodes ASV un Šveices banku sektoros globāli raisījušas bažas par banku risku pārvaldību un atsevišķu banku augsto ievainojamību stingrāku finanšu nosacījumu apstākļos.

Latvijas tautsaimniecībā bija vērojama īslaicīga un sekla recesija, vienlaikus Latvijas **aiņēmēju finansiālā noturība pagaidām kopumā saglabājas samērā laba**. Aizņēmēju maksāspēju balstījuši pandēmijas laikā veiktie uzkrājumi un apjomīgie valsts atbalsta pasākumi. Turklāt kopējais privātā sektora parāda līmenis saglabājas zems un parādu maksājumu slogs ir samērā neliels.

Taču ilgstoši straujš cenu kāpums un stingri finanšu nosacījumi var negatīvi ietekmēt banku klientus un aktīvu kvalitāti un ierobežot tautsaimniecības izaugsmes atveseļošanu. Turpmākam procentu likmju pieaugumam var būt būtiska ietekme uz noteiktās nozarēs strādājošo uzņēmumu parāda apkalpošanas spēju. Relatīvi nelielai daļai majsaimniecību parāda slogs var kļūt pārmērīgs. Lai gan **galvenie banku kredītrisku raksturojošie rādītāji kopumā nav pasliktinājušies**, kredītriska īstenošanās var notikt ar laika nobīdi, tāpēc svarīgi turpināt rūpīgi izvērtēt kredītrisku, laikus atzīt problēmkrēdītus un veikt atbilstošus uzkrājumus.

Līdz ar ekonomiskās aktivitātes pavājināšanos un krēdītu sadārdzināšanos **aktivitāte Latvijas nekustamo īpašumu tirgū ir mazinājusies**. Cenu korekcija Latvijas komercīpašumu tirgū nav izteikti uzskatāma, jo tirgus ir sekls un darījumu apjoms un skaits ir neliels. Cenu tendences dažādos mājokļu tirgus segmentos būtiski atšķiras. Energoneefektīvu mājokļu piedāvājums ir nedaudz palielinājies, radot lejupvērstu spiedienu uz to cenām, savukārt jauno mājokļu piedāvājums ilgstoši ir nepietiekams un to cenu pieaugums paātrinās.

Ilgtermiņgākai mājokļu tirgus attīstībai un kvalitatīva un pieejama dzīvojamā fonda veicināšanai nepieciešams risināt strukturālās nepilnības būvniecības nozarē, **ir svarīgi kāpināt ēku renovācijas tempu, t. sk. veikt apjomīgas investīcijas energoefektivitātes uzlabošanā, un veicināt jaunu mājokļu būvniecību**.

Majsaimniecību krēdītēšanā vērojamas aktivitātes samazināšanās pazīmes, savukārt uzņēmumu krēdītēšanas pieaugumu īslaicīgi veicinājis lielāks uzņēmumu pieprasījums pēc īstermiņa finansējuma apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai. Vienlaikus bankas kļuvušas piesardzīgākas.

Tautsaimniecības līdzšinējā finansējuma apjoma neatbilstība ilgtermiņgākai tautsaimniecības attīstībai nepieciešamajam finansējuma līmenim pieprasījuma un piedāvājuma faktoru ietekmē joprojām **ir aktuāla un sistēmiski svarīga problēma**. Ir svarīgi novērst strukturālos faktorus, kuru ietekmē izveidojusies ilgstoši kūtra investīciju un krēdītēšanas vide.

Latvijas finanšu sistēma saglabājas stabila, un krēdītiestāžu spēja absorbēt šokus ir laba. Brīvprātīgās kapitāla rezerves kopumā ir samērā augstas, turklāt krēdītiestāžu noturību papildus stiprina to būtiskais pelnītspējas kāpums, augošajām tirgus procentu likmēm straujāk iecenojoties ienākumos no krēdītiem kā izdevumos par noguldījumiem. Arī krēdītiestāžu noturība pret tirgus risku, t. sk. amortizētajā iegādes vērtībā turēto vērtspapīru pārvērtēšanu esošajā tirgus vērtībā, kopumā ir laba. Ņemot vērā ģeopolitisko kontekstu, saglabājas augsti kiberuzbrukumu un citu liela mēroga negaidītu finanšu infrastruktūras traucējumu riski.

Turpinot attīstīt klimata pārmaiņu un citu dabas risku, kā arī ar tiem saistīto pārejas risku ietekmes uz banku sektoru analīzi, **Latvijas Banka papildinājusi banku noturības testēšanas ietvaru ar banku sektora pārejas un fizisko risku stresa testiem**. Izveidots arī modelis, kas ļauj simulēt dabas katastrofu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari.

Latvijas Bankas makrouzraudzības politikas nostāja ir atbilstoša identificētajiem sistēmiskajiem riskiem, kredīšanas norisēm, makrofinansiālajai situācijai, kredītiestāžu noturības pakāpei, kā arī tajā ņemta vērā spēkā esošo makrouzraudzības politikas instrumentu ietekme. Pašreizējos apstākļos, lai mazinātu kredītriska potenciālās īstenošanās negatīvos efektus, svarīgi ir arī mikrouzraudzības pasākumi – atbilstoša uzkrājumu veidošana un savlaicīga kredītu pārklasificēšana. Turpmākajos makrouzraudzības politikas lēmumos tiks vērtētas iespējas savlaicīgākai noturības stiprināšanai ar makrouzraudzības kapitāla rezervju palīdzību, kā arī nepieciešamība pārskatīt dažus aspektus uz aizņēmējiem vērsto pasākumu regulējumā.

Turbulence finanšu tirgos būtiski ietekmējusi nebanku uzkrājumu pakalpojuma apakšsektorus, t. sk. pensiju 2. un 3. līmeņa plānus. Ir svarīgi izvērtēt risinājumus, kā samazināt risku, ka pensionēšanās brīdī viss pensionējošās personas pensijas 2. līmeņa kapitāls tiek pakļauts nelabvēlīgām tirgus svārstībām.

Tautsaimniecību un finanšu sektoru ietekmē karadarbība Ukrainā, cenu kāpums un stingrāki finanšu nosacījumi, taču kredītiestāžu noturība ir laba

Sistēmiskie riski

Ilgstoši straujš cenu kāpums un stingri finanšu nosacījumi, kas var ietekmēt banku klientus un aktīvu kvalitāti un ierobežot tautsaimniecības izaugsmes atveseļošanos

Ilgstoši vāja investīciju vide un nepietiekams kredītēšanas atbalsts investīcijām

Potenciālās sistēmiskās ievainojamības

Ilgtnespējīga mājokļu tirgus attīstība, t. sk. vājas investīcijas mājokļu fonda atjaunošanā

Atkarība no norisēm un politikas mātes bankās un to mītnes zemēs

Kiberuzbrukumi un citi liela mēroga negaidīti traucējumi finanšu starpniecībā

Ar klimata pārmaiņām saistītie un citi dabas riski, t. sk. bioloģiskās daudzveidības zudums

Kredītiestāžu noturība

Kredītiestāžu noturība pret šokiem ir laba, jo tām kopumā ir pietiekamas kapitāla un likviditātes rezerves.

Ieteikumi

- Jārisina ielgušās strukturālās problēmas investīciju un kredītēšanas jomā.
- Jāmazina šķēršļi kvalitatīva dzīvojamā fonda attīstībai un jānovērš būvniecības nozares strukturālie trūkumi.
- Pieaugot kredītriskam, laikus jāatzīst problēm kredīti un jāveic atbilstoši uzkrājumi.

1. Makrofinansiālā vide un aizņēmēju maksātspēja

Ārējā makrofinansiālā vide

Sagatavoja Olga Lielkalne

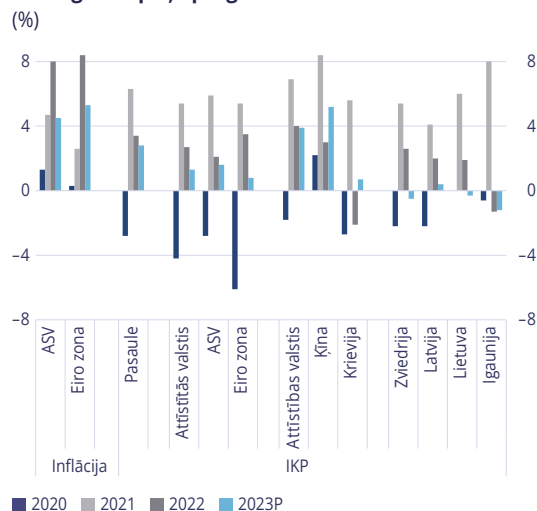
Augsta inflācija joprojām rada riskus globālās tautsaimniecības izaugsmei. Reagējot uz inflācijas straujo kāpumu, centrālās bankas straujā tempā cēlušas procentu likmes. Pieaug valdību, uzņēmumu un māsaimniecību finansējuma piesaistes un saistību apkalpošanas izmaksas. Satricinājumi atsevišķu valstu banku sektoros raisa bažas par banku risku pārvaldību un atsevišķu banku augsto ievainojamību stingrāku finanšu nosacījumu apstākļos, taču ietekme uz eiro zonas bankām ir ierobežota. Vairākās eiro zonas valstīs vērojamas lejupvērstā pagrieziena pazīmes nekustamo īpašumu tirgus ciklā.

Globālā tautsaimniecība lēni atjaunojas pēc pandēmijas un Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisītā sākotnējā šoka, taču augstā inflācija joprojām rada riskus izaugsmei. Karadarbības Ukrainā ietekme uz pārtikas un energoresursu cenām un pieejamību, Covid-19 "nulles" politika Ķīnā, joprojām apgrūtinātās (tiesa, mazākā mērā) piegādes ķēdes, kā arī augstās inflācijas slāpēšanai īstenotais procentu likmju kāpums bija galvenie globālo izaugsmi nomācošie faktori 2022. gadā. Lai gan enerģijas tirgū cenas ir atgriezušās pirmskara līmenī un pandēmija ir pārvarēta, tautsaimniecības izaugsmes prognozes 2023. gadam joprojām ir piesardzīgas. SVF lēš, ka pasaules IKP pieaugums 2023. gadā būs 2.8% (2022. gadā – 3.4%) (sk. 1.1. att.). Attīstītajās valstīs, īpaši eiro zonā, izaugsmes prognozes ir piezemētākas, savukārt Vācijā un dažās Ziemeļvalstu un Baltijas reģiona valstīs (Zviedrijā, Igaunijā, Lietuvā) prognozēts neliels IKP kritums. Vienlaikus tautsaimniecību noturību veicina spēcīgs darba tirgus.

Vairākās valstīs inflācijas virsotne ir pārvarēta, taču cenu spiediens joprojām ir augsts. **Centrālo banku stingrā apņēmība cīņā ar inflāciju atbalsojas nepieredzēti straujā procentu likmju kāpumā un finanšu nosacījumu pastiprināšanā.** Kumulatīvais centrālās bankas bāzes likmes kāpums kopš pagājušā gada sākuma ASV sasniedza 500 bāzes punktu, eiro zonā – 375 bāzes punktus un Zviedrijā – 350 bāzes

1.1. attēls

Reālā IKP un patēriņa cenu gada pārmaiņas un SVF 2023. gada aprīļa prognoze

punktu. Īstenojot monetārās politikas normalizāciju, ASV FRS, ECB, Zviedrijas *Riksbank* un citas centrālās bankas arī pieņēmušas lēmumus par kvantitatīvās stimulēšanas¹ pārtraukšanu un bilances samazināšanu. Finanšu tirgos būtiski pieaugušas finansējuma izmaksas gan uzņēmumiem, gan bankām, gan valdībām (sk. 1.2. att.). Arī bankās stingrāki kļuvuši kredīšanas standarti un vērojams kredītu procentu likmju kāpums.

Augstās inflācijas, stingrāku finanšu nosacījumu un saspringtas ģeopolitiskās situācijas ietekmē pieaugusi turbulence pasaules finanšu tirgos. Kā būtisks riska faktors iezīmējas zema likviditāte atsevišķos finanšu tirgus segmentos. Iepriekš – zemo procentu likmju periodā – investoru riska apetīte finanšu tirgos bija augsta, attiecīgi riska prēmijas – zemas. Visai neierastos augstās inflācijas, procentu likmju kāpuma un recesijas draudu kombinācijas apstākļos būtiski pieaugot makroekonomiskajiem riskiem, 2022. gadā tika novērota nozīmīga risku pārvērtēšana

¹ "Kvantitatīvā stimulēšana" ir termins, kas raksturo nestandarta monetārās politikas instrumentu, proti, centrālo banku plaša mēroga valsts, institūciju un uzņēmumu vērtspapīru iegādi, kuras mērķis ir ļoti zemu bāzes procentu likmju apstākļos uzlabot finanšu nosacījumus, samazināt aizņēmēšanās likmes tirgū un signalizēt par tālāku procentu likmju attīstību, tādējādi stimulējot kredīšanu, investīcijas un ekonomisko aktivitāti.

un cenu korekcija plašam finanšu instrumentu lokam. Atsevišķos periodos būtiski augusi korelācija starp akciju un obligāciju lejupvērsto dinamiku. Finanšu tirgos palielinājusies ekstrēmu notikumu (*tail events*) īstenošanās varbūtība² (līdzīgi Lielbritānijas obligāciju tirgus nedienām septembrī).

2022. gada beigās un 2023. gada sākumā noskaņojums finanšu tirgos būtiski uzlabojās. Taču 2023. gada martā **satricinājumi atsevišķu valstu banku sektoros raisīja bažas par banku risku pārvaldību un par atsevišķu banku augsto ievainojamību stingrāku finanšu nosacījumu apstākļos.** ASV reģionālo banku likviditātes un maksātspējas problēmu un Šveices bankai *Credit Suisse Group AG* (pirms to iegādājās *UBS Group AG*) draudošās likviditātes krīzes pamatā bija idiosinkrātiskie faktori, jo skartajām bankām bija raksturīgi specifiski riski un to pārvaldības nepilnības. Taču turbulence ASV un Šveices banku sektorā lika pievērst uzmanību banku ieguldījumiem ilgāka termiņa fiksētā ienākuma vērtspapīros, t. sk. amortizētajā iegādes vērtībā (*hold to maturity*, HTM) turēto vērtspapīru apjomam³, tirgus finansējuma (*market funding*) noturībai, negarantēto noguldījumu īpatsvaram, kā arī risku vadībai un biznesa modeļu dzīvotspējai.

ASV un Šveices banku sektora turbulences ietekme uz eiro zonas bankām ir ierobežota. Spriedze pieauga eiro zonas banku akciju un finansējuma, kā arī CDS tirgos, taču tā samērā ātri sāka mazināties. Pirmkārt, eiro zonas banku saites ar skartajām ASV un Šveices bankām ir nenozīmīgas. Otrkārt, kopumā eiro zonas banku likviditātes un kapitāla rādītāji ir labi, potenciālie zaudējumi no HTM vērtspapīru pārvērtēšanas to tirgus vērtībā ir ierobežoti, un finansējums ir vērtējams kā samērā stabils, jo tajā dominē garantētie noguldījumi. Treškārt, eiro zonas banku sektora noturība pret šokiem kopumā ir laba, un īstermiņā papildu pozitīvu ietekmi sniedz labāka pelnītspēja. Noturību stiprina arī tas, ka

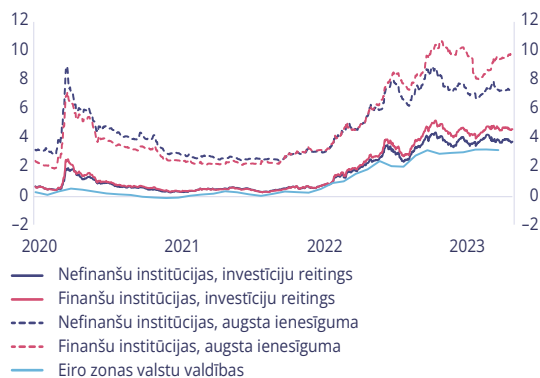
² 2022. gada septembrī ESRS pirmo reizi nāca klajā ar vispārīgu brīdinājumu par ievainojamībām ES finanšu sistēmā, lai pievērstu uzmanību paaugstinātiem riskiem un būtiski pieaugušai ekstrēmu notikumu scenāriju īstenošanās varbūtībai.

³ ASV reģionālo banku likviditātes krīze būtiski sašūpoja finanšu tirgus 2023. gada martā. ASV banka SVB iegādājās un turēja amortizētajā iegādes vērtībā lielu ilgtermiņa vērtspapīru apjomu. Pieaugot procentu likmēm, šo vērtspapīru tirgus vērtība saruka un sāka uzkrāties neatzītie zaudējumi. Sākoties būtiskai noguldījumu aizplūdei (uz SVB neattiecas Bāzeles III likviditātes prasības), SVB bija spiesta ar zaudējumiem pārdot HTM vērtspapīrus, kas citkārt tiktu turēti līdz dzēšanas termiņa beigām.

1.2. attēls

Euro zonas valstu valdības 10 gadu obligācijas (vidējais ienesīgums), finanšu un nefinanšu uzņēmumu eiroobligācijas

(ienesīguma likme; *iBoxx* indeksi; %)

atšķirībā no ASV Bāzeles III uzraudzības prasības eiro zonā ir piemērotas visām bankām. Vienlaikus stress citu valstu banku sektoros aktualizēja nepieciešamību pabeigt Banku savienības izveidi ES un stiprināt ES banku un nebanku regulatīvo un uzraudzības ietvaru.

Augsta inflācija, stingrāki finanšu nosacījumi un izaugsmes vājināšanās palielina aizņēmēju ievainojamību ES un eiro zonā. Aizņēmēju noturību balsta joprojām spēcīgais darba tirgus, valsts atbalsta pasākumi un pandēmijas laikā izveidotie uzkrājumi. INK īpatsvars banku kredītportfeļos joprojām sarūk, taču nedaudz pieaudzis to kredītu īpatsvars, kuri pārklasificēti uz 2. posmu. **Procentu likmju kāpuma un augstās nenoteiktības ietekmē vairākās eiro zonas valstīs vērojamas lejupvērsta pagrieziena pazīmes nekustamo īpašumu tirgus ciklā.** Euro zonas valstu mājokļu tirgos novērots cenu pieauguma tempa sarukums vai neliels kritums. Komerccīpašumu tirgus ir lejupslīdes fāzē, un vairākās valstīs vērojams būtisks darījumu skaita un cenu sarukums. Zināmā mērā saprātīga (*orderly*) nekustamo īpašumu cenu korekcija atsevišķās valstīs ir pat vēlama, ņemot vērā pārmērīgu cenu un aktivitātes pieaugumu iepriekšējos gados. Pagaidām norises nekustamo īpašumu tirgū neatbalsojas ES banku kredītu kvalitātes kritumā, taču noturīgāka nekustamo īpašumu tirgus lejupslīde raisītu būtisku nodrošinājumu vērtības kritumu un kredītriska pieaugumu. Turbulence komercīpašumu tirgū var palielināt stresu finanšu sistēmā, ņemot vērā ciešās saites starp banku un nebanku finanšu sektoru, kā arī abu sektoru lielos ieguldījumus komercīpašumu tirgū un ķēdes reakcijas (*contagion*) riskus.

Latvijas finanšu sektors joprojām ir atkarīgs no norisēm mātes bankās un to stratēģiskajiem lēmumiem. Pandēmijas laikā stabili ārvalstu investoru nozīmīgā klātbūtne Latvijas finanšu sektorā būtiski ierobežoja finanšu stabilitātes risku pieaugumu Latvijā. Taču pasaules tautsaimniecības vājināšanās, augstas inflācijas, augošo procentu likmju un saspringtu finanšu tirgu apstākļos **priekšplānā atkal izvirzījās Ziemeļvalstu finanšu sistēmas ievainojamība saistībā ar mājokļu tirgus nesabalansēto attīstību, mājsaimniecību augsto parādu, kā arī vadošo banku augsto atkarību no tirgus finansējuma un lieliem ieguldījumiem komerciālajos nekustamajos īpašumos.** Papildu riskus finanšu stabilitātei radījušas enerģijas cenu svārstības⁴. Ņemot vērā ģeopolitisko kontekstu, saglabājas augsti kiberuzbrukumu un citu liela mēroga negaidītu finanšu infrastruktūras traucējumu riski Ziemeļvalstu reģionā.

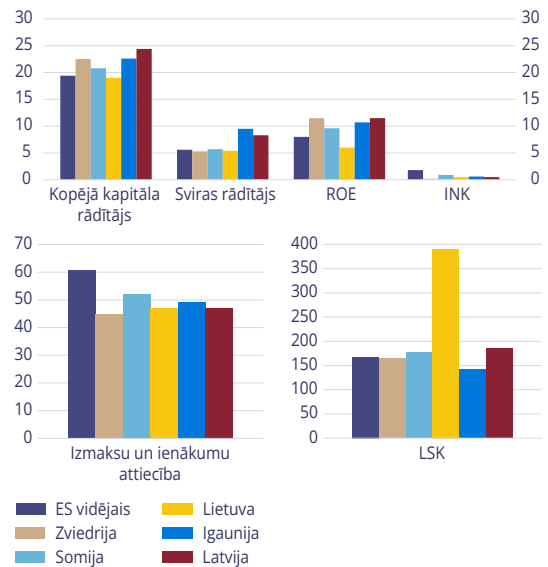
Pieaugot inflācijai un procentu likmēm, mājokļu cenas Zviedrijā ir nokritušās aptuveni par 13 % no vēsturiski augstā līmeņa 2022. gada februārī–martā un pašlaik uzrāda stabilizācijas pazīmes. **Ņemot vērā mājokļu cenu būtisko kāpumu pēc 2017.–2018. gadā novērotās korekcijas, pagaidām pat visai nozīmīgs cenu kritums neizraisa būtiskus finanšu sistēmas satricinājumus.** Taču augstākas kredītu apkalpošanas izmaksas un mazākas investīcijas mājokļu tirgū atspoguļojas vājākā patēriņā un investīcijās. Korekcijai turpinoties, ar laiku var tikt negatīvi ietekmēta gan aizņēmēju spēja pārfinansēt savus parādus, gan – turpinoties saspringumam finanšu tirgos – mātes banku finansēšanas nosacījumi finanšu tirgos.

Finanšu stabilitātes riskus palielina Zviedrijas finanšu sektora (banku, investīciju, apdrošināšanas sabiedrību, pensiju fondu) lieli ieguldījumi komerciālajos nekustamajos īpašumos. Šis sektors Zviedrijā ir koncentrēts, tā parādsaistību apjoms ir ļoti liels, un augošo procentu likmju vidē palielinās komerciālo nekustamo īpašumu tirgus dalībnieku saistību pārfinansēšanas un maksātnespējas riski. Turbulence Ziemeļvalstu reģiona nekustamo īpašumu tirgos var radīt papildu spiedienu uz izaugsmi un kreditēšanu Ziemeļvalstu un Baltijas reģionā.

1.3. attēls

Ziemeļvalstu, Baltijas valstu un ES valstu banku galvenie finanšu rādītāji

(2022. gada beigās; EBI lielāko banku izlase; %)

Kopumā Latvijas kredītiestādēm radniecīgo kredītiestāžu finanšu rādītāji saglabājas spēcīgi. Līdzīgi kā citām Eiropas bankām, Zviedrijas banku akciju cenas kopš 2023. gada marta ir samazinājušās, bet to vērtējumi akciju tirgū kopumā ir augsti (piemēram, P/B rādītājs ir stabili virs 1), īpaši salīdzinājumā ar vidējiem Eiropas banku rādītājiem. CDS prēmijas un banku obligāciju ienesīguma likmes ir kāpušas, un kopumā finansējuma piesaistes izmaksas Ziemeļvalstu bankām ir pieaugušas. Taču to augstā peļņit spēja uzlabojusies vēl vairāk procentu ienākumu kāpuma dēļ, un kapitāla un likviditātes rādītāji ir labi (sk. 1.3. att.).

⁴ 2022. gada rudenī augsts svārstīgums un strauji augošās elektrības un gāzes cenas radīja likviditātes stresu enerģētikas uzņēmumiem atsevišķās Eiropas valstīs, t. sk. Zviedrijā un Somijā.

Iekšējā makrofinansiālā vide

Sagatavoja Andrejs Semjonovs, Jekaterina Petkeviča

2022. gadā tautsaimniecības izaugsmi negatīvi ietekmēja Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisīts ekonomiskā noskaņojuma kritums, kā arī plašs un straujš izmaksu kāpums. Vienlaikus ar Covid-19 pandēmiju saistīto ierobežojumu atcelšana veicināja ekonomisko aktivitāti un privātā patēriņa pieaugumu. Līdz ar globālo energoresursu un pārtikas cenu sarukumu inflācija Latvijā pakāpeniski mazinās, taču to arvien vairāk nosaka pieprasījuma un algu dinamika. Inflācijai jau ilgstoši esot augstai, pieaug aizņēmēju maksāspējas turpmākas pasliktināšanās riski.

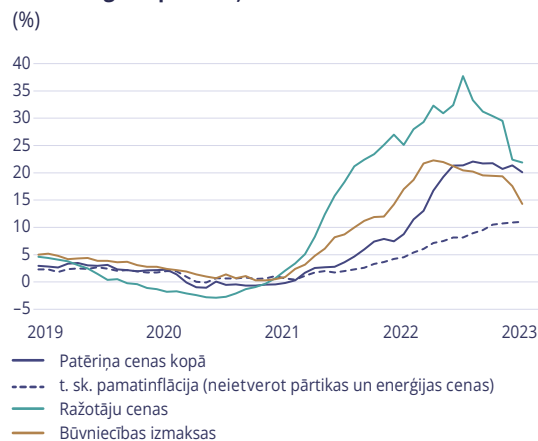
Latvijas tautsaimniecībā 2022. gada vidū bija vērojama īslaicīga un sekla recesija, taču gadā kopumā IKP palielinājās par 2.8 %. Tā pieaugumu veicināja privātā patēriņa un eksporta kāpums. Lai gan iedzīvotāju pirktspēja pasliktinājās, valdības sniegtais atbalsts enerģijas cenu kāpuma ietekmes pārvarēšanai un pandēmijas laikā veidotie uzkrājumi atbalstīja patēriņu augstas inflācijas apstākļos. Tautsaimniecības nozaru sniegums bijis nevienmērīgs.

Saskaņā ar Latvijas Bankas 2023. gada jūnija prognozēm gaidāms neliels Latvijas IKP pieaugums 2023. gadā (1.2 %). 2023. gada 1. ceturksnī IKP palielinājās par 0.4 % salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (sezonāli un kalendāri korigēts). Taču 2024. gadā tautsaimniecības izaugsme var sasniegt 3.1 %, līdz ar energoresursu un materiālu piegādes pārkārtošanu paātrinoties ES fondu apguvei un normalizējoties izmaksu līmenim.

Energoresursu un pārtikas cenu sarukums pasaulē nosaka inflācijas pakāpenisku mazināšanos arī Latvijā (sk. 1.4. att.), taču inflācija ir augsta jau ilgu laiku, radot nozīmīgu spiedienu uz NFS un majsaimniecību maksāspēju un pasliktinot jaunu mājokļu pieejamību. Patēriņa cenu kāpumu aizvien vairāk nosaka pieprasījuma un algu dinamika – pamatinflācija, t. sk. pakalpojumu cenu inflācija, ir relatīvi augsta. Pieaug riski arvien lielākai ilgstoši noturīgas inflācijas ietekmei uz aizņēmēju maksāspēju. Bāzes scenārijā gaidāms, ka inflācija Latvijā 2023. gada laikā pakāpeniski pierims un gada nogalē tā varētu būt aptuveni 3 %. Saskaņā ar Latvijas Bankas 2023. gada jūnija prognozēm patēriņa cenu kāpums 2023. un 2024. gadā vidēji būs attiecīgi 8.5 % un 2.4 %.

1.4. attēls

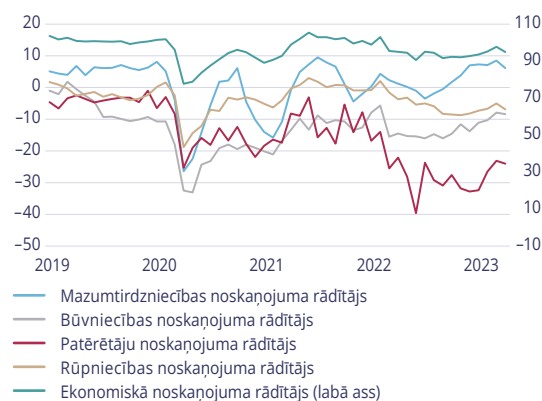
Patēriņa cenu, ražotāju cenu un būvniecības izmaksu gada pārmaiņas

1.5. attēls

Latvijas uzņēmēju ekonomiskā noskaņojuma rādītājs un nozaru noskaņojuma rādītāji

(punktos, atbilstu neto rezultāts)

Patērētāju un uzņēmēju kopējo noskaņojumu noteica ģeopolitiskā nenoteiktība pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā, kā arī inflācijas gaidas un no tās izrietošā ierobežojošas monetārās politikas īstenošana (sk. 1.5. att.). Pēc karadarbības Ukrainā sākuma patērētāju noskaņojuma rādītājam Latvijā bija lejupvērsta tendence, tomēr kopš 2022. gada vidus noskaņojums nedaudz uzlabojies līdz ar lēmumu pieņemšanu par valdības sniegto atbalstu enerģijas cenu kāpuma ietekmes pārvarēšanai. Lai gan būvniecībā un rūpniecībā noskaņojums bijis svārstīgs, tas joprojām saglabājas negatīvs.

Noturīgs darba tirgus, stabils algu pieaugums un līdz 2022./2023. gada apkures sezonas beigām īstenotie valsts atbalsta pasākumi stimulē majsaimniecību maksāspēju un privāto patēriņu. Bezdarba līmenis saglabājas zems – 2023. gada 1. ceturksnī tas bija 6.4 %, un saskaņā ar Latvijas Bankas 2023. gada jūnija

prognozēm nozīmīgi neaugs arī 2023.–2025. gadā⁵. Zems bezdarba līmenis turpina radīt spiedienu arī uz algu palielināšanos, un, tai saglabājoties stabilai, riski nozīmīgam patēriņa sarukumam pēc valsts atbalsta pasākumu mazināšanas ir zemi.

Gausa investīciju un vāja kreditēšanas attīstība joprojām ir būtiska sistēmiska strukturāla nepilnība, kas ilgstoši kavē Latvijas attīstību un konkurētspēju. Papildus ilgstoši novērotajai augstajai piesardzībai investīciju veikšanā, t. sk. no banku kreditētāju puses, šobrīd investīciju aktivitāti ierobežo gan lielā nenoteiktība, gan augstais izmaksu līmenis, gan augošās kredītu procentu likmes un kopumā stingrāki finansēšanas nosacījumi, gan arī gausa ES fondu apguve.

Saspīlētajā ģeopolitiskajā situācijā 2022. gadā gaidītās ekonomisko saišu pārtraukšanas vietā tirdzniecībā ar Krieviju noticis importa samazinājums, uzņēmumiem atrodot alternatīvus tirgus galvenajam izejvielām, bet eksporta vērtība saglabājusies tuvu iepriekšējā gada līmenim. Vienlaikus krietni pieauguši tirdzniecības apjomi ar NVS valstīm, īpaši preču grupās, kuras ir

⁵ Bezdarba līmeņa prognozes ir 6.7 %, 6.4 % un 6.4 % attiecīgi 2023., 2024. un 2025. gadā.

pakļautas Krievijai noteiktajām eksporta sankcijām (sk. 1.1. ielikumu "Krievijai un Baltkrievijai noteikto sankciju izpildes risku pārvaldība").

Valsts budžeta deficīts 2022. gadā bija zemāks, nekā sākotnēji gaidīts – to veicināja gan lieli nodokļu ieņēmumi, kurus sekmēja augstā inflācija, gan mazāki, nekā prognozēti, izdevumi, t. sk. energoatbalsta sniegšanai un ES fondu projektu īstenošanai. Budžeta izdevumi šogad saglabāsies augstā līmenī, taču līdz ar strauju ieņēmumu kāpumu budžeta deficīts nedaudz mazināsies.

Augošo procentu likmju dēļ tuvākajos gados gaidāms straujš valsts parāda apkalpošanas maksas pieaugums. Lai gan Latvijas valsts parāda līmenis nav pārmērīgi liels (2022. gadā – 40.8 % no IKP), straujš tā apkalpošanas izmaksu kāpums vienlaikus ar budžeta deficītu vēl vairāk pastiprina vajadzību mērķēti virzīties uz uzņēmumu konkurētspējas celšanu, investīciju palielināšanu un fiskāli ilgtspējīgiem strukturālo nepilnību risinājumiem.

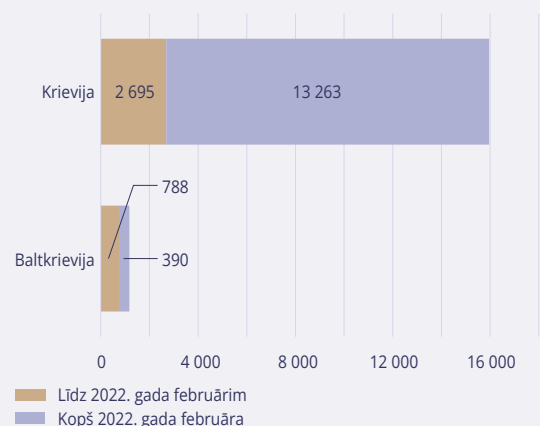
1.1. ielikums. Krievijai un Baltkrievijai noteikto sankciju izpildes risku pārvaldība

Sagatavoja Andris Nikitins, Jānis Straziņš

Turpinoties Krievijas pilna mēroga militārajam iebrukumam Ukrainā, **ES, ASV, Apvienotā Karaliste un citas sabiedrotās valstis pastiprina sankcijas pret agresoru un tā galveno sabiedroto – Baltkrieviju.** Sankciju apjoma un sankcijām pakļauto personu jeb sankciju subjektu skaita pieaugums (sk. 1.6. att.) nodrošina lai arī lēnu, taču konsekventu Krievijas finansiālās un ekonomiskās situācijas pasliktināšanos, tādējādi palīdzot sasniegt sankciju mērķi – panākt tās uzvedības maiņu un karadarbības izbeigšanu.

Būtiskus aprūtinājumus Krievijai rada noteiktās sankcijas pret 31 Krievijas kredītiestādi, kuru kopējie aktīvi veido 4/5 no visiem Krievijas kredītiestāžu sektora aktīviem. ES Padome arī **noteikusi aizliegumu sniegt SWIFT pakalpojumus 10 Krievijas kredītiestādēm,** kuru kopējie aktīvi veido 2/3 no Krievijas kredītiestāžu sektora aktīviem.

1.6. attēls
Sankciju subjektu skaits 2023. gada 19. maijā

Sankciju mērķa sasniegšana ir tieši atkarīga no sankciju pilnīgas un efektīvas īstenošanas. Tās nodrošināšanai nepieciešams atbilstošs juridiskais ietvars, t. sk. savlaicīgas un kvalitatīvas vadlīnijas. ES sankciju īstenošanas ikdienu parāda, cik sarežģīti ir identificēt sankcijām pakļautajām personām piederošos īpašumus, kuri tiek slēpti dažādās jurisdikcijās, izmantojot sarežģītas juridiskās un finanšu struktūras, kā arī atšķirības ES dalībvalstu judikatūrā (piemēram, ne visās dalībvalstīs par sankciju pārkāpumiem noteikta kriminālatbildība). Eiropas Komisija 2022. gadā iniciēja sankciju izpildes juridiskā regulējuma pilnveidošanu, lai nodrošinātu ES sankciju pārkāpšanas preventīvās ietekmes palielināšanos, identificējot sankciju pārkāpšanu kā smagu noziegumu jomu visās ES dalībvalstīs, kā arī ierosināja jaunus pastiprinātus noteikumus par līdzekļu atgūšanu un konfiskāciju.

ES sankciju izpildes juridiskā ietvara pilnveidošanai nepieciešamo normatīvo aktu pieņemšanai un ieviešanai vajadzīgs ilgāks laiks. Turpretī strauji **pieaug sankcijām pakļauto personu aktivitātes, kas vērstas uz izvairīšanos no sankcijām.** Par to liecina arī Latvijas iestāžu informācija. Finanšu izlūkošanas dienests saņem arvien vairāk aizdomīgo darījumu ziņojumu par sankciju apiešanu (2021. gadā tika saņemti 13 ziņojumi, 2022. gadā – 281 ziņojums un 2023. gada pirmajos trijos mēnešos – jau 114 ziņojumi). Pieaug VID Muitas pārvaldes konstatēto pret Krieviju un Baltkrieviju noteikto sankciju pārkāpumu skaits (2022. gadā – 3433 gadījumi, t. sk. 250 mēģinājumu izvest ES dalībvalstu naudas zīmes, un 2023. gada pirmajos trijos mēnešos – jau 2081 gadījums, t. sk. 581 mēģinājums izvest ES dalībvalstu naudas zīmes).

Finanšu nozarei, īpaši kredītiestādēm, ir būtiska loma sankciju izpildē. Tās nodrošina finanšu ierobežojumu, t. i., ierobežojumu attiecībā uz sankciju subjekta īpašumā, valdījumā, turējumā vai kontrolē esošajiem finanšu instrumentiem un finanšu līdzekļiem, kā arī ierobežojumu attiecībā uz finanšu pakalpojumu sniegšanu sankciju subjektam, īstenošanu. Kredītiestādes, sniedzot finanšu pakalpojumus saviem klientiem, ikdienā nodrošina arī ekonomisko ierobežojumu, piemēram, ierobežojumu tirdzniecībai un investīcijām, īstenošanu. Iepriekšējos gados būtiski uzlabota Latvijas NILLTPF novēršanas sistēma, t. sk. stiprināta uzraudzība, rūpīgi izvērtēta atbildīgo subjektu klientu bāze un pilnveidotas iekšējās kontroles sistēmas. Tādējādi Latvijas kredītiestāžu spēja nodrošināt finanšu ierobežojumu izpildi ir vērtējama atzinīgi. Tomēr, turpinot augt ekonomisko ierobežojumu apjomam un to sarežģītībai, kā arī sankciju subjektu vai to interesēs veikto sankcijas apiešanas gadījumu skaitam un sarežģītībai, **kredītiestādes turpina veltīt apjomīgus resursus ar sankciju izpildi saistīto risku pārvaldībai.** Sankciju ievērošana rada izaicinājumus arī uzņēmējiem.

Lai gan kredītiestādes iepriekšējos gados ir spējušas būtiski uzlabot to rīcībā esošo informāciju par saviem klientiem, **informāciju par klientu klientiem** jeb klientu darījuma partneriem, to patiesā labuma guvējiem, pārdotās produkcijas transportēšanu un galalietotājiem u. c. **nav iespējams vienmēr pilnībā pārbaudīt, tādējādi liekot kredītiestādei atteikt klientam pakalpojumu vai arī uzņemties augstu risku** tikt iesaistītai sankciju pārkāpumā un/vai iesaistītai sankciju jeb ierobežojumu pārkāpuma rezultātā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā. Lai mazinātu risku tikt iesaistītām sankciju apiešanā, kredītiestādes saviem klientiem, kuri strādā ar augsta sankciju riska jurisdikcijām vai augsta sankciju riska nozarēs, prasa demonstrēt to iekšējās kontroles sistēmas sankciju riska pārvaldīšanai.

Latvijas kredītiestāžu klientu pārrobežu maksājumu dati un ārējās tirdzniecības statistika kopsakarā ar aizdomīgu darījumu ziņojumiem un sankciju pārkāpumu skaita pieaugumu liecina, ka paaugstinās draudi Latvijas kredītiestādēm tikt iesaistītām sankciju pārkāpumos vai to rezultātā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā.

Gan Latvijas kredītiestāžu 2022. gadā pieņemto lēmumu pārtraukt maksājumus uz un no Krievijas un Baltkrievijas kredītiestādēm, gan arī sankciju īstenošanas rezultātā ar šo valstu kredītiestāžu klientiem veikto maksājumu apjoms būtiski samazinājies. Samazinājies arī imports no šīm valstīm. **Vienlaikus strauji pieaudzis gan Latvijas kredītiestāžu klientu veikto pārrobežu maksājumu apjoms ar atsevišķu NVS valstu – Armēnijas, Azerbaidžānas, Kazahstānas, Kirgizstānas, Moldovas – un citu valstu – Gruzijas, Apvienoto Arābu Emirātu,**

Serbijas un Turcijas – kredītiestāžu klientiem, gan arī tirdzniecības apjoms ar Armēniju, Kazahstānu un Kirgizstānu (sk. 1.7. att.).

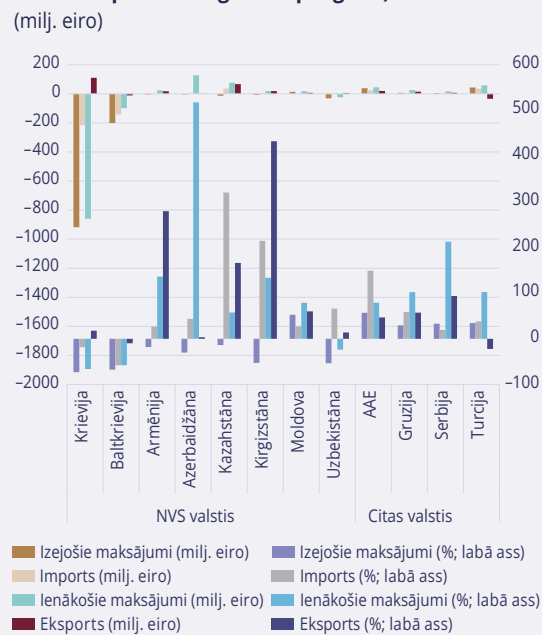
Lai gan pieaugušais tirdzniecības apjoms ar minētajām valstīm visai maz kompensē apjoma kritumu tirdzniecībā ar agresoru un tā satelītu, uzmanība jāpievērš norisēm īpaši tajās preču grupās, kuras pakļautas sankcijām eksportam uz Krieviju un Baltkrieviju (sk. 1.8. un 1.9. att.). Piemēram, 2022. gada 2. pusgadā salīdzinājumā ar 2021. gada 2. pusgadu ES ierobežojumos noteikto uz Krieviju eksportēt aizliegto jeb sankcijām pakļauto preču eksports no Latvijas uz Krieviju samazinājās par 66.4 milj. eiro jeb 85 %, vienlaikus par 29.8 milj. eiro jeb 264 % palielinoties šo preču eksportam uz Krievijai tuvu esošām NVS valstīm. Piemēram, uz Krieviju eksportēt aizliegto preču grupu eksporta apjoms uz Armēniju pieauga par 1303 %, uz Kazahstānu – par 996 %, uz Kirgizstānu – par 685 %, daudzkārt pārsniedzot pārējo uz šīm valstīm no Latvijas eksportēto preču apjoma pieaugumu.

Savukārt Latvijas kredītiestādēs no minētajām valstīm saņemto pārrobežu maksājumu apjoma būtiskais kāpums galvenokārt ir skaidrojams ar maksājumiem uz un no Krievijas subjektu atvērtajiem banku kontiem minētajās valstīs, tādējādi reaģējot gan uz Latvijas kredītiestāžu lēmumu pārtraukt maksājumus uz un no Krievijas un Baltkrievijas kredītiestādēm, gan uz Krievijas bankām noteiktajiem ierobežojumiem.

Pieaugot draudiem Latvijas kredītiestādēm tikt iesaistītām sankciju pārkāpumos vai sankciju pārkāpuma rezultātā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā, **pieaug arī Latvijas finanšu sektora reputācijas risks**. Neraugoties uz pēdējos gados panākto būtisko progresu NILLTPF novēršanas, kā arī sankciju īstenošanas jomā, kas pat ļāvis Latvijai kļūt par labas prakses piemēru starptautiski, jebkurš ar sankciju pārkāpšanu saistītais skandāls, kurā būtu iesaistīts kāds Latvijas finanšu sektora dalībnieks, radītu apdraudējumu visa sektora reputācijai. Lai mazinātu reputācijas risku sankciju izpildes nepietiekamas uzraudzības un kontroles dēļ, **kompetentajām institūcijām jāturpina aktīvi un pilnvērtīgi informēt un izglīt Latvijā ārējās tirdzniecības dalībniekus par sankciju izpildes jautājumiem**, mazinot to iespējamo iesaistīšanos sankciju pārkāpumos un finanšu sektora reputācijas apdraudējumu, **kā arī jāturpina pilnveidot sankciju izpildei nepieciešamās informācijas savlaicīgu pieejamību un kvalitāti**. Savukārt komersantiem, kuri

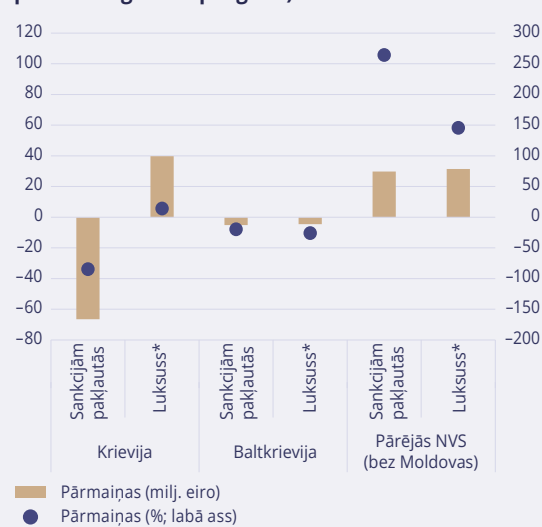
1.7. attēls

Pārmaiņas Latvijas kredītiestāžu klientu pārrobežu maksājumu apjomā un Latvijas maksājumu bilances tirdzniecības posteņos ar NVS un citām valstīm (2022. gada 2. pusgads attiecībā pret 2021. gada 2. pusgadu)

1.8. attēls

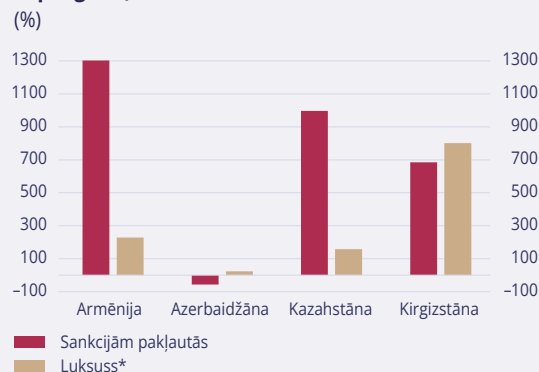
Pārmaiņas ES sankcijām pakļauto preču grupu Latvijas eksportā (2022. gada 2. pusgads attiecībā pret 2021. gada 2. pusgadu)

* Luksusa produktiem eksporta aizliegums piemērots, precei pārsniedzot noteiktu vienības vērtības sliekšni.

strādā ar augsta sankciju riska jurisdikcijām vai augsta sankciju riska nozarēs, **sankciju risku pārvaldīšanai jāuztur atbilstošas iekšējas kontroles sistēmas, kā arī jāmeklē jauni tirgi**, jo ilgtermiņā sadarbība ar Krieviju vai Baltkrieviju būs būtiski apgrūtināta un nes līdzi augstus sankciju riskus.

1.9. attēls
Pārmaiņas ES sankcijām pakļauto preču grupu Latvijas eksportā uz atsevišķām NVS valstīm (2022. gada 2. pusgads attiecībā pret 2021. gada 2. pusgadu)

* Luksusa produktiem eksporta aizliegums piemērots, precei pārsniedzot noteiktu vienības vērtības sliekšni.

Aizņēmēju finansiālā ievainojamība

Mājsaimniecību finansiālā situācija kopumā vēl ir laba, bet ilgstoša un strauja izmaksu kāpuma un spēja kredītu procentu likmju pieauguma dēļ mājsaimniecību maksātspēja turpina pasliktināties. Maksātspējas riski nelielai daļai mājsaimniecību nozīmīgi palielinās. NFS finanšu rādītāji kopumā pagaidām nav pasliktinājušies, un to parāda apkalpošanas spēja ir laba. Taču daļai NFS finanšu situāciju pasliktina energoresursu cenu svārstības un citu izmaksu pieaugums, procentu likmju kāpums un iedzīvotāju pirktpējas sarukums.

Mājsaimniecību maksātspēja

Sagatavoja Andrejs Semjonovs

Mājsaimniecību finansiālā situācija kopumā turpina pasliktināties. Līdzīgi kā 2022. gadā, arī 2023. gada 1. pusgadā mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi aug lēnāk par patēriņa cenām. Vairākumam mājsaimniecību – aizņēmēju papildu izmaksu slogu rada arī nozīmīgs kredītu procentu likmju pieaugums.

Maksātspējas riski nelielai daļai mājsaimniecību būtiski pieaug. Ilgstošs izmaksu kāpums būtiskai daļai mājsaimniecību liek pārskatīt tēriņus un apgrūtina iespējas veikt uzkrājumus⁶. Cenu kāpuma un augošo procentu likmju ietekmē parāda slogs var kļūt pārmērīgs

⁶ Saskaņā ar Latvijas Bankas un SIA "LATVIJAS FAKTI" aptaujas datiem, to mājsaimniecību īpatsvars, kurām neizdodas izveidot uzkrājumus, jo tam neatliek līdzekļu, 2023. gada februārī pieauga līdz 38 % (2022. gada septembrī – 30 %).

(t. i., pārsniegt 40 % no ienākumiem) līdz 12 % mājsaimniecību, turklāt ietekme uz mazāk turīgām mājsaimniecībām ir nelabvēlīgāka (sk. 2. pielikumu "Kredītņēmēju spēja izturēt izmaksu un procentu likmju kāpumu").

Vienlaikus **lielai daļai mājsaimniecību – aizņēmēju maksātspējas riski aizvien ir ļoti zemi**, par ko liecina, piemēram, atsevišķu mājsaimniecību spēja ātrāk atmaksāt savu mājokļa kredītu vai daļu no tā (sk. sadaļu par kredītešanas attīstību). Arī mājsaimniecību noguldījumu atlikums MFI kopumā 2023. gada 1. ceturksnī joprojām bija augstā līmenī (lai gan tā pieaugums pierimst)⁷. Mājsaimniecību uzkrājumi, noturīgi augoši ienākumi no nodarbinātības un līdz 2022./2023. gada apkures sezonas beigām īstenotie apjomīgie valsts atbalsta pasākumi kopumā nozīmīgi mazina cenu un procentu likmju kāpuma negatīvo ietekmi uz maksātspēju.

Mājsaimniecību maksātspēja kopumā ir laba arī tāpēc, ka to kopējais parāda līmenis saglabājas zems un parādu maksājumu slogs ir samērā mazs.

Latvijas mājsaimniecību parādsaistību līmenis⁸ attiecībā pret IKP ir viens no zemākajiem ES (2022. gada beigās – 16.9 %). Attiecīgi arī mājsaimniecību kredītu procentu maksājumi kopumā ir mazi (2022. gada nogalē MFI – 0.54 % attiecībā pret IKP, bet nebanku kredītētājiem – 0.38 % attiecībā pret IKP).

⁷ Mājsaimniecību noguldījumu atlikums MFI 2023. gada 1. ceturksnī bija tikai par 3.3 % lielāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ceturkšņa laikā noguldījumu atlikums samazinājās par 1.2 %.

⁸ Parāds MFI, līzings sabiedrībām un citiem nebanku finanšu sektora (ne līzings) dalībniekiem.

Mājsaimniecību parāda maksājumu slogs strauji palielinās (sk. 1.10. att.). Procentu likmju kāpuma dēļ mājsaimniecību parāda maksājumi bankām 2022. gadā pieauga par 17.4 %. Aprēķinātie procentu maksājumi nebanku kredītētājiem strauji pieauga par 36 %. Parāda maksājuma sloga pieaugumu nebanku kredītētājiem veicināja gan procentu likmju pieaugums līzings aizdevumiem, gan straujš citu kredītēšanas pakalpojuma sniedzēju (t. sk. ātro kredītu) aizdevumu atlikuma pieaugums (2022. gadā par 21.6 %).

Mājsaimniecību maksājumu disciplīna ir laba. Aprēķināto un atzīto mājsaimniecību kredītu procentu maksājumu starpība 2022. gada 4. ceturksnī nedaudz pieauga, bet joprojām bija vēsturiski zemā līmenī (sk. 1.11. att.). **Mājsaimniecību maksātspējai ilgstoši strauja cenu kāpuma un procentu likmju pieauguma ietekmē pasliktinoties, maksājumu disciplīna var nedaudz pasliktināties.**

NFS maksātspēja

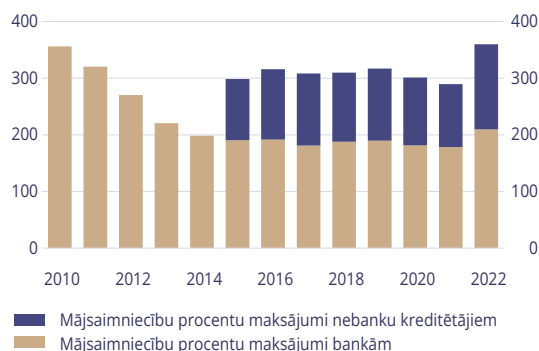
Sagatavoja Jekaterina Petkeviča

NFS finanšu rādītāji kopumā nav pasliktinājušies, un to kredītu apkalpošanas spēja ir laba. Taču daļai NFS finanšu situāciju pasliktina energoresursu cenu svārstības un citu izmaksu pieaugums, procentu likmju kāpums un iedzīvotāju pirkspējas sarukums. Maksātnespējas riski joprojām ir augsti pandēmijas laikā cietušajiem uzņēmumiem.

Apgrozījums pieaug visās nozarēs, taču galvenokārt tas ir skaidrojams ar cenu kāpumu. Saskaņā ar lielāko NFS CSP iesniegtajiem finanšu pārskatiem⁹ to kopējais apgrozījums 2022. gadā pieauga par 18.9 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sk. 1.12. att.). Taču **reālā izteiksmē apgrozījuma gada pārmaiņas bija daudz mērenākas** – vien 4.5 %. Tomēr tirdzniecības nozarē bija vērojams reālā apgrozījuma sarukums, galvenokārt iedzīvotāju pirkspējas krituma un patērētāju paradumu maiņas dēļ. Būvniecības sektora izaugsmi, t. sk. nozarē strādājošo uzņēmumu apgrozījumu, ietekmē energoresursu un būvmateriālu cenu kāpums un vairāki strukturālie faktori – kvalificēta darbaspēka trūkums, smagnēja būvprojektu saskaņošanas gaita un kūtras investīcijas. Arī apstrādes rūpniecības reālais

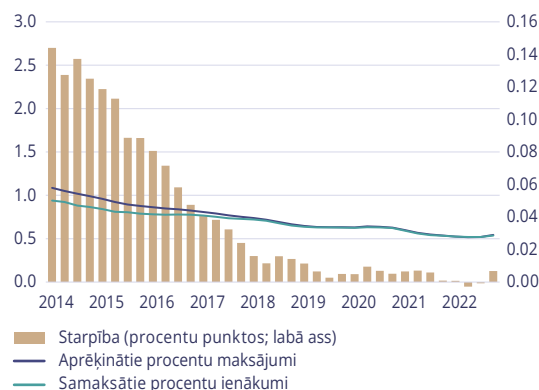
⁹ 2022. gadā NFS izlase ietvēra aptuveni 4850 NFS. Kopējais 2022. gada aktīvo NFS skaits vēl nav pieejams, taču 2021. gadā lielāko uzņēmumu izlase nosedza 94 % no visu NFS apgrozījuma un 70 % no aktīvu kopsummas.

1.10. attēls
Mājsaimniecību procentu maksājumi
(milj. euro)

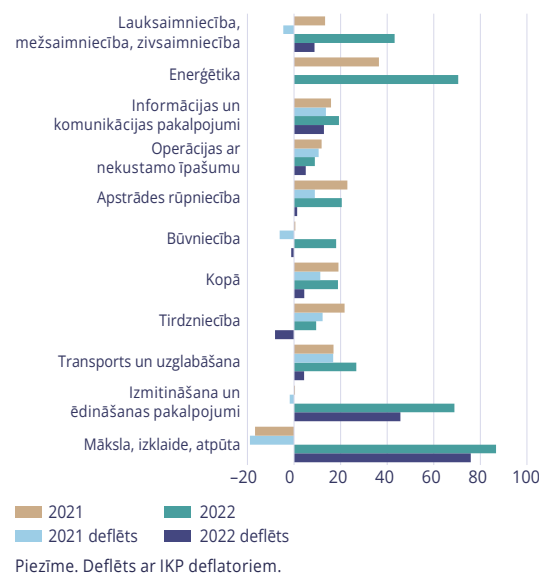

Piezīme. Dati par mājsaimniecību procentu maksājumiem nebanku kredītētājiem pieejami kopš 2015. gada.

1.11. attēls
Mājsaimniecību procentu maksājumi MFI un starpība starp aprēķinātajiem un atzītajiem procentu maksājumiem
(attiecībā pret IKP; %)

1.12. attēls
NFS apgrozījuma gada pārmaiņas
(%)

Piezīme. Deflēts ar IKP deflatoriem.

apgrozījums ir zems, jo nozari negatīvi ietekmējis enerģijas un izejvielu sadārdzinājums, kā arī pieprasījuma vājināšanās.

NFS rentabilitāte ir nedaudz pieaugusi, taču nozaru dalījumā dinamika ir nevienmērīga (sk. 1.13. att.). Pandēmijas visvairāk skarto nozaru NFS finansiālo stāvokli nedaudz uzlaboja Covid-19 izplatību ierobežojošo pasākumu atcelšana. Izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozares zaudējumi samazinājās, savukārt mākslas, izklaides un atpūtas nozarē ir vērojams būtisks rentabilitātes pieaugums. Transporta nozarei pēdējie gadi bijuši izaicinājumu pilni, tomēr pērnā gada sniegums bijis labāks.

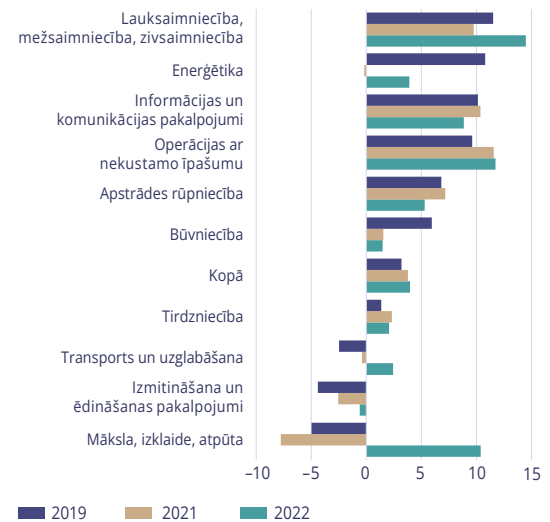
NFS segmentā **ievainojamāki bijuši uzņēmumi, kuriem ir ierobežotas iespējas pārnest augstākas izmaksas uz galapatērētāju** (t. sk. siltumapgādes uzņēmumi ar administratīvi regulētām cenām), **kā arī lielu energoresursu cenu svārstību dēļ energoietilpīgie apstrādes rūpniecības, būvniecības un enerģētikas uzņēmumi**. Piemēram, rentabilitāte nozīmīgi pasliktinājusies apstrādes rūpniecībā, kritums vērojams arī tirdzniecībā un būvniecībā. Vienlaikus **NFS maksātspējas riskus mazina apjomīgie valsts atbalsta pasākumi**, kas īstenoti līdz 2022./2023. gada apkures sezonas beigām, **un globālo energoresursu cenu samazinājums 2022. gada beigās**.

NFS parādu slogs turpina mazināties, taču tas ir skaidrojams ar saucēja efektu, nevis parādu absolūtā apjoma kritumu. 2022. gadā NFS kopējais parāds bija 42.0 % no IKP (t. sk. parāds kredītiestādēm un līzinga sabiedrībām – 20.1 % no IKP¹⁰). NFS parāda un pašu kapitāla attiecība uzlabojas. To sekmē pašu kapitāla stiprināšana (sk. 1.14. att.). Parādu slogs pieaudzis tikai būvniecības nozarei, kas cieš no finansiālām problēmām jau kopš 2021. gada.

Neraugoties uz procentu likmju kāpumu, NFS spēja apkalpot parādsaistības pagaidām nav pasliktinājusies, jo kopumā parādu slogs ir zems un rentabilitāte ir laba. Slīdošais 12 mēnešu procentu maksājumu seguma rādītājs saglabājas augsts – 10.6, proti, peļņa pirms procentu un nodokļu samaksas ir 10.6 reizes lielāka nekā procentu maksājumi. Procentu seguma rādītājs nedaudz sarucis, bet joprojām ir labā līmenī apstrādes rūpniecības, tirdzniecības, informācijas un komunikācijas pakalpojumu un operāciju ar nekustamo

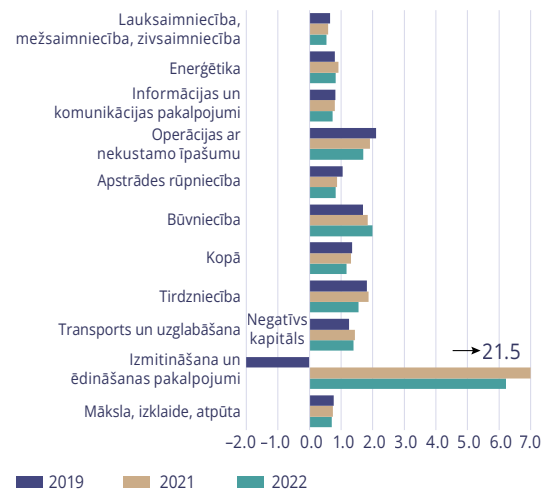
¹⁰ 2021. gadā – attiecīgi 46.6 % un 21.8 % no IKP. Sarukumu noteica IKP pieaugums.

1.13. attēls
NFS rentabilitāte
(%)

Piezīme. Peļņa pirms nodokļiem attiecībā pret apgrozījumu attiecīgajā nozarē un periodā.

1.14. attēls
NFS parāda attiecība pret pašu kapitālu
(reizes)

īpašumu nozarē. Savukārt izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē parādsaistību apkalpošanas spēja ir zema.

Pagaidām straujš izmaksu un procentu likmju kāpums raisījis apgrozījuma sarukumu un rentabilitātes vājināšanos atsevišķās nozarēs. **Cenu un procentu likmju spiedienam saglabājoties arī turpmāk, arvien lielāks uzņēmumu skaits var saskarties ar finansiālām problēmām**. Lai gan kopumā NFS procentu maksājumu segums un rentabilitāte saglabātos veselīga (sk. 2. pielikumu "Kredītņēmēju spēja izturēt izmaksu un procentu likmju kāpumu"), **nozaru dalījumā būtiska ietekme**

var būt gaidāma nozarēs ar vājāku rentabilitāti un kapitālintensīvās nozarēs.

2022. gadā ierosināto juridisko personu maksātspējas lietu skaits pieauga par 42.0 %, jo tika atcelts pandēmijas laikā kreditoriem noteiktais aizliegums¹¹ iesniegt juridiskās personas maksātspējas procesa pieteikumus. Arī energoresursu sadārdzinājums veicinājis dažu mazāku enerģētikas uzņēmumu maksātspēju (sk. 1.15. att.). Vienlaikus **maksātspējas lietu kopējais skaits joprojām ir mazāks, nekā tika reģistrēts pirms pandēmijas.**

Lai ilgtermiņā veicinātu investīcijas, vairotu uzņēmumu iespējas izmantot kredītus izaugsmes veicināšanai un likviditātes vadīšanai, kā arī novērstu maksātspējas procesu skaita pieaugumu, **svaŗīgi sekmēt NFS finanšu pratību un ēnu ekonomikas ierobežošanu, t. sk. nodrošināt caurredzamu finanšu informāciju kreditoriem, veikt kvalitatīvu iespēju, risku un likviditātes analīzi, kā arī uzlabot spēju laikus konstatēt un risināt maksātspējas problēmas.**

Nekustamā īpašuma tirgus attīstība

Mājokļu tirgus

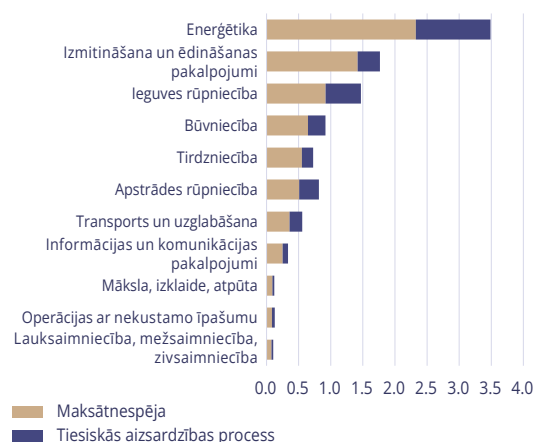
Sagatavoja Andrejs Semonjovs

Aktivitāte mājokļu tirgū sarūk māsāimniecību maksātspējas un jauno mājokļu pieejamības pasliktināšanās dēļ. Energoneefektīvu mājokļu piedāvājums ir nedaudz palielinājies, radot lejupvērstu spiedienu uz to cenām. Vienlaikus jauno mājokļu piedāvājums ilgstoši ir nepietiekams, un to cenu pieaugums paātrinās. Straujais būvniecības izmaksu kāpums vēl vairāk vājinās jauno mājokļu pieejamību.

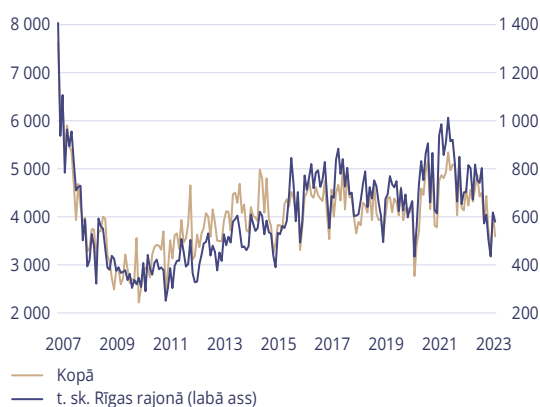
Māsāimniecību maksātspējas un jauno mājokļu pieejamības pasliktināšanās ietekmē aktivitāte Latvijas nekustamā īpašuma tirgū sarūk. 2023. gada aprīlī nekustamā īpašuma pirkumu skaits bija par 15.2 % mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Aktivitātes kritums sevišķi krass ir Pierīgā, kur pirkumu skaits februārī saruka līdz 2020. gada zemākajam rādītājam (sk. 1.16. att.) un martā–aprīlī atguvās vien nedaudz. Tas varētu būt skaidrojams ar privātmāju un

¹¹ <https://likumi.lv/ta/id/315287-covid19-infekcijas-izplatibas-seku-parvaresanas-likums>

1.15. attēls
2022. gadā uzsākto juridisko personu maksātspējas un tiesiskās aizsardzības procesu skaita īpatsvars kopējā juridisko personu skaitā valstī attiecīgajā nozarē (%)

1.16. attēls
Zemesgrāmatā reģistrēto pirkumu līgumu skaits mēnesī*

* Visi īpašuma veidi, t. sk. zeme.

apbūves zemes pirkumu skaita nozīmīgu kritumu¹². Dzīvokļu pirkumu skaits samazinājās mēreni¹³.

Mājokļu piedāvājuma tendences labi atspoguļo Latvijas Bankas veiktās lielāko sludinājumu platformu datu analīzes informācija (sk. 1.2. ielikumu "Tīmekļa skrāpēšanas" (*web scraping*) rīks nekustamo īpašumu sludinājumu datu automatizētai vākšanai"). Saskaņā ar

¹² Saskaņā ar SIA "LATIO" aplēsēm privātmāju darījumu skaits 2022. gadā bija par 17 % mazāks nekā 2021. gadā. Savukārt darījumu skaits ar apbūves zemi lielākajos Pierīgās novados un pilsētās samazinājās apmērā no 23 % (Jūrmalā) līdz pat 62 % (Mārupes novadā). 2023. gada sākumā aktivitāte privātmāju un apbūves zemes segmentos turpināja būt samērā vāja.

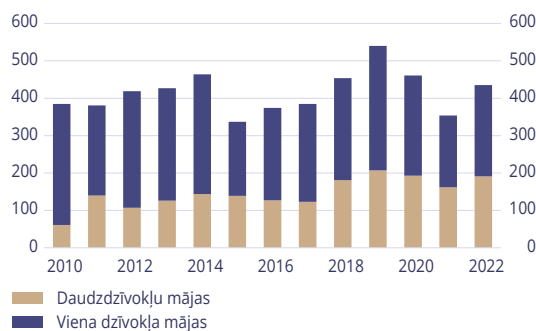
¹³ Saskaņā ar VZD atvērtajiem datiem dzīvokļu pirkumu skaits triju vai vairāku dzīvokļu mājās 2022. gadā bija par 3.7 % mazāks nekā 2021. gadā.

Šo analīzi sērijveida un speciāla projekta dzīvokļu piedāvājums ir nedaudz pieaudzis, radot lejupvērstu spiedienu uz to cenām.

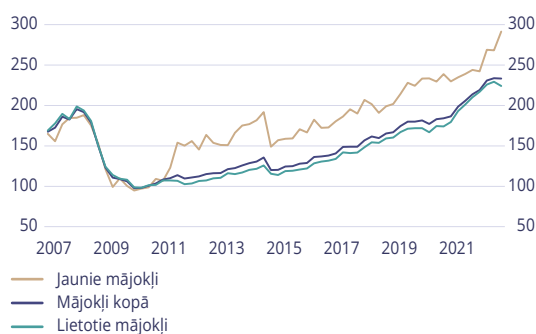
Energoneefektīvu mājokļu piedāvājuma un cenu svārstības vēl vairāk akcentē nepieciešamību nozīmīgi kāpināt ēku renovācijas tempu. Enerģijas cenu kāpuma ietekmē energoneefektīvos mājokļos dzīvojošās mājsaimniecības ir pakļautas ne vien būtiski augstākām enerģijas izmaksām, bet arī mājokļa kā nozīmīga aktīva vērtības kritumam. Līdzšinējais daudzdzīvokļu ēku renovācijas temps ir bijis ļoti gaus¹⁴. **Renovācijas tempa kāpināšanai svarīgi palielināt renovācijai pieejamo finansējumu, mazināt finansējuma viļņveidīgumu, kāpināt būvniecības nozares kapacitāti, attīstīt ēku atjaunošanas industriju un veicināt iedzīvotāju informētību¹⁵.** Līdzīgi kā citur Eiropā, ar valsts finansējumu vien mājokļu fonda atjaunošanai nepietiek, un nepieciešama arī aktīvāka privātā sektora iesaiste. Pēc būvniecības nozares kapacitātes stiprināšanas un renovācijai pieejamā finansējuma palielināšanas apsverami arī papildu (bez NĪN atlaižu nepiemērošanas) finansiāli stimuli renovācijas veikšanai.

Jaunu mājokļu būvniecība ir gausa, un to papildus ierobežo joprojām straujš būvniecības izmaksu kāpums un mājokļu attīstītāju piesardzība. Saskaņā ar CSP datiem 2022. gadā ekspluatācijā pieņemto jauno mājokļu kopējā platība pieauga par 23.0% salīdzinājumā ar rekordzemo rādītāju 2021. gadā, bet bija attiecīgi par 5.6% un 19.4% zemāka nekā 2020. un 2019. gadā (sk. 1.17. att.). Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm 2023. gadā Rīgā un Pierīgā ekspluatācijā nodoto dzīvokļu skaits varētu būt mazāks nekā 2022. gadā¹⁶. Tirgus novērojumi liecina, ka **mājokļu attīstītāji ir kļuvuši piesardzīgāki, uzsākot jaunu**

1.17. attēls
Ekspluatācijā pieņemtie jaunie dzīvokļi
(tūkst. m²)

1.18. attēls
Mājokļu cenu indekss
(2010 = 100)

projektu īstenošanu, bažu par būvniecības izmaksu apmēru un to svārstīgumu, kā arī mājsaimniecību pirktspējas dēļ.

Kvalitatīva un pieejama dzīvojamā fonda pieauguma temps Latvijā ir gaus jau ilgstoši. **Piedāvājuma veicināšanai joprojām nepieciešama vairāku strukturālo nepilnību (piemēram, birokrātisko šķēršļu būvniecībai¹⁷, ēnu ekonomikas, atbilstoša darbaspēka trūkuma reģionos) risināšana.**

Cenu kāpums mājokļu tirgū kopumā pierimst, taču tendences dažādos mājokļu tirgus segmentos ir ļoti atšķirīgas. 2022. gada 4. ceturksnī CSP mājokļu cenu indekss bija par 9.1% augstāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, taču ceturkšņa izteiksmē cenas samazinājās par 0.2%. Zemāka pieprasījuma un augoša sērijveida dzīvokļu piedāvājuma dēļ **esošo mājokļu cenu gada pieauguma temps samazinās, vienlaikus jauno mājokļu cenu kāpums paātrinās** (sk. 1.18. att.). Turklāt straujais būvniecības izmaksu

¹⁴ Piemēram, saskaņā ar AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" daudzdzīvokļu ēku renovācijas programmas apguves datiem un Latvijas Bankas aplēsēm līdz 2022. gada beigām ar ES fondu palīdzību renovēts vai ir renovācijas procesā vien aptuveni 1370 ēku jeb aptuveni 3.6% no visām daudzdzīvokļu ēkām valstī. Trūkst precīzu datu par pašvaldību vai privāto iniciatīvu rezultātā veiktajām renovācijām un energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem, taču, ieskaitot arī šīs iniciatīvas, absolūtais vairākums esošo un energoneefektīvo ēku Latvijā nav renovēts.

¹⁵ Detalizētāku ēku renovācijas ieguvumu un šķēršļu analīzi sk. <https://www.makroekonomika.lv/risinajumi-stindzinosi-augstiem-siltuma-tarifiem-soziem-dalis-zivis-bet-turpmaksteidzami-jalabo>.

¹⁶ SIA "Colliers International Advisors" jauno dzīvokļu pārskatu sk. <https://www.colliers.com/lv-lv/research/residential-market-report-2022>.

¹⁷ Saskaņā ar nekustamo īpašumu attīstītāju darbības praksi gūtajiem novērojumiem laiks, kas nepieciešams būvniecības dokumentācijas saskaņošanai Rīgā, ir būtiski ilgāks nekā Viļņā un Tallinā.

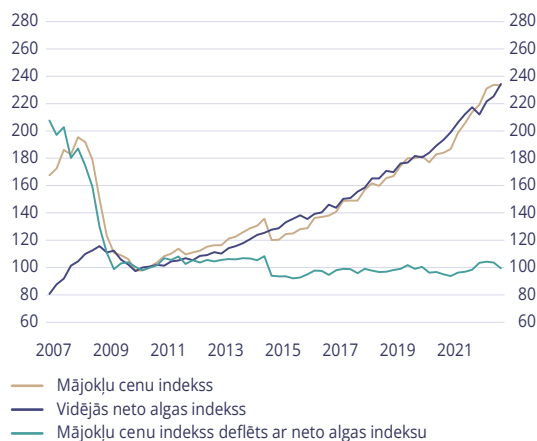
pieaugums turpina veicināt jaunu mājokļu rezervācijas cenu kāpumu. Gaidāms, ka jauno mājokļu cenu pieaugums šogad saglabāsies spējš.

Saskaņā ar Latvijas Bankas veiktās sludinājumu analīzes operatīvo informāciju mājokļu cenās 2023. gada sākumā nav nozīmīgu korekciju (sk. 1.2. ielikumu "Tīmekļa skrāpēšanas" (*web scraping*) rīks nekustamo īpašumu sludinājumu datu automatizētai vākšanai").

Mājokļu cenām 2022. gadā vidēji augot straujāk nekā algām, **mājokļu pieejamība kopumā ir nedaudz pasliktinājusies, bet tā vēl arvien ir vēsturiski augstā līmenī** (sk. 1.19. att.). Taču **jauno mājokļu pieejamība pasliktinās strauji** (sk. 1.3. ielikumu "Jauno mājokļu pieejamības un aizņēmēju kredītpējas novērtējums").

Pieejamības sarukuma dēļ aktivitāte jauno mājokļu segmentā kopumā var nedaudz samazināties, taču nozīmīgu mājokļu cenu korekciju riski ir zemi. Attiecīgi mājokļu tirgus nerada būtiskus riskus finanšu stabilitātei. Latvijā atšķirībā no vairākām ES valstīm mājokļu tirgus nesabalansētība nepaspēja būtiski pieaugt, kreditēšana ir bijusi piesardzīga un mājāsaimniecību parāds ir zems. **Korekcijas riskus jauno mājokļu segmentā papildus ierobežo arī ilgstoši vājais piedāvājums.** Pieejamības mazināšanās dēļ tirgū varētu pastiprināties tendence iegādāties kompaktākus mājokļus.

1.19. attēls
Mājokļu cenu un vidējās neto algas attiecība
(2010 = 100)

Piezīme. Mājokļu cenu indekss deflēts ar neto algas indeksu atspoguļo vienkāršotu mājokļu pieejamības indikatoru. Jo augstāks šis rādītājs, jo sliktāka ir mājokļu pieejamība.

Pēc karadarbības Ukrainā izraisīto globālo seku radītajām svārstībām 2022. gada pavasarī īres piedāvājums un īres cenas Latvijā ir stabilizējusies. Saskaņā ar tīmekļvietnes cenubanka.lv datiem īres piedāvājumu skaits un to vidējā cena 2022. gada nogalē un 2023. gada sākumā būtiski nemainījās. Īres piedāvājums Rīgā 2023. gada sākumā kopumā bija nedaudz augstāks nekā 2020.–2021. gadā vidēji, galvenokārt lielāka sērijveida dzīvokļu piedāvājuma dēļ. Īres cenu kāpums Rīgā ir pierimis.¹⁸

¹⁸ 2023. gada februārī īres cenas (EUR/m²) jauno projektu segmentā bija par 1 % zemākas nekā pirms gada, savukārt sērijveida dzīvokļu īres cenas bija 2022. gada februāra līmenī.

1.2. ielikums. "Tīmekļa skrāpēšanas" (*web scraping*) rīks nekustamo īpašumu sludinājumu datu automatizētai vākšanai

Sagatavoja Jānis Strazdiņš, Tetiana Lem

Latvijas Banka ir izstrādājusi "tīmekļa skrāpēšanas" rīkus, lai savāktu un apstrādātu nekustamo īpašumu pārdošanas un izīrēšanas sludinājumu datus no lielākajām sludinājumu platformām¹⁹.

Latvijas Bankas izstrādātie datu savākšanas rīki ir balstīti uz *Python* valodā veidotiem kodiem un tiek automātiski darbināti katru dienu. Rīki apkopo datus no sludinājumiem ss.com, city24.lv un inch.lv platformās, ievērojot "tīmekļa skrāpēšanas" labās prakses principus²⁰. Dati tiek apstrādāti, pārveidojot datus ar neviendabīgām formām uz viendabīgām un mašīnlasāmām formām. Vairāku datu avotu izmantošanas gadījumā tiek identificēti sludinājumi un objekti, kas atkārtojas dažādos avotos vai laikā, un atlasīti unikālie dati, lai izvairītos no dubultās uzskaites.

Ar "tīmekļa skrāpēšanas" rīku palīdzību **iegūtie dati ļauj operatīvi sekot līdzi Latvijas mājokļu tirgus**

¹⁹ Papildu informācija rakstā: <https://www.makroekonomika.lv/ka-cenas-sludinajumos-var-veidot-izpratni-par-nekustamo-ipasumu-tirgu>.

²⁰ Izmantotie rīki neapgrūtina platformu darbību, tīmekļvietnes īpašnieki ir informēti par datu vākšanu.

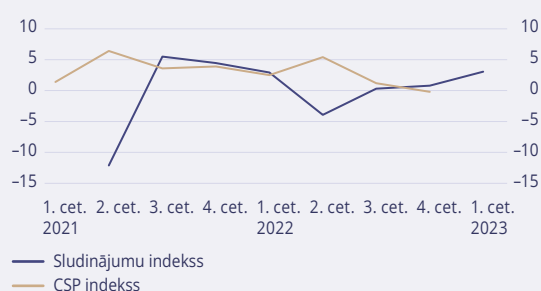
dinamikai, t. sk. analizēt sludinājumos pārdošanai piedāvāto mājokļu skaitu un vidējo cenu dažādos dalījumos (piemēram, pēc ģeogrāfiskās atrašanās vietas, nekustamā īpašuma veida un ēkas veida).

1.20. un 1.21. attēlā sludinājumu dati attiecīgi atspoguļo detalizētu dzīvokļu piedāvājuma un vidējās cenas dinamiku dzīvokļu segmentu dalījumā Rīgā. Straujās energoresursu sadārdzināšanās ietekmē **2022. gada 2. pusgadā (energoneefektīvu) sērijveida un speciālo projektu dzīvokļu pārdošanas sludinājumu skaits Rīgā būtiski pieauga** (sk. 1.20. att.). Šādu dzīvokļu piedāvājums 2023. gada sākumā ir nedaudz mazinājies, taču joprojām ir lielāks nekā 2021. gadā. Salīdzinājumā ar 2021. gadu nedaudz pieaudzis arī dažādu dzīvokļu un privātmāju pārdošanas sludinājumu skaits Latvijas reģionos un pilsētās. **Pieaugušā piedāvājuma dēļ Rīgā sērijveida un speciālo projektu dzīvokļu pārdošanas cenas samazinājušās** (sk. 1.21. att.).

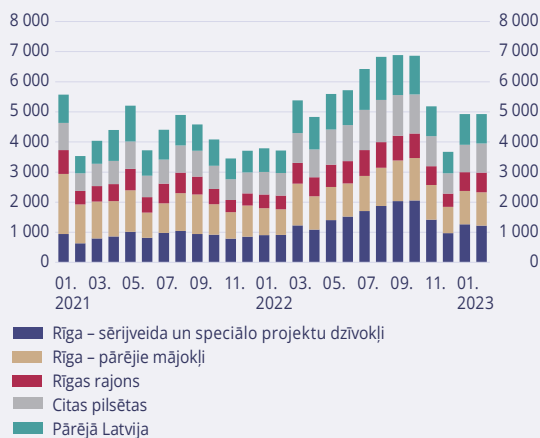
Mājokļu sludinājumi galvenokārt sniedz informāciju par dzīvokļu piedāvājumu tirgū un pārdevēju vēlamu cenu, nevis noslēgtajiem darījumiem. Taču **no sludinājumiem iegūto cenu indeksu dinamika ir ļoti tuva faktisko mājokļu tirgus cenu un aktivitātes indeksiem, turklāt kalpo kā apsteidzošs rādītājs norisēm nekustamā īpašuma tirgū**. VZD cenu indeksa dinamika ir līdzīga sludinājumu cenu indeksa pārmaiņām, savukārt nelielu nobīdi starp indeksiem var izskaidrot ar laiku starp sludinājuma ievietošanu portālos un darījuma faktisko noslēgšanu (sk. 1.22. att.). Piemēram, VZD dati liecina par nelielu cenu kritumu 2021. gada jūlijā–septembrī, savukārt augstākais cenu punkts sasniegts 2022. gada jūnijā. Sludinājumu datus attiecīgs mājokļu cenu samazinājums 2021. gadā ir vērojams martā–aprīlī, bet augstākais punkts sasniegts 2022. gada martā.

Salīdzinot no sludinājumiem iegūto un apkopoto mā-

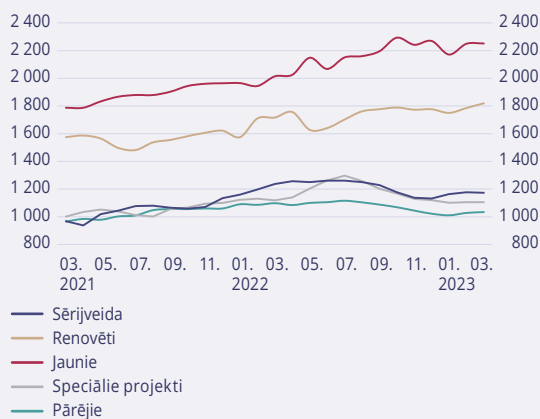
1.23. attēls
CSP un sludinājumu mājokļu cenu indeksu ceturkšņa pārmaiņas Latvijā (%)

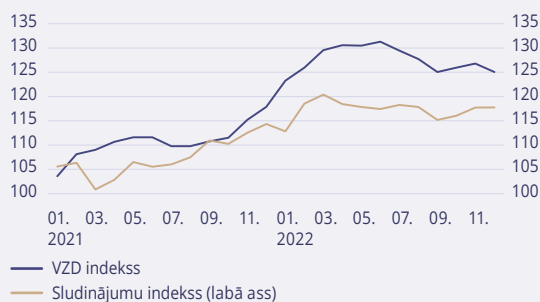
1.20. attēls
Latvijas mājokļu sludinājumu skaits reģionu dalījumā

1.21. attēls
Rīgas dzīvokļu sludinājumu datu mēneša cenu pārmaiņas atkarībā no dzīvokļu segmenta (EUR/m²)

1.22. attēls
VZD un sludinājumu cenu indeksi par visiem nekustamajiem īpašumiem (2020. gada decembris = 100)

jokļu cenu dinamiku ar CSP veidoto ceturkšņa mājokļu cenu indeksu, 1.23. attēlā redzamās atšķirības tendencēs (nobīde aptuveni par vienu ceturksni) arī var būt skaidrojamas ar laiku starp sludinājuma ievietošanu un darījuma noslēgšanu.

1.3. ielikums. Jauno mājokļu pieejamības un aizņēmēju kredībspējas novērtējums

Sagatavoja Andrejs Semjonovs

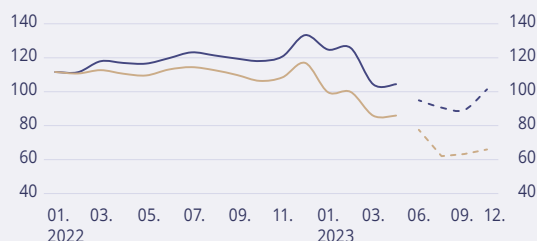
Jauno mājokļu pieejamība jūtami pasliktinās, jo potenciālo aizņēmēju kredībspēja ir sarukusi: algu kāpums būtiski atpaliek no jauno mājokļu cenu pieauguma, un mājokļu kredītu procentu likmju pieaugums sadārdzina kredīta apkalpošanas izmaksas. Saskaņā ar SIA "ARCO REAL ESTATE" novērtējumu jauno projektu piedāvājuma vidējā cena²¹ Rīgā 2022. gadā bija par 18.0 % augstāka nekā 2021. gadā. Salīdzinājumam – vidējā neto alga valstī attiecīgajā periodā pieauga par 7.0 %, bet reālajā izteiksmē tā samazinājās par 8.8 %. Savukārt saskaņā ar Latvijas Bankas statistiku vidējā procentu likme jaunajiem mājokļu kredītiem periodā no 2022. gada janvāra līdz 2023. gada janvārim palielinājās par 2.4 procentu punktiem.

Aizņēmēju kredībspēja 2022. gada nogalē vēl bija samērā laba, taču 2023. gadā jauno mājokļu ar vidēji lielu un lielu platību pieejamība Rīgā pasliktinās. Saskaņā ar vienkāršotu novērtējumu²², par pieejamu uzskatot tādu mājokli, kura iegādei uzņemto parādsaistību apkalpošanas izmaksas nepārsniedz 40 % no neto ienākumiem, tās mājāsaimniecības, kuru kopējie ienākumi ir līdzvērtīgi divām vidējām neto algām valstī, 2021. gada janvārī ar mājokļu kredīta finansējumu spēja iegādāties dzīvokli ar platību 111.6 m² jaunajā projektā Rīgā (sk. 1.24. att.). 2022. gada 4. ceturksnī šādi mājāsaimniecībai pieejamā jaunā dzīvokļa platība saruka līdz 86.0 m². Mājokļu cenām un EURIBOR likmēm 2023. gadā turpinot augt, mājāsaimniecības ar vidējiem ienākumiem 2023. gada vidū spēs iegādāties dzīvokli, kura platība būs mazāka par 70 m². Par jauno mājokļu pieejamības pasliktināšanos liecina arī jauno mājokļu rezervāciju un aktivitātes Rīgas jauno projektu dzīvokļu tirgū sarukums 2023. gada sākumā²³.

Plašāki (piemēram, trīs vai četru istabu) dzīvokļi kļūst pieejami vien turīgākajām mājāsaimniecībām (sk. 1.25. att.).

1.24. attēls

Mājāsaimniecībām ar vidējiem ienākumiem valstī pieejama jauna dzīvokļa Rīgā platības novērtējums (m²)

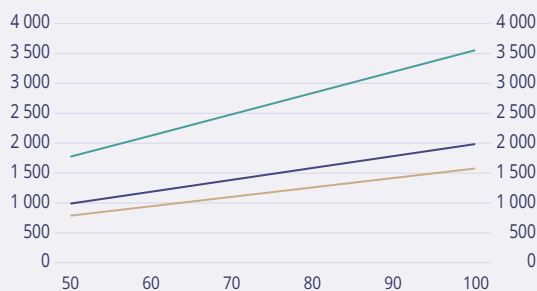

— Ja dzīvokļu cenas saglabātos 2021. gada 1. ceturksņa līmenī
— Faktiskās dzīvokļu cenas (pieņēmus: pieaugums 2023. gadā līdzvērtīgs 2022. gada pieaugumam)

Piezīme. Pārtrauktā līnija – prognozētās vērtības.

1.25. attēls

Jauna dzīvokļa Rīgā iegādei nepieciešamie²⁴ kopējie mēneša neto ienākumi, lai parādsaistību apkalpošanas izmaksas nebūtu pārmērīgas (eiro)

— 2021. gada janvāris (cena: 1876 EUR/m²; kopējā kredīta procentu likme: 2.5 %)
— 2022. gada jūnijs (cena: 2363 EUR/m²; kopējā kredīta procentu likme: 2.5 %)
— Hipotētiskais scenārijs (cena: 2645 EUR/m²; kopējā kredīta procentu likme: 6.5 %)

²¹ Piedāvājuma cena jauno mājokļu pieejamību atspoguļo daudz savlaicīgāk nekā darījuma cena. Pašlaik būtiska daļa jauno mājokļu tiek rezervēta būvniecības stadijā, un kopējā mājokļa cena, kas ir fiksēta rezervācijas brīdī, darījumu datus atspoguļojas ar nobīdi līdz pat 1-1.5 gadiem.

²² Pieņēmumi: 1. Aizņēmēja saistības ir ar vienādo maksājumu grafiku uz 30 gadiem, un aizņēmējs veic 15 % pirmo iemaksu. 2. EURIBOR pēc 2023. gada marta pieaug saskaņā ar finanšu tirgus gaidām 27.04.2023. (visu termiņu EURIBOR līdz 2023. gada rudenim palielināsies aptuveni līdz 3.7-3.8 % un pēc tam pakāpeniski samazināsies). 3. Mājāsaimniecību ienākumi ir līdzvērtīgi divām vidējām neto algām Latvijā un 2023. gadā pieaug atbilstoši Latvijas Bankas prognozēm par vidējās algas kāpumu. 4. Aprēķinā izmantota jauno mājokļu piedāvājuma vidējā cena Rīgā attiecīgajā periodā. Dzīvokļu cenas 2023. gadā pieaugs līdzvērtīgā tempā kā vidēji 2022. gadā.

²³ Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm 38 % no Rīgā un Rīgas reģionā būvniecības stadijā esošajiem mājokļiem 2023. gada sākumā bija rezervēti. Tas ir krietni mazāk nekā 2021. un 2022. gadā (50-52 %). Saskaņā ar SIA "Arco Real Estate" aplēsēm darījumu skaits jauno projektu dzīvokļu tirgū Rīgā 2023. gada 1. ceturksnī bija par 36 % mazāks nekā 2022. gada 4. ceturksnī un par 35 % mazāks nekā 2022. gada 1. ceturksnī.

²⁴ Aprēķinā izmantoti 22. piezīmē uzskaitītie mājokļa kredīta nosacījumi.

Straujā jauno mājokļu cenu pieauguma dēļ nedaudz palielinās laiks, kas majsaimniecībām nepieciešams²⁵ mājokļa kredīta pirmās iemaksas uzkrāšanai.

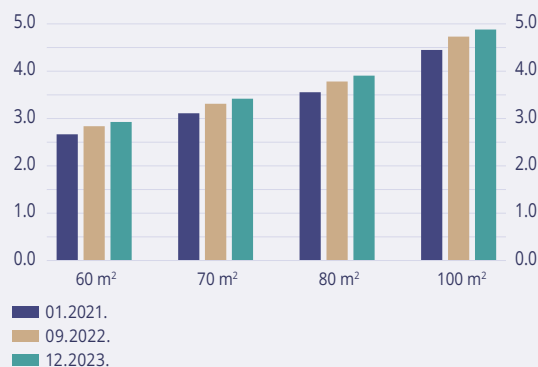
Piemēram, 15 % pirmās iemaksas veikšanai majsaimniecībai ar vidējiem ienākumiem valstī 80 m² dzīvokļa iegādei 2021. gada janvārī bija nepieciešami 3.6 gadi, bet 2022. gada septembrī – 3.8 gadi (sk. 1.26. att.).

²⁵ Aprēķinā izmantoti 22. piezīmē uzskaitītie pieņēmumi. Papildus pieņemts, ka majsaimniecība mājokļa kredīta pirmajai iemaksai katru mēnesi uzkrāj 30 % no saviem ienākumiem.

1.26. attēls

Mājokļa kredīta pirmās iemaksas 15 % apmērā uzkrāšanai nepieciešamais laiks majsaimniecībām ar vidējiem ienākumiem valstī atkarībā no mājokļa platības

(gados)

Piezīme. 12.2023. – prognozētās vērtības.

Komercīpašumu tirgus

Sagatavoja Jekaterina Petkeviča

Finansējuma sadārdzināšanās paaugstina investoru aizņemšanās izmaksas un negatīvi ietekmē īpašumu un ieguldījumu vērtību. Komercīpašumu tirgū pakāpeniski mazinās pieprasījums pēc energoneefektīvām telpām. Majsaimniecību pirktspējas pasliktināšanās ierobežo tirdzniecības segmenta ienākumus.

Augsta nenoteiktība un finansēšanas izmaksu sadārdzināšanās pēc pandēmijas un energoresursu cenu šoka radītā nelabvēlīgā ietekme **ierobežo komercīpašumu tirgus atgūšanās perspektīvas**, un riski saglabājas paaugstināti.

Komercīpašumu tirgū pašlaik trūkst labu piedāvājumu, un investīciju apjoms ir samazinājies. Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" datiem 2022. gadā investīcijas galvenokārt veidoja nelieli darījumi (77 % no darījumu skaita), kurus veikuši Baltijas valstu investori (64 % no darījumu apjoma). Investoru piesardzību nosaka vairāki faktori: ekonomiskās izaugsmes vājināšanās, augošas būvniecības izmaksas, energoresursu cenu kāpums un procentu likmju pieaugums.

Procentu likmju kāpums negatīvi ietekmē investoru aizņemšanās izmaksas un īpašumu cenas. Finansējuma sadārdzināšanās komercīpašumu segmentā samazina investoru ieguldītā kapitāla atdevi un

attiecīgi var radīt būtisku augšupvērstu spiedienu uz gaidāmā ienesīguma likmi. Šai likmei kāpjot un vienlaikus nepalielinoties nomas maksai, rodas lejupvērsti spiedienu uz nekustamā īpašuma vērtību²⁶.

Cenu korekcija Latvijas komercīpašumu tirgū ir lēna, jo darījumu apjoms un skaits ir neliels.

Komercīpašumi parasti tiek pārvērtēti ar noteiktu laika intervālu, tāpēc var rasties situācija, ka finanšu tirgus dalībnieka (piemēram, nekustamo īpašumu fonda) bilancē nekustamais īpašums vēl ir uzskaitīts ar augstāku vērtību, nekā būtu noteikusi tirgus situācija. Rodas risks, ka, ja finanšu tirgus dalībnieks izlems izņemt līdzekļus no projekta vai fonda, pirmkārt, nekustamo īpašumu nebūs iespējams ātri pārdot, jo komercīpašumu tirgū trūkst likviditātes, un, otrkārt, faktiskā pārdošanas cena var būt zemāka nekā bilances vērtība. **Nekustamo īpašumu cenu samazinājums, stingrāki finansēšanas nosacījumi un nelikvids un sekls nekustamo īpašumu tirgus var izraisīt kredīta refinansēšanas grūtības.**

Mazinoties nekustamā īpašuma vērtībai, kredīta apmēra attiecība pret nodrošinājuma vērtību palielinās un nekustamā īpašuma īpašnieka ieguldījuma daļa vērtība samazinās. Kredītiestāde var pieprasīt papildu ķīlu, lai aizņemējs izpildītu kredīta apmēra attiecības pret nodrošinājuma vērtību nosacījumu.

Komercīpašumu īpašnieki veic nomas maksas indeksāciju, lai kompensētu izdevumu pieaugumu augstās

²⁶ Attiecīgi, lai iegūtu augstāku atdevi, īpašums jāiegādājas par zemāku cenu.

cenu un izmaksu inflācijas apstākļos. Tirgus segmentos ar lielāku neaizpildīto platību īpatsvaru nomniekiem ir iespēja vienoties par daļēju indeksāciju.

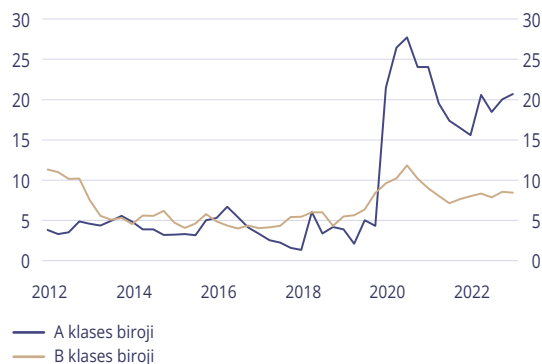
Biroju segmentā pieprasījums pēc zemākas energoefektivitātes klases komercīpašumu telpām mazinās. Neaizpildīto biroju telpu īpatsvars ir augsts (11 % saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm; sk. 1.27. att.). Tas palielina jauno un veco biroju ēku īpašnieku konkurenci par nomniekiem – ne tikai ar nomas maksu, bet arī nomniekiem izvērtējot komunālo maksājumu apmēru, kas energoefektīvās telpās ir mazāks. Daļai darbinieku turpinot strādāt attālināti, biroju nomnieki bieži vien pārceļas uz jauniem energoefektīvākiem birojiem ar mazāku platību. Lai piesaistītu jaunus un noturētu esošos nomniekus, vecāku ēku īpašnieki neveic pilnu nomas maksas indeksāciju, savukārt jaunāku biroju īpašnieki un būvniecības stadijā esošu ēku īpašnieki piedāvā izdevīgus nosacījumus enkurnomniekiem.

Gaidāms, ka neaizpildīto platību īpatsvars biroju – īpaši A klases biroju – segmentā palielināsies 2023. gada beigās, kad ekspluatācijā nodos būvniecības stadijā esošos A klases projektus: kopējais būvniecības stadijā esošo ēku rezervāciju apjoms ir aptuveni 20 %. Aizvien kāpjošās būvniecības izmaksas, kavēšanās ar būvmateriālu piegādi un finansējuma sadārdzināšanās palēnina biroju būvniecības projektu īstenošanu un nodošanu ekspluatācijā, tādējādi sadārdzinot projektus.

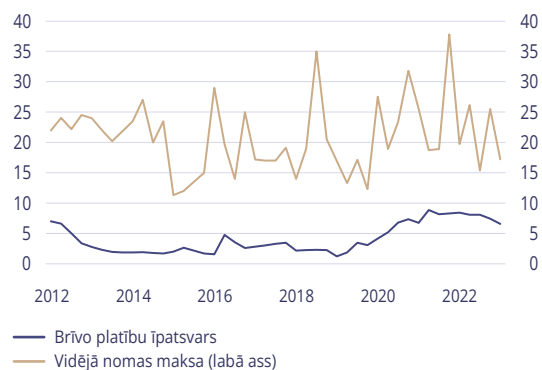
Mājsaimniecību pirkspējas samazināšanās un pandēmijas laikā notikušī mājsaimniecību iepirkšanās paradumu maiņa mazina tirdzniecības segmenta ienākumus. Lai gan tirdzniecības centri ir sasnieguši pirms pandēmijas vērotos apmeklējuma un apgrozījuma rādītājus, neaizpildīto telpu īpatsvars tirdzniecības segmentā saglabājas pandēmijas laika līmenī (7.4 %; sk. 1.28. att.). Tirdzniecības platību īpašniekiem izdodas vien daļēji kompensēt izmaksu pieaugumu ar nomas maksas palielinājumu, jo daļai nomnieku, kurus skāra enerģijas izmaksu pieaugums vai iepriekšējie ar pandēmiju saistītie ierobežojumi, veikta daļēja nomas maksu indeksācija.

Pieprasījums pēc rūpniecības un noliktavu telpām saglabājas stabili augsts. Neaizpildīto telpu īpatsvars joprojām ir zems – 0.8 %. To nosaka jaunu ekspluatācijā nodotu projektu trūkums tirgū. Savukārt tie projekti, kuri tuvojas pabeigšanai, ir jau pilnībā iznomāti. Rūpniecības un noliktavu telpu nomniekiem

1.27. attēls

Brīvo A un B klases biroju telpu īpatsvars Rīgā (%)

1.28. attēls

Brīvo telpu īpatsvars un nomas maksa mazumtirdzniecības telpās Rīgā (% , mēnesī; eiro par m²)

salīdzinājumā ar citu segmentu nomniekiem biežāk tiek veikta pilna nomas maksas indeksācija. Ņemot vērā zemo piedāvājumu tirgū, gaidāms, ka jaunbūvēm palielināsies īres maksas augšējais sliekšnis, ko ietekmēs arī augošās būvniecības izmaksas un procentu likmes, kā arī vides, sociālās un pārvaldības prasības.

Maksātnespējas riski viesnīcu segmentā lēnām mazinās līdz ar pakāpenisku tūrisma nozares atveseļanos. Kopumā tie joprojām ir augsti, jo Latvijas un Rīgas viesnīcu numuru noslodze 2022. gadā bija aptuveni par 20 % zemāka nekā 2019. gadā.

Latvijas Bankas Kredītu reģistra dati liecina, ka **kredītiestāžu ieguldījumi komercīpašumos, t.sk. lejupslīdes vairāk skartajos komercīpašuma segmentos, kopumā vērtējami kā mēreni**. Kredīti, ko kredītiestādes izsniegušas 91 lielākajam nekustamo

Īpašumu nozares aizņēmējam²⁷, veido 61.7 % no nekustamo īpašumu nozarei kredītiestāžu izsniegto kredītu kopējā atlikuma jeb 8.2 % no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa.

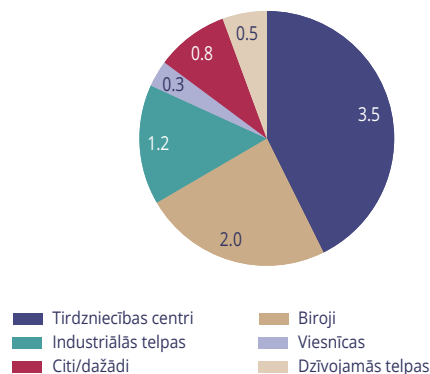
Lielāko aizņēmēju izlases kredītportfeļi veido galvenokārt tirdzniecības centriem izsniegtie kredīti (sk. 1.29. att.). 33 tirdzniecības centru finansēšanai piešķirti 523.0 milj. eiro jeb 3.5 % no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Otra grupa ir 22 biroju iznomātāji, kam izsniegto kredītu atlikums ir 293.3 milj. eiro jeb 2.0 % no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Izlases kredītportfeļi identificēti arī 16 industriālo telpu un noliktavu iznomātāji. Tiem kredītiestāžu izsniegto kredītu atlikums ir 186.5 milj. eiro jeb 1.2 % no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Viesnīcām izsniegto kredītu kredītportfeļis ir neliels – 41.3 milj. eiro jeb 0.3 % no kredītiestāžu kredītportfeļa.

Lielākajiem nekustamo īpašumu nozares aizņēmējiem kredītiestāžu izsniegto kredītu kvalitāte ir laba. Tikai diviem aizņēmējiem (vienam tirdzniecības centram un vienam biroju centram) izsniegtie aizdevumi ir ienākumus nenesoši, un to kopējais apmērs ir 1.3 % no nekustamo īpašumu nozares kredītportfeļa atlikuma, kas arī atbilst izsniegto kredītu dalījumam 3. posmā (sk. 1.30. att.). Nekustamo īpašumu nozares aizņēmējiem izsniegto kredītu īpatsvars 2. posma un 3. posma kredītos ir samazinājies salīdzinājumā ar attiecīgajiem rādītājiem pandēmijas periodā.

²⁷ Aplūkots nekustamo īpašumu nozares lielāko aizņēmēju izlase 2023. gada martā ar kopējo kredītportfeļa atlikumu 1225.8 milj. eiro. Izlasi veido aizņēmēji, kuru kredītsaistības ir vismaz 5 milj. eiro.

1.29. attēls
91 lielākajam nekustamo īpašumu nozares aizņēmējam izsniegti kredīti

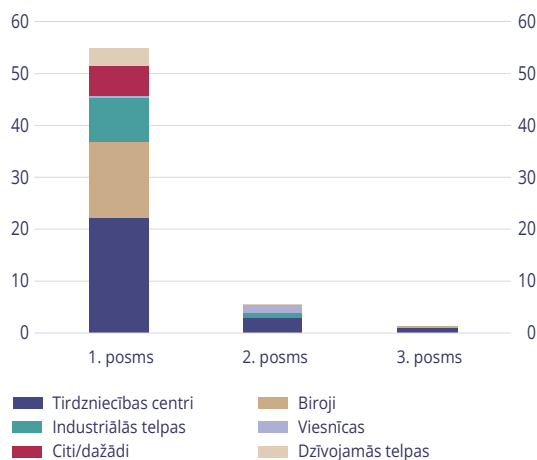
(% no kredītiestāžu kopēja kredītportfeļa)

Piezīme. Lielāko nekustamo īpašumu nozares aizņēmēju izlase 2023. gada martā ar kopējo kredītportfeļa atlikumu 1225.8 milj. eiro. Izlasi veido aizņēmēji, kuru kredītsaistības ir vismaz 5 milj. eiro.

1.30. attēls
91 lielākajam nekustamo īpašumu nozares aizņēmējam izsniegto kredītu kvalitāte

(% no kopējā nekustamo īpašumu nozarei kredītiestāžu izsniegtā kredītportfeļa atlikuma)

2. Kredītiestāžu sektora attīstība un riski

Kreditēšanas attīstība

Iekšzemes kreditēšana nedaudz uzlabojusies, un to lielā mērā noteica NFS izsniegto īstermiņa kredītu pieaugums. Vienlaikus mājsaimniecību kreditēšanā vērojamas aktivitātes samazināšanās pazīmes. Augstākas procentu likmes, vāja ekonomiskā aktivitāte un augsta inflācija sāk mazināt uzņēmumu un mājsaimniecību vēlmi riskēt. Turklāt kreditēšana turpina ietekmēt vairāki strukturālie faktori. Kopumā tautsaimniecības finansējuma apjoms joprojām ir mazs, un investīcijas tautsaimniecībā ir nepietiekamas. Nebanku kreditēšana turpina augt.

Kredītiestāžu veiktā kreditēšana

Sagatavoja Andrejs Kurbatskis

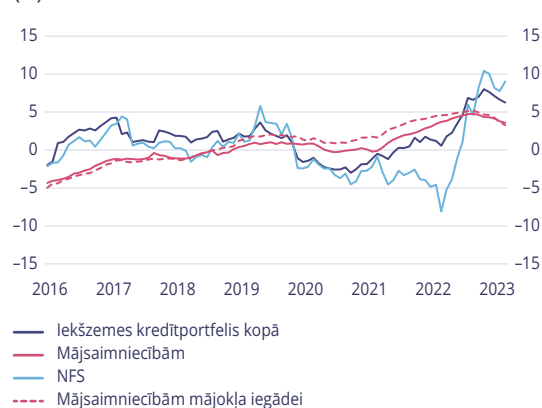
Kopš 2022. gada kreditēšanas tendences ir mainīgas – galvenokārt svārstīgas NFS kreditēšanas dinamikas dēļ. Tomēr **kopumā vērojama kreditēšanas izaugsme**. 2022. gada novembrī kredītiestāžu iekšzemes kredītportfeļa gada pieauguma temps sasniedza 8.0 %²⁸, taču nākamajos mēnešos jauno kredītu apjoms ievērojami samazinājās, un arī **iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps saruka līdz 6.3 %** (2023. gada martā; sk. 2.1. att.). Vienlaikus ļoti augstas inflācijas apstākļos iekšzemes kredītportfelis reālajā izteiksmē²⁹ turpina būtiski samazināties.

Pēc ilgstoša krituma NFS kreditēšana aktivizējusies, taču pēdējos mēnešos iekšzemes NFS izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps nedaudz sarucis. Pēc globālās finanšu krīzes uzņēmumu kreditēšana Latvijā bija ļoti vāja, vien atsevišķos periodos bija vērojama īslaicīga izaugsme – pārsvarā lielu darījumu ietekmē. Vēl 2022. gada vidū NFS izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps bija negatīvs. Savukārt 2. pusgadā **uzņēmumu kreditēšana sāka pieaugt, ko lielā mērā veicināja lielāks uzņēmumu pieprasījums pēc īstermiņa finansējuma apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai** augstas inflācijas un būtiska energoresursu cenu kāpuma apstākļos. Arī ilgtermiņa aizdevumos uzņēmumiem vērojama mērena izaugsme. 2023. gada martā NFS izsniegto kredītu

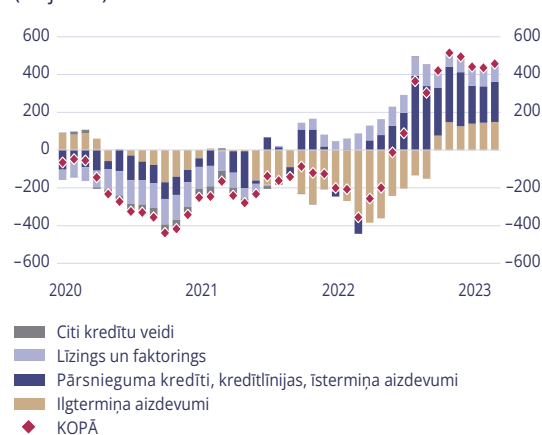
²⁸ Šeit un tālāk šajā sadaļā (t.sk. attēlos) salīdzināšanas nolūkā izslēgti vienreizējie efekti, kas saistīti ar strukturālajām pārmaiņām banku sektorā un sektoru pārklasifikāciju.

²⁹ Deflējot ar IKP deflatoru.

2.1. attēls
Iekšzemes NFS un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps (%)

2.2. attēls
Banku un ar tām saistīto līzingu sabiedrību iekšzemes NFS kredītportfeļa gada pārmaiņas (milj. eiro)

gada pieaugums bija 9.0%. Līzings turpina veicināt uzņēmumu kreditēšanu (sk. 2.2. att.).

NFS kreditēšanas dinamika ir atšķirīga gan kredītu veidu, gan nozaru dalījumā. Nozīmīgāks pārsnieguma kredītu, kredītlīniju un īstermiņa aizdevumu atlikuma pieaugums vērojams apstrādes rūpniecībā un enerģētikā, turklāt enerģētikā lielākā daļa no īstermiņa kredītiem apgrozāmo līdzekļu palielināšanai (galvenokārt gāzes iegādei pirms apkures sezonas sākuma) jau ir atmaksāta 2023. gada sākumā (sk. 2.3. att.). Ilgtermiņa aizdevumu pieaugums galvenokārt vērojams operācijās ar nekustamo īpašumu – pēc būtiska krituma iepriekšējos periodos (īpaši 2021. gada beigās un 2022. gada sākumā). Vairākiem nekustamā īpašuma uzņēmumiem

(t. sk. valsts un pašvaldības uzņēmumiem) tika piešķirti jauni vidēja un liela apjoma kredīti, ko var daļēji skaidrot ar energoefektīvu komerciālo īpašumu būvniecību. Neliels ilgtermiņa kredītu kāpums ir arī citās nozarēs (sk. 2.4. att.). Vairāk nekā pusi no līzings un faktoringa pieauguma veido aizdevumi lauksaimniecības nozarei.

Mājsaimniecību kreditēšanā vērojama aktivitātes samazināšanās. Mājsaimniecību kredītportfeļa gada pārmaiņu temps saglabājas pozitīvs (2023. gada martā – 3.6 %), taču **jauno kredītu apjoms sarūk**, ko galvenokārt nosaka mājokļa kredītu dinamika. Procentu likmju kāpums un reālo ienākumu kritums sāk ietekmēt mājokļu pieejamību, īpaši dārgākiem dzīvokļiem jaunajos projektos (sk. 1.3. ielikumu "Jauno mājokļu pieejamības un aizņēmēju kredītpējas novērtējums").

Jauno mājokļa kredītu apjoma sarukums vērojams visās kredītu lieluma kategorijās, taču nozīmīgāks kritums vērojams lieluma ziņā izplatītākajās kredītu grupās – ar apjomu 50–100 un 100–200 tūkst. eiro (sk. 2.5. att.).

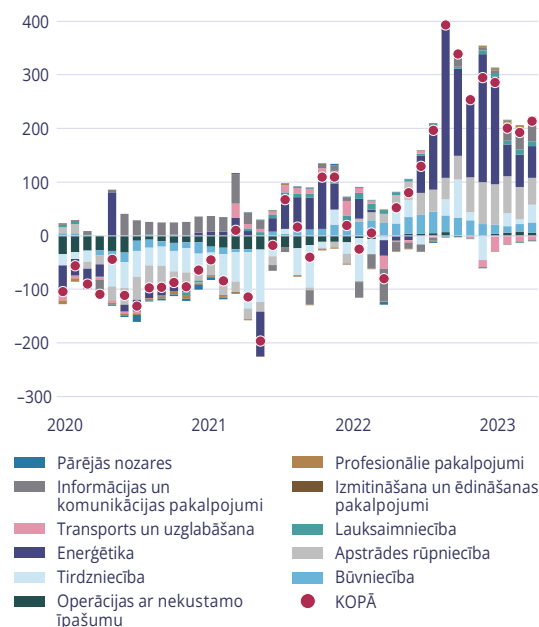
Jaunā mājokļa kredīta vidējais apjoms Latvijā ir samērā neliels – aptuveni 50 tūkst. eiro (vai 85 tūkst. eiro, izslēdzot kredītus ar apjomu līdz 20 tūkst. eiro, kas veido visai nenozīmīgu daļu no jauno kredītu apjoma un pārsvarā ir kredīti mājokļa remontam) (sk. 2.5. att.). **Tas var būt galvenokārt skaidrojams ar to, ka mājokļu tirgū joprojām ir liels lētāku sērijveida dzīvokļu īpatsvars.**

Atbalsta programma mājokļa iegādei turpina būtiski veicināt mājokļu kreditēšanu, lai gan tās loma 2022. gadā nedaudz mazinājusies. 2022. gadā programmas ietvaros izsniegti 40 % no jaunajiem mājokļa kredītiem un 32 % no kopējā mājokļu kredītu atlikuma. Joprojām ir aktuāli pilnveidot programmu tā, lai sniegtu mērķorientētu valsts atbalstu.³⁰

Augstās inflācijas mazināšanai centrālo banku īstenotais procentu likmju palielinājums atbalsoja būtiskā kredītu procentu likmju kāpumā. Latvijā un citās Baltijas valstīs tās joprojām ir starp augstākajām eiro zonā (sk. 2.6. att.). **Augstākas procentu likmes, vāja ekonomiskā aktivitāte un augsta inflācija mazina gan uzņēmumu, gan mājsaimniecību vēlmi riskēt, uzņemties lielas ilgtermiņa saistības.** Vienlaikus arī bankas kļuvušas piesardzīgākas. Banku veiktās

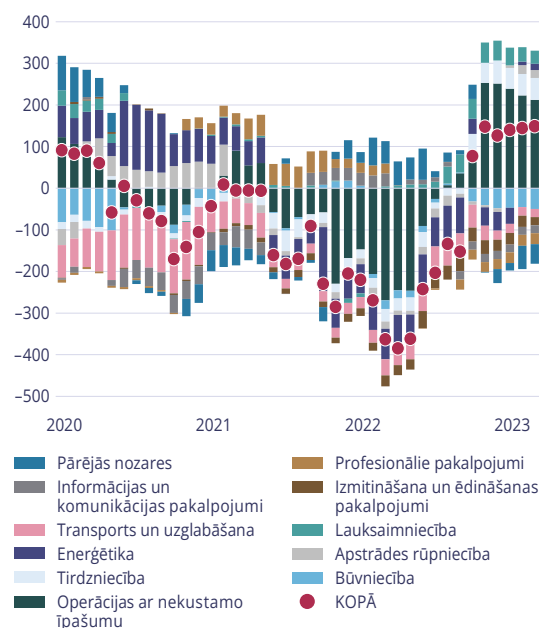
2.3. attēls

Banku un ar tām saistīto līzingsabiedrību NFS izsniegto pārsnieguma kredītu, kredītlīniju un īstermiņa aizdevumu atlikuma gada pārmaiņas (milj. eiro)

2.4. attēls

Banku un ar tām saistīto līzingsabiedrību NFS izsniegto ilgtermiņa aizdevumu atlikuma gada pārmaiņas (milj. eiro)

kreditēšanas apsekojuma rezultāti liecina, ka 2022. gadā tās pastiprināja kreditēšanas standartus un noraidīto pieteikumu skaits kopumā nedaudz pieauga.

³⁰ Sk. 2022. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu", 28. lpp.

Neraugoties uz kredītēšanas aktivizēšanos, banku izsniegto **iekšzemes kredītu un IKP attiecība saglabājas ļoti zema** (2022. gada beigās – 35 % no IKP) **un turpina samazināties**, māsaimniecību un NFS parāda slogam palielinoties daudz lēnāk nekā tautsaimniecībai kopumā.

Tautsaimniecības līdzšinējā finansējuma apjoma neatbilstība ilgtspējīgai tautsaimniecības attīstībai nepieciešamajam finansējuma līmenim pieprasījuma un piedāvājuma faktoru ietekmē joprojām ir aktuāla un sistēmiski svarīga problēma, ņemot vērā gan līdz šim ilgstoši vājo uzņēmumu kredītēšanu un investīcijas, gan akūtu nepieciešamību veikt apjomīgas investīcijas energoefektivitātes uzlabošanā, gan arī *Next Generation EU* sniegto iespēju īstenošanai nepieciešamo līdzfinansējumu.

Nepietiekamo kredītēšanu un samērā augstās kredītu procentu likmes ietekmē gan pieprasījuma, gan piedāvājuma (piemēram, nepietiekamā konkurence atsevišķos tirgus segmentos) **faktori. Lai radītu bāzi jaudīgākai NFS kredītēšanai, svarīgi veikt arī strukturālus uzlabojumus uzņēmējdarbības un investīciju vidē**, piemēram, uzlabot valsts un pašvaldību iestāžu efektivitāti (t. sk. sadarbībā ar privāto sektoru) un mazināt augsto nenoteiktību par valsts politikas veidotāju lēmumiem (t. sk. ilgtspējas politikas jomā), mazināt ēnu ekonomiku, trūkumus uzņēmumu pārvaldībā, finanšu pratībā, risināt darbaspēka pieejamības jautājumus, veikt efektīvākus ieguldījumus cilvēkkapitālā (izglītība, veselība, demogrāfija) un infrastruktūras (t. sk. digitālās infrastruktūras) attīstībā, stiprināt tiesisko vidi, kā arī mazināt šķēršļus būvniecības nozares attīstībai.

Nebanku finanšu sektora veiktā kredītēšana

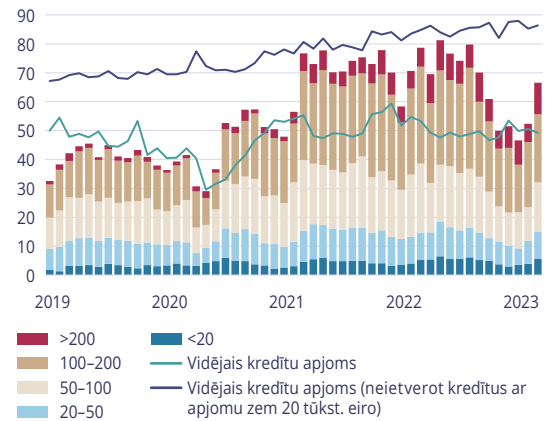
Sagatavoja Kārlis Ločmelis

Nebanku kredītēšana turpina augt. 2022. gadā nebanku kredītētāju iekšzemes māsaimniecību un NFS kredītportfelis palielinājās par 10.5 %. To sekmēja ekonomiskās aktivitātes atjaunošanās, uz laiku pēc Covid-19 ierobežojumu atcelšanas atliktie pirkumi, aktīva citu kredītēšanas pakalpojumu sniedzēju zīmolvārdu reklamēšana un automobiļu cenu inflācija.

Kopējais kredītiestāžu un nebanku iekšzemes NFS un māsaimniecību kredītportfelis 2022. gadā palielinājās par 7.8 %.

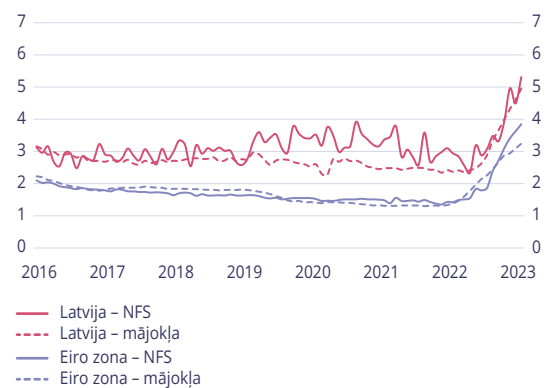
2.5. attēls

Jaunie mājokļa kredīti to lieluma dalījumā (milj. eiro) **un kredīta vidējais apjoms** (tūkst. eiro)

2.6. attēls

Procentu likmes jaunajiem kredītiem (%)

Līzings sabiedrību iekšzemes NFS izsniegto kredītu atlikums 2022. gadā bija par 5.5 % lielāks nekā pirms gada. To stimulēja jauno NFS izsniegto līzings kredītu spēcīgs pieaugums. Vienlaikus 2022. gada 4. ceturksnī būtiski palielinājās arī atmaksātā līzings kredītu pamatsumma, tai pārsniedzot jauno NFS izsniegto līzings kredītu apjomu. Tādējādi jauno NFS izsniegto līzings kredītu neto apjomu 2022. gada 4. ceturksnī bija negatīvs. Lai gan pagaidām tie ir viena ceturksņa dati, finanšu ciklam esot pārlietuma punktā un procentu likmēm augot, šie dati varētu iezīmēt jaunu NFS tendenci samazināt parādsaistības. Līdzīga tendence redzama arī māsaimniecību līzings kredītos: 2022. gada nogalē pieauga atmaksātā līzings kredītu pamatsumma. Tādējādi arī māsaimniecību segmentā līzings kredītu atlikuma gada pieauguma temps samazinājās līdz 6.0 % 2022. gadā (2021. gadā – 12.9 %).

Inflācija ir skārusi vieglo automobiļu tirgu un samazinājusi esošā vieglo automobiļu līzings portfeļa kredītrisku, bet palielinājusi no jauna izsniegtā

vieglo automobiļu līzīga kredītrisku. Kopš 2020. gada sākuma būtiski pieaugušas gan jauno, gan lietoto vieglo automobiļu cenas eiro zonā³¹, t. sk. Latvijā. Vieglo automobiļu cenu kāpums divējādi ietekmē līzīga kredītportfeļa risku, jo ķīlas vērtība pieaug. Savukārt jauno līzīga kredītu kredītrisks palielinās, jo vidējais automobiļa iegādes finansējuma apmērs un kredīta apkalpošanas izmaksas ir lielākas. Līdzīgas tendences ir novērotas arī komerctransporta segmentā.

Turpina strauji palielināties citu nebanku finanšu sektora uzņēmumu – bet ne līzīga sabiedrību – mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums (2022. gadā – 19.9%). Tas skaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes atjaunošanos pēc Covid-19 ierobežojumu atcelšanas, vidējā privātpersonām izsniegtā kredīta apjoma palielināšanos un zīmolvārdu aktīvo reklamēšanu. Lai gan kopš 2019. gada patērētājiem adresēta kredīšanas pakalpojumu reklāma ir aizliegta, dažas zīmolvārdu reklāmas ietver vārdu "kredīts" vai "aizņēmums", kas pēc būtības ir kredīšanas reklāma.

Daļa no citiem nebanku finanšu sektora piedāvājumiem aizdevumiem rada patērētājiem risku nonākt parādu slazdā. Tas ir saistīts ar aizdevuma produkta pārveidi no īstermiņa kredīta ar atmaksu vienā maksājumā par kredītlīniju. Daļa no šiem nebanku kredītētājiem **piedāvā kredītlīnijas, kuru minimālais mēneša maksājums var būt zemāks nekā uzkrātie mēneša procenti.** Šādā gadījumā aizņēmuma pamatsumma palielinās, jo minimālais maksājums nosedz tikai daļu no procentu summas. Šis efekts ir jūtams, ja minimālais mēneša maksājums ir noteikts būtiski zemāks nekā mēnešī uzkrātie procenti, kā arī tad, ja sākotnējā aizņēmuma summa ir liela.

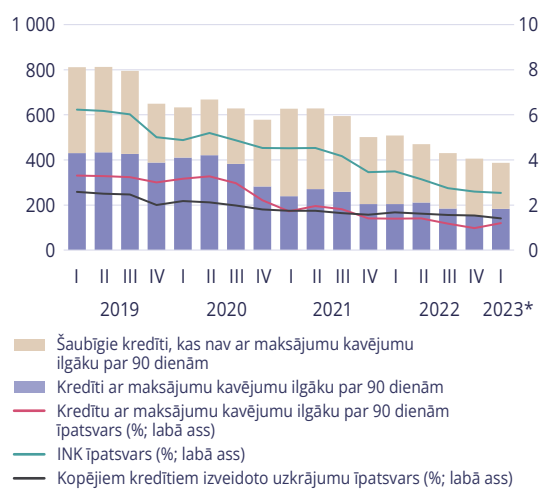
Kredītrisks

Sagatavoja Andrejs Kurbatskis

Ekonomiskās aktivitātes vājināšanās un ilgstoši augstas inflācijas ietekmē kredītrisks banku sektora kredītportfelī saglabājas paaugstināts. Vienlaikus galvenie banku kredītrisku raksturojošie rādītāji kopumā nav pasliktinājušies. Lai gan sekla recesija tautsaimniecībā ir pārvarēta, kredītriska īstenošanās var notikt ar laika nobīdi. Taču kopumā

³¹ Euro zonas valstīs vieglo automobiļu cenas pieauga vidēji par 14.1% (2022. gada novembra sākumā salīdzinājumā ar 2020. gada janvāra sākumu).

2.7. attēls
INK atlikums un INK un uzkrājumu īpatsvars kredītiestāžu kopējā kredītportfelī
(milj. eiro)

* Nekonsolidētie 2023. gada 1. ceturkšņa dati nav pilnībā salīdzināmi ar iepriekšējiem novērojumiem.

augstā kredītiestāžu pelnītspēja un kapitalizācija palielina to noturību pret potenciālu kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanos.

INK – gan ilgstoši kavēto, gan šaubīgo kredītu – atlikums un īpatsvars turpina sarukt (sk. 2.7. att.). Neraugoties uz ekonomiskās izaugsmes vājināšanos, aizņēmēju maksātspēja kopumā nav pasliktinājusies. To veicināja valsts atbalsts mājāsaimniecībām un uzņēmumiem energoresursu cenu kāpuma pārvarēšanai, kā arī aizņēmēju veiktie uzkrājumi pandēmijas laikā. INK īpatsvars 2022. gada martā samazinājās līdz 2.5% (t. sk. 1.6% iekšzemes kredītportfelī), kas ir zemākais līmenis kopš 2008. gada krīzes. Savukārt nedrošajiem parādiem izveidoto uzkrājumu apjoms nav būtiski mainījies, tādējādi INK un uzkrājumu attiecība uzlabojās. Tas mazina banku sektora ievainojamību potenciālas kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās gadījumā.

Kredītportfeļa kvalitātes uzlabojums pagaidām vērojams lielākajai daļai nozaru un arī mājāsaimniecību kredītportfelī. NFS kopumā stabilie finanšu rādītāji un mazais parāda slogs ļauj tām turpināt apkalpot parādu bez būtiskiem sarežģījumiem. INK būtiski saruka ar Covid-19 pandēmiju saistīto ierobežojumu skartajās nozarēs, kurām pandēmijas laikā kredītu kvalitāte pasliktinājās (izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē, kurā koncentrēta visai nenozīmīga kredītportfeļa daļa, kā arī transporta nozarē).

Kredītportfeļa kvalitāte nedaudz pasliktinājusies tikai būvniecības un apstrādes rūpniecības nozarē (sk. 2.8. att.). Pagaidām kredītu kvalitātes pazemināšanās skar ļoti šauru savstarpēji saistīto uzņēmumu loku un var būt skaidrojama ar viena koncerna uzņēmumu specifiskajām problēmām. Šie uzņēmumi darbojas būvniecībā un ar būvniecību saistītajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs.

Būvniecības nozares uzņēmumu finansiālais stāvoklis pavājinās jau kopš 2021. gada (sk. sadaļu par NFS maksātpēju), tādējādi kredītportfeļa kvalitāte būvniecībā var turpināt pasliktināties. Taču banku riskus ierobežo nelielā pakļautība riskam saistībā ar būvniecības nozari. Kopumā kredīti būvniecības nozarei veido tikai 0.9 % no kopējā kredītportfeļa, savukārt būvniecībai un divām ar būvniecību saistītajām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, kurās jau vērojams kredītportfeļa kvalitātes pasliktinājums, – 1.0 %.

Turpina sarukt 2. posma kredītu³² atlikums. Pēc īslaicīga pieauguma 2022. gada martā 2. posma kredītu īpatsvars turpmākajos mēnešos diezgan nozīmīgi samazinājās (sk. 2.9. att.). Pozitīvi vērtējams, ka uzkrājumi 2. posma kredītiem nedaudz pieauga, tādējādi uzkrājumu norma šiem kredītiem palielinājās no 2.4 % 2022. gada martā līdz 3.8 % 2023. gada martā, un pašlaik tā ir līdzīga vidējam līmenim ES valstīs.

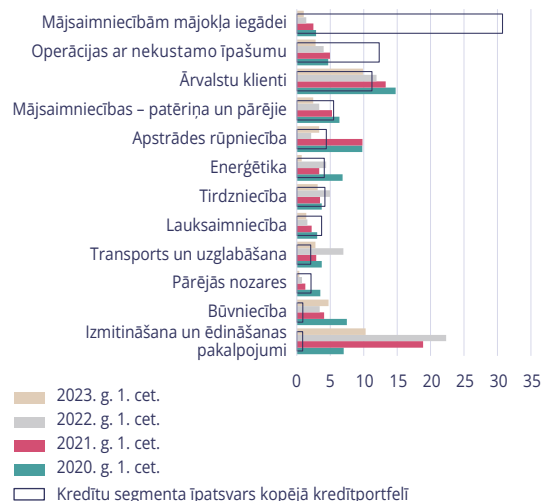
Izveidoto uzkrājumu un kapitāla korekciju³³ kopējais apjoms banku sektorā pieaudzis, mazinot nepietiekamu uzkrājumu INK un 3. posmā esošajiem kredītiem risku. Uzkrājumi problēm kredītiem ilgstoši bija samērā zemi, un to pietiekamībai bija pievērsta paaugstināta uzmanība (sk. arī 2022. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu"). Kopš 2022. gada sākuma šādu kredītu segums ar uzkrājumiem nedaudz uzlabojies, turklāt 2022. gadā tika izveidota nozīmīga papildu kapitāla korekcija 6.5 % apmērā no INK atlikuma. Ņemot vērā joprojām iespējamo kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās risku, **jāturpina rūpīgi izvērtēt kredītrisku, laikus jāatzīst problēm kredīti un jāveic atbilstoši uzkrājumi.**

Pārskatīto kredītu īpatsvars arī nav pieaudzis. Viena no agrīnajām kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās

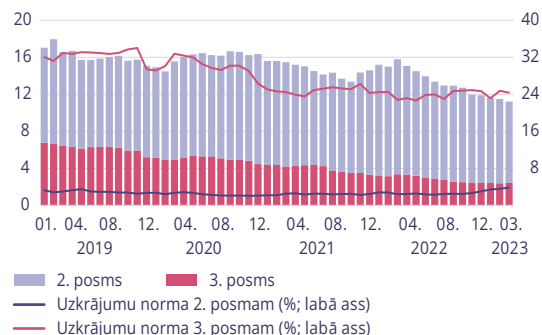
³² 2. posma kredīti ir kredīti, kuriem kredītrisks kopš sākotnējās atzīšanas ir būtiski pieaudzis, bet nav samazināta kredītvērtība 9. starptautiskā finanšu pārskatu standarta (IFRS) izpratnē.

³³ CET1 kapitāla samazinājums saskaņā ar Kapitāla prasību regulas (CRR) 3. pantu. Dažas kredītiestādes Latvijā veic kapitāla korekcijas par nepietiekamu uzkrājumu apmēru kredītriskam.

2.8. attēls
Kredītportfeļa struktūra un INK īpatsvars attiecīgajā kredītportfelī (%)

2.9. attēls
2. un 3. posma kredīti un uzkrājumu attiecība pret šo kredītu atlikumu (% no kredītportfeļa)

pazīmēm ir pārskatīto kredītu pieaugums, taču pārskatīto kredītu īpatsvars joprojām turpina sarukt. Pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, īpatsvars 2023. gada martā bija 2.4 % (iepriekšējā gada atbilstošajā periodā –3.6%).

Kredītu mājsaimniecībām mājokļa iegādei atmaksas termiņš tiek pagarināts nedaudz biežāk nekā iepriekš, bet **kredītu ar pagarinātu termiņu atlikums pagaidām ir nenozīmīgs, liecinot par kopumā labu aizņēmēju finansiālo noturību pret augsto inflāciju un augstākām kredītu procentu likmēm.** Kredīta termiņa pagarināšana var palīdzēt ierobežot mēneša maksājumu kāpumu procentu likmju pieauguma apstākļos. Parasti tiek pagarināti termiņi kredītiem mājokļa iegādei, jo tie vidēji ir ilgāki nekā citiem kredītu veidiem, un mēneša maksājumus nozīmīgāk ietekmē procentu likmju pārmaiņas. Salīdzinājumā

ar 2022. gada sākumu kredītu ar pagarinātu termiņu plūsma nedaudz pieauga, taču šādu kredītu īpatsvars ir zems (0.3 % no mājokļa kredītu atlikuma 2023. gada 1. ceturksnī) (sk. 2.10. att.).

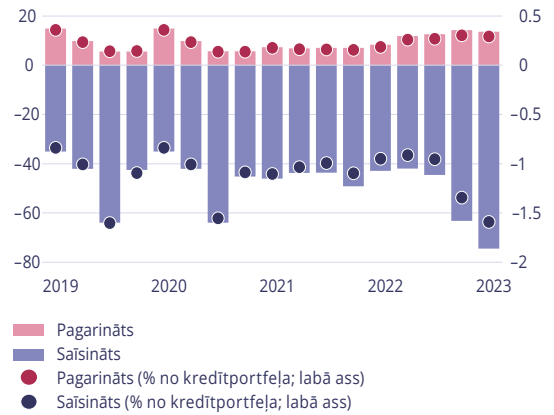
Turpretī straujš procentu likmju kāpums un būtisks kredītu mēneša maksājuma pieaugums motivē mājsaimniecības, kurām ir uzkrājumi, veikt daļēju kredītsaistību atmaksu pirms termiņa. Tādējādi 2023. gada 1. ceturksnī termiņš tika saīsināts 1.6 % no esošajiem kredītiem mājokļa iegādei – vairāk nekā vidēji iepriekšējos gados³⁴ (sk. 2.10. att.).

Augstas inflācijas un augošo procentu likmju apstākļos pastāv riski, ka daļai aizņēmēju var rasties grūtības apkalpot savus parādus un banku kredītportfeļa kvalitāte var pasliktināties. Vienlaikus ilgstoši straujā cenu kāpuma un augošo procentu likmju scenārijā tikai nelielai daļai mājsaimniecību būtu gaidāms būtisks maksātspējas risku pieaugums. Savukārt būtiska ietekme uz parāda apkalpošanas spēju būtu atsevišķās nozarēs strādājošiem uzņēmumiem (sk. 2. pielikumu "Kredītņēmēju spēja izturēt izmaksu un procentu likmju kāpumu"). Jāuzsver, ka **kopumā augstā peļņit spēja un kapitalizācija norāda uz banku labo spēju absorbēt potenciālu INK pieaugumu** (sk. sadaļas par peļņit spēju un kapitalizāciju).

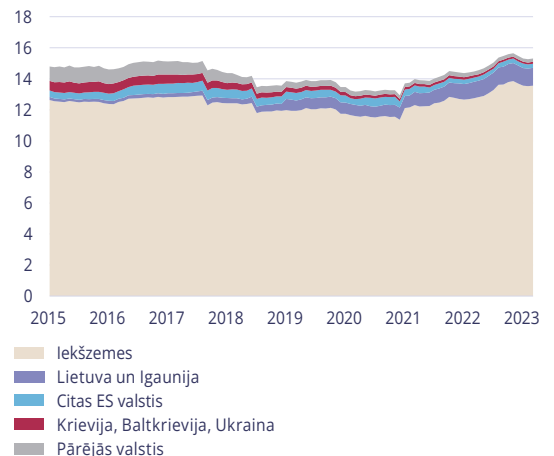
Lai gan ārvalstu kredītportfeļa kredītrisks joprojām ir samērā augsts, Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas aizņēmējiem izsniegto kredītu atlikums ir neliels un turpina sarukt. 2023. gada martā kredīti karadarbībā iesaistīto valstu aizņēmējiem (bez riska pārneses pēc patiesā labuma guvēja rezidences) veidoja vien 0.8 % no banku sektora kopējā kredītportfeļa (2022. gada martā – 1.1 %). Šie kredīti koncentrēti kredītiestādēs, kuru loma iekšzemes kreditēšanā ir nenožīmīga. Daļa citu ārvalstu klientu (izņemot Lietuvas un Igaunijas klientus) arī varētu būt saistīta ar NVS valstīm, tomēr arī kopējais ārvalstu kredītportfelis, izņemot Lietuvas un Igaunijas klientus, ir samērā neliels un turpina mazināties: no 4.6 % no kopējā kredītportfeļa 2022. gada martā līdz 3.9 % 2023. gada martā (sk. 2.11. att.).

³⁴ Pirmstermiņa atmaksu var neietekmēt kredīta termiņu, bet izpausties kā turpmāka mēneša maksājuma samazināšana. Šajā aprēķinā iekļauti tikai tie kredīti, kuriem saīsināts termiņš.

2.10. attēls
Kredīti mājokļa iegādei, kuriem attiecīgajā ceturksnī mainīts termiņš
(atlikums; milj. eiro)

2.11. attēls
Kredītportfelis aizņēmēju valstu dalījumā
(mljrd. eiro)

Finansējuma un likviditātes risks

Sagatavoja Mārcis Risbergs

Finansējuma un likviditātes risks Latvijas kredītiestādēs kopumā saglabājas zems, jo iekšzemes noguldījumu atlikums būtiski pārsniedz izsniegto kredītu atlikumu. Kredītiestādēm ir nozīmīgi līdzekļi centrālo banku kontos, kā arī kopumā neliels likvidu vērtspapīru portfelis. Liela daļa vērtspapīru tiek turēta amortizētajā iegādes vērtībā, tomēr pārsvarā tie ir likvidi vērtspapīri ar pietiekami īsu atmaksas termiņu. Kredītiestādes pakāpeniski atmaksā ECB ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperācijās (ITRMO III) piesaistīto finansējumu. Kopumā Latvijas kredītiestādēm šobrīd nav nepieciešamības piesaistīt finansējumu no finanšu

tirgiem. Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības daļu likviditātes pārpalikuma aizdod mātes bankām.

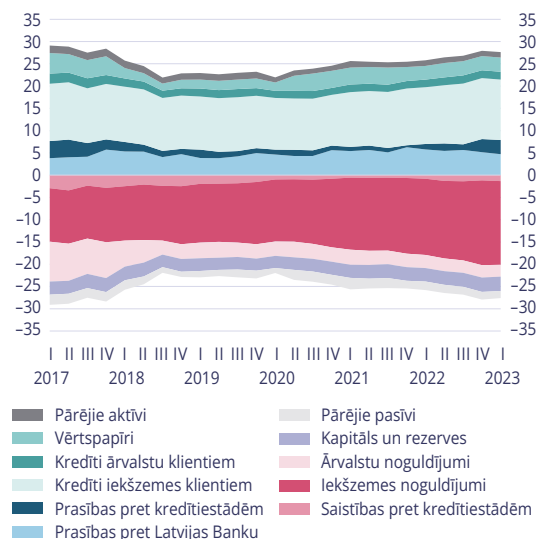
Kredītiestāžu sektora bilances kopējais apjoms pieaudzis: 2023. gada 1. ceturksnī gada pieaugums bija 9.6%. To galvenokārt sekmēja neliela iekšzemes NFS kredītiestāžu aktivizēšanās, savukārt saistību pusē bija vērojams straujš iekšzemes noguldījumu pieaugums. Taču jāņem vērā, ka augstā inflācija ir nozīmīgs faktors rādītāju nominālās vērtības pieaugumam.

Kredītiestāžu bilances struktūrā notikušas dažas pārmaiņas. Pirmkārt, ECB lēmums par strauju procentu likmju celšanu ļauj kredītiestādēm veikt pietiekami izdevīgus bezriskā noguldījumus Latvijas Bankā. Tādējādi kredītiestādes joprojām saglabā nozīmīgu likvīdo aktīvu apjomu. Otrkārt, Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības aizdeva daļu no likvidajiem aktīviem mātes bankām, kas atspoguļots prasību pret kredītiestādēm pieaugumā (sk. 2.12. att.). Iekšzemes noguldījumu apjoms būtiski pārsniedz kredītiestāžu iekšzemes kredītportfeli, tāpēc centralizētas finanšu līdzekļu pārvaldības ietvaros iekšzemē piesaistītie līdzekļi daļēji tiek pārvaldīti banku grupas ietvaros.

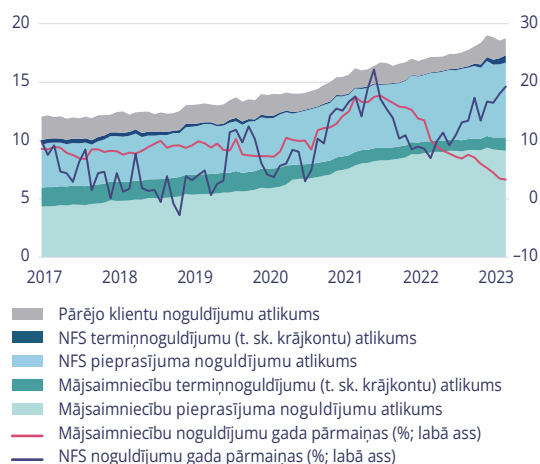
Kredītiestāžu finansējumā turpina dominēt iekšzemes noguldījumi, 2023. gada martā tiem sasniedzot 80.5% no kopējā finansējuma apjoma (nedaudz pieaugot salīdzinājumā ar 2022. gada atbilstošo periodu). Iekšzemes noguldījumu gada pieaugums bija 9.3%. To galvenokārt nodrošināja straujais NFS noguldījumu gada pieaugums (19.2%). Mājsaimniecību noguldījumu gada kāpuma temps pēdējos mēnešos turpina palēnināties (3.3% 2023. gada martā). Mājsaimniecību noguldījumu pieauguma sarukumu ietekmē augstā inflācija, kā arī lielāki rēķini un citi regulārie maksājumi par dažādām saistībām. Papildus, būtiski pieaugot kredītu procentu maksājumiem, daļa mājsaimniecību – kredītņēmēju novirza uzkrājumus daļēji kredītsaistību pirmstermiņa atmaksai. Vienlaikus mājsaimniecību noguldījumi joprojām ir lielākā un stabilākā finansējuma daļa (44.0%). Turklāt apjomīgs valsts atbalsts arī 2022. gadā deva nozīmīgu atspaidu gan mājsaimniecību, gan NFS spējai pildīt savas saistības un tādējādi kopumā veicināja finanšu līdzekļu uzkrāšanos kredītiestāžu kontos³⁵. Pārējo iekšzemes klientu noguldījumu apjomu pārmaiņas lielā mērā nosaka Valsts kases līdzekļu īstermiņa izvietošana kredītiestādēs.

³⁵ Valsts atbalsts pandēmijas izplatības ierobežošanai un energoresursu cenu kompensācijai mājsaimniecībām un NFS 2022. gada laikā bija 1.1 mljrd. eiro, un šā atbalsta lielākā daļa tika novirzīta NFS.

2.12. attēls
Kredītiestāžu aktīvu un pasīvu struktūra
(mljrd. eiro)

2.13. attēls
Iekšzemes klientu noguldījumu dinamika
(mljrd. eiro)

Neraugoties uz ECB galveno refinansēšanas operāciju procentu likmes strauju palielināšanos, kredītiestāžu noguldījumu procentu likmes pieaug lēni. Rezultātā termiņnoguldījumu (t. sk. noguldījumu ar brīdinājuma termiņu par izņemšanu līdz 3 mēnešiem jeb t. s. krājkontu) īpatsvara pieaugums kredītiestādēs kopumā ir nebūtisks. Nozīmīgāks termiņnoguldījumu īpatsvara pieaugums bija vērojams vien NFS noguldījumos (9% no kopējiem NFS noguldījumiem; pirms gada – 2%), jo lielās NFS izmantojušas iespēju īstermiņā noguldīt līdzekļus (sk. 2.13. att.). Tādējādi kredītiestāžu piesaistītā finansējuma cena pagaidām nav nozīmīgi cēlusies, kas atspoguļojas kredītiestāžu peļņas pieaugumā (sk. sadaļu par peļnītspēju). Konkurenci mājsaimniecību noguldījumu

piesaistē var veicināt Valsts kases krājobligācijas ar finanšu tirgu piedāvājumam atbilstošu procentu likmi. To popularitāte strauji aug, tomēr šobrīd māsaimniecības krājobligācijās iegulda mazākus līdzekļus nekā kredītiestāžu termiņnoguldījumos, un to kopējais atlikums 2023. gada martā veidoja tikai 3.7 % salīdzinājumā ar kredītiestāžu termiņnoguldījumu atlikumu.

No ārvalstu klientiem piesaistīto noguldījumu atlikums turpina samazināties. 2023. gada martā tā īpatsvars kopējā noguldījumu atlikumā bija sarucis līdz 12.2 % (t. sk. no ārpus ES esošajām valstīm – 4.3 %; sk. 2.14. att.). Turpina samazināties noguldījumu piesaiste no augsta riska jurisdikcijām.

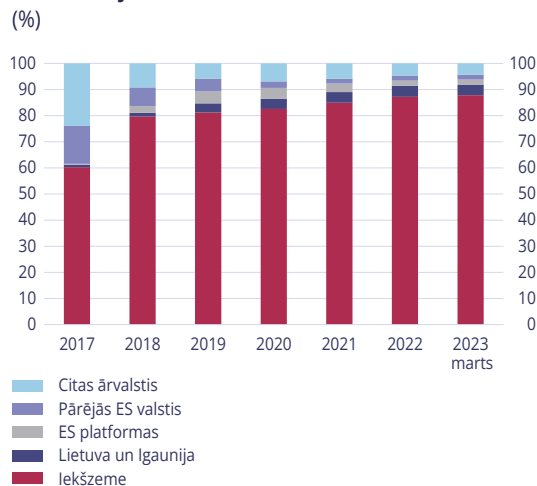
Latvijas kredītiestādēm nav nepieciešams piesaistīt papildu finansējumu no finanšu tirgiem.

Kredītiestādes pakāpeniski atmaksā no ECB ITRMO III operācijām piesaistīto finansējumu, un 2023. gada marta beigās tas veidoja 1.5 % no kredītiestāžu kopējā finansējuma apjoma. Arī iekšzemes kredītu un noguldījumu atlikuma attiecība saglabājas zem 80 %, un četras lielākās kredītiestādes spēj pilnībā finansēt iekšzemes kredītportfeli ar piesaistītajiem iekšzemes noguldījumiem (sk. 2.15. att.). Ja aprēķinā iekļauj eiro zonas valstīs piesaistītos noguldījumus (galvenokārt no noguldījumu platformām), secināms, ka iekšzemes kredītus ar piesaistītajiem noguldījumiem spēj finansēt visas kredītiestādes, izņemot nelielas ārvalstu kredītiestāžu filiāles, kuras Latvijā tradicionāli izmanto mātes bankas finansējumu. Vienlaikus Baltijas valstīs ir kredītiestādes, kuras regulāri piesaista līdzekļus no finanšu tirgiem, un to filiāles darbojas arī Latvijā.

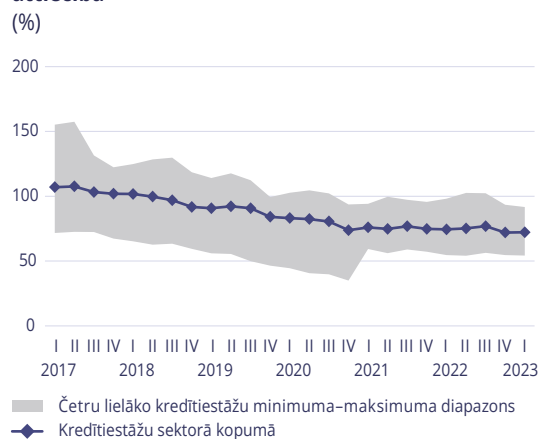
Kredītiestāžu likviditātes rādītāji saglabājas augstā līmenī. 2022. gada 2. pusgadā likviditātes rādītāji – LCR un NSFR – nedaudz samazinājās, taču tie vēl aizvien ir krietni augstāki nekā vidēji eiro zonā un būtiski pārsniedz minimālās prasības (sk. 2.16. att.). Daudzus gadus vērojamā īpaši augstā likviditātes apjoma sarukums lielākajās kredītiestādēs skaidrojams ar mērenu iekšzemes kredītešanas pieaugumu 2022. gadā, kā arī daļas piesaistītā finansējuma pārnese uz Zviedriju banku grupas centralizētās likviditātes pārvaldības ietvaros.

Kopumā Latvijas kredītiestādēm ir nelieli ieguldījumi vērtspapīros (8 % no kopējiem aktīviem), taču atsevišķām kredītiestādēm tie ir pietiekami būtiski un veido līdz pat 50 % no to aktīviem (t. sk. 38 % amortizētajā iegādes vērtībā; sk. 2.17. att.). 2023. gada sākumā liels HTM likvido vērtspapīru apjoms bija viens

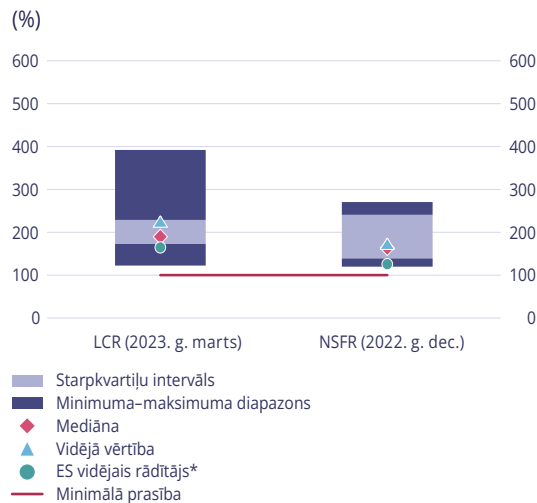
2.14. attēls
Kredītiestāžu piesaistīto noguldījumu struktūra valstu dalījumā

2.15. attēls
Kredītiestāžu iekšzemes kredītu un noguldījumu attiecība

2.16. attēls
Kredītiestāžu LCR un NSFR

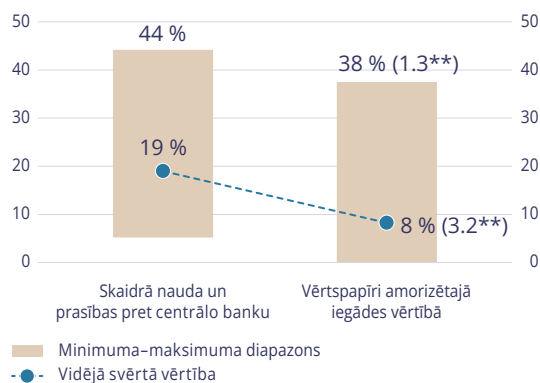
* EBA Dashboard, 2022. g. decembris.

no iemesliem, kas atsevišķām relatīvi nelielām ASV bankām radīja problēmas ar likviditāti. Šo banku likviditātes vērtspapīru dzēšanas termiņš bija ļoti garš, bet to tūlītējas realizācijas tirgus vērtība bija daudz zemāka. Tādējādi ieguldījumi vērtspapīros ir saistīti ar zināmiem riskiem (sk. sadaļu par kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspējas stresa testiem). Savukārt **Latvijas kredītiestādes iegulda augsti likvidos – galvenokārt eiro zonas valstu un ASV valdības – vērtspapīros ar samērā īsu atmaksas termiņu** (kredītiestāžu vērtspapīru portfeļa vidējais modificētais ilguma indekss (*modified duration*) ir 3.2 gadi; sk. 2.17. att.). **Papildu priekšrocība ir iespēja izmantot šos vērtspapīrus kā ķīlu Eirosistēmas monetārajās operācijās un starpbanku repo operācijās. Riskus mazina nozīmīgais likviditātes apjoms centrālajā bankā**, kas kredītiestādēm svārstās no 5 % līdz pat 44 % no aktīviem jeb vidēji 19 % no banku sektora aktīviem.

2.17. attēls

Kredītiestāžu* līdzekļi Latvijas Bankā un HTM vērtspapīri

(2023. gada marta beigās; % no kredītiestāžu aktīviem)

■ Minimāla-maksimāla diapazons

-●- Vidējā svērtā vērtība

* Bez ārvalstu filiālēm

** Atlikušais modificētais ilguma indekss (gados)

2.1. ielikums. Digitālā eiro potenciālā ietekme uz kredītiestāžu noguldījumiem

Sagatavoja Mārcis Risbergs un Reinis Vecbaštiks

ECB un eiro zonas nacionālās centrālās bankas uzsāka digitālā eiro projekta izpēti 2021. gada oktobrī. Izpēti fāzes mērķis ir risināt būtiskākos izaicinājumus un problēmjautājumus, kas saistīti ar digitālā eiro potenciālo funkcionālo ietvaru jeb "dizainu". Šis projekta posms noslēgsies 2023. gada rudenī, kad ECB lems par nākamās – izstrādes – fāzes uzsākšanu. Tikai pēc tās tiks pieņemts galējais lēmums, un **pozitīva lēmuma gadījumā digitālais eiro ieviešams eiro zonā ne agrāk kā 2026. gadā.**

Digitālā eiro potenciālā ieviešana rosina daudz jautājumu ne vien par tā lietošanu, bet arī ietekmi uz finanšu nozari kopumā. **Viens no galvenajiem jautājumiem ir banku noguldījumu potenciālās pārmaiņas.**³⁶

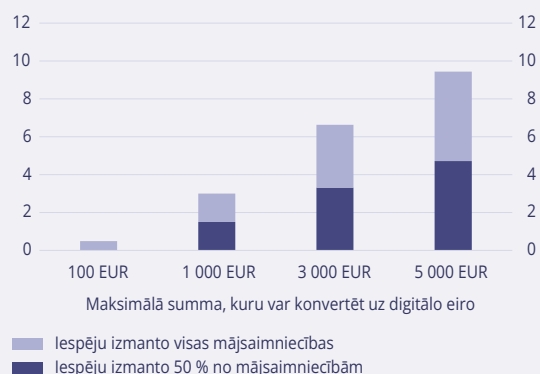
Digitālais eiro tiek plānots kā norēķinu, nevis noguldījumu instruments. Tāpēc, **lai ierobežotu potenciālu banku noguldījumu aizplūšanu, Eirosistēma izskata iespēju noteikt digitālā eiro konta atlikuma griezumu (*holding limit*).**

Ja iekšzemes mājsaimniecības noteiktu apjomu no saviem noguldījumiem pārskaitīs uz digitālā eiro kontu, samazināsies noguldījumu atlikums bankās. Teorētiski aplūkojot scenāriju, ka visas mājsaimniecības pārskaitītu visu pieejamo atlikumu līdz 5000 eiro (kas ir uzskatāms par ļoti ekstrēmu pieņēmumu), var secināt, ka maksimālais līdzekļu apjoms, kādu mājsaimniecības varētu pārskaitīt no bankas konta uz digitālā eiro kontu, būtu mazāks nekā 10 % no kopējiem iekšzemes nebanku noguldījumiem³⁷ (sk. 2.18. att.). Arī tad, ja iekšzemes

2.18. attēls

Potenciālais iekšzemes nebanku noguldījumu atlikuma samazinājums bankās atkarībā no digitālā eiro konta griezumiem un tā izplatības sabiedrībā*

(% no 2022. g. beigu noguldījumu apjoma)

³⁶ Izvērstāku analīzi sk. <https://www.makroekonomika.lv/vertejam-digitala-eiro-potencialo-ietekmi-uz-banku-noguldijumiem>.

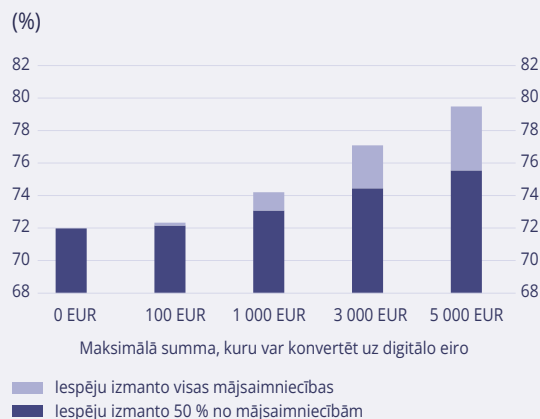
³⁷ Lielāko banku aptauja par klientu skaita sadalījumu 2022. gada beigās.

noguldījumi samazinātos šādā apmērā, lielāko banku iekšzemes kredītu un noguldījumu attiecība saglabātos zem 100 % (sk. 2.19. att.). Visticamāk, tikai daļa mājsaimniecību pārnestu visu pieejamo noguldījumu apjomu uz digitālo eiro, un digitālā eiro ieviešanas ietekme uz banku sektoru būtu daudz mazāka.

Tādējādi, saglabājoties pašreizējai banku sektora finanšu struktūrai, **pēc digitālā eiro ieviešanas visas lielākās bankas joprojām varētu pilnībā finansēt iekšzemes kredītporfeļus ar piesaistītajiem iekšzemes nebanku noguldījumiem un noguldījumu atlikumu samazinājumam nebūtu kritiskas ietekmes uz banku darbību.**

2.19. attēls

Iekšzemes nebanku kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība atkarībā no digitālā eiro konta griestiem un tā izplatības sabiedrībā*

Pelnītspēja

Sagatavoja Mikus Āriņš

Kredītiestāžu pelnītspēja ir laba, un 2023. gadā gaidāms būtisks tās pieaugums. Straujā procentu likmju kāpuma ietekmē nozīmīgi palielinās kredītiestāžu tīrie procentu ienākumi, jo kredīti lielākoties izsniegti ar mainīgajām procentu likmēm. Vienlaikus finansējuma izmaksu pieaugums ir mazāks. Kredītiestādēm ir resursi, lai absorbētu potenciālu kredītriska īstenošanos.

Kredītiestāžu pelnītspējas izredzes ir ļoti labas.

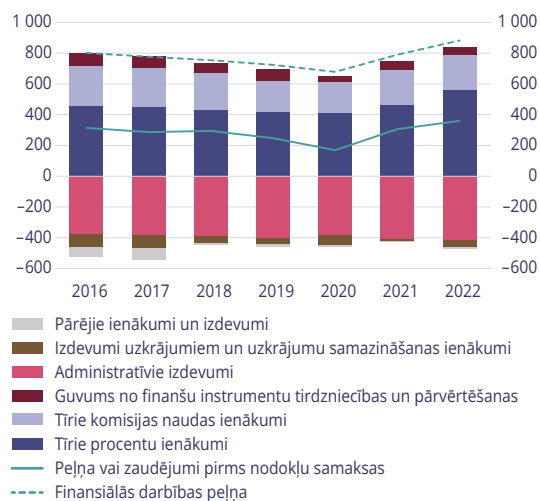
2022. gadā šobrīd aktīvo kredītiestāžu³⁸ peļņa sasniedza 353.3 milj. eiro (par 18.9 % vairāk salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu) (sk. 2.20. att.). Vidējais ROE rādītājs pieauga līdz 10.4 %, un ROA – līdz 1.37 % (sk. 2.21. att.). Savukārt vidējā izdevumu un ienākumu attiecība saruka līdz 50.7 % (iepriekšējā gadā – 56.2 %).

Būtisks pelnītspējas virzītājspēks ir straujā pārēja no zemo procentu likmju vides uz inflāciju

³⁸ Šajā sadaļā visos pelnītspēju atspoguļojošajos datos ir ietvertas tikai pārskata sagatavošanas laikā aktīvās kredītiestādes, no izlases izslēdzot kredītiestādes, kuru licences ir anulētas līdz 2023. gada 31. martam. Ir izslēgta arī šādu vienreizēju efektu ietekme: no 2016. gada datiem izslēgts VISA Europe Limited akciju pārdošanas efekts, bet no 2017. gada datiem – Luminor Bank AS grupas izveidošanas ietekme, AS "Citadele banka" un Signet Bank AS atliktā nodokļa aktīvu norakstīšana sakarā ar grozījumiem Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā un Signet Bank AS un AS Expobank apvienošanās ietekme 2022. gadā. Nekoriģētus visu kredītiestāžu kopu raksturojošos pelnītspējas rādītājus sk. 4. pielikumā "Kredītiestāžu darbības rādītāji".

2.20. attēls

Kredītiestāžu konsolidētā līmeņa peļņa pirms nodokļu samaksas un to veidojošie komponenti (milj. eiro)

2.21. attēls

Kredītiestāžu vidējā ROE un ROA

slāpējošu procentu likmju vidi. Lielākā daļa Latvijas kredītiestāžu aizdevumu ir izsniegta ar mainīgajām procentu likmēm³⁹, tāpēc procentu likmju kāpums īsā laikā ietekmē nozīmīgu aizņēmēju daļu, palielinot to procentu maksājumus un vienlaikus kredītiestāžu procentu ienākumus (sk. 2.22. att.). Procentu ienākumu pieaugums turpināsies 2023. gadā, jo kredītu procentu likmes mainās atbilstoši izmantoto atsauces procentu likmju termiņiem (parasti reizi 3, 6 vai 12 mēnešos). Vienlaikus finansējuma izmaksu pieaugums ir krietni mazāks. Lai gan termiņnoguldījumu procentu likmes arī palielinās, termiņnoguldījumu īpatsvars kopējā noguldījumu apjomā ir visai mazs un pieaug lēni. Kredītiestādēm, kuras izmanto tirgus finansējumu, tā izmaksas arī aug, taču tirgus finansējuma īpatsvars kredītiestāžu finansējuma struktūrā kopumā ir zems, ņemot vērā kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecības zemo līmeni. Procentu ienākumu kāpumam būtiski pārsniedzot procentu izdevumu palielinājumu, lielākie kreditētāji gūst nozīmīgu tīro procentu ienākumu un peļņas pieaugumu.

Lai gan straujais procentu likmju un inflācijas kāpums ir palielinājis aizņēmēju maksātspējas risku, pagaidām kredītu kvalitāte vēl nav pasliktinājusies. Kredītiestādes ir nedaudz palielinājušas uzkrājumus, un turpmāki izdevumi uzkrājumiem nedrošajiem kredītiem var būt nepieciešami arī 2023. gadā, jo aizņēmēju maksātspējas pasliktināšanās šobrīd ir būtiskākais riska faktors kredītiestāžu peļņaspējai. Ienākumu kāpums dod kredītiestādēm iespēju veidot uzkrājumus, kā arī iespēju piedāvāt atbalstu aizņēmējiem, kuri saskaras ar īslaicīgām maksātspējas problēmām.

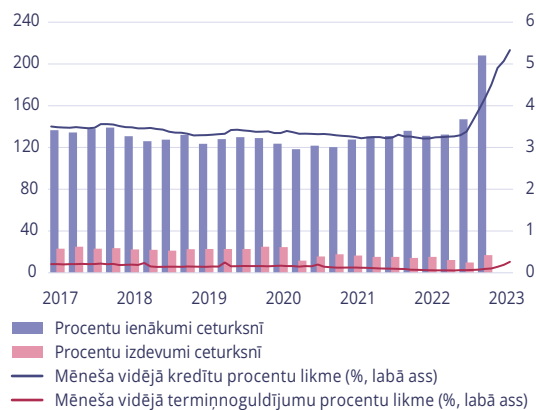
Inflācijas kāpums pagaidām nav radījis nozīmīgu ietekmi uz kredītiestāžu administratīvajiem izdevumiem, un 2022. gadā administratīvie izdevumi aktīvajās kredītiestādēs kopumā saglabājās stabili. Daļēji tas skaidrojams ar kredītiestāžu darbinieku kopējā skaita samazinājumu, taču arī pārējās administratīvo izdevumu pozīcijās ir vērojams vien neliels pieaugums. Iespējams, ka, pieaugot darba algām tautsaimniecībā un inflācijai nemazinoties pietiekami strauji, spiediens uz administratīvo izdevumu kāpumu 2023. un 2024. gadā būs spēcīgāks.

2023. gada pirmajos trijos mēnešos kredītiestāžu kopējo tīro procentu ienākumu guvums bija līdzvērtīgs 2022. gada 1. pusgada ienākumiem, bet dažās

³⁹ 2022. gada beigās 91 % no aizdevumiem mājāsaimniecībām un NFS tika izsniegts ar mainīgu procentu likmi.

2.22. attēls

Kredītiestāžu procentu ienākumi, procentu izdevumi un vidējās procentu likmes aizdevumiem un termiņnoguldījumiem mājāsaimniecībām un NFS (milj. eiro)

kredītiestādēs – pat deviņu mēnešu ienākumiem. Šāda tendencei turpinoties, **kredītiestāžu peļņa 2023. gadā, visticamāk, būtiski pārsniegs iepriekšējā gada peļņu.** Tas rada labus priekšnosacījumus kredītiestādēm gan noturības pret riskiem paaugstināšanai (piemēram, laikus veidojot uzkrājumus nedrošajiem kredītiem, ieplānojot novecojošu informācijas un komunikācijas sistēmu daļu uzlabošanu vai nomainītu un pastiprinot noturību pret kiberdrošības riskiem), gan attīstībai (piemēram, uzlabojot esošos pakalpojumus un attīstot jaunus produktus, t. sk. uz vides ilgtspējību vērstus pakalpojumus un produktus, veicinot klientu finanšu pratību un vairojot potenciāli kredīspējīgo klientu skaitu), gan arī to esošo klientu atbalstam, kuri saskaras ar īslaicīgām maksātspējas grūtībām.

Kapitalizācija

Sagatavoja Ilze Vilka

Nozīmīgajām kredītiestādēm ir pietiekamas brīvprātīgās kapitāla rezerves, lai absorbētu negaidītus šokus un turpinātu kredītu izsniegšanu arī pašreizējā ekonomiskās attīstības cikla fāzē. Arī pārējo kredītiestāžu brīvprātīgās kapitāla rezerves kopumā ir labas – banku konsolidācijas procesa gaitā tirgu atstājuši vājākie dalībnieki. Būtiskais peļņas pieaugums vairo kredītiestāžu iespējas stiprināt kapitalizāciju un veidot riskiem atbilstošus uzkrājumu līmeņus.

Latvijas kredītiestāžu⁴⁰ kapitalizācija kopumā ir laba. 2022. gadā kapitalizācijas rādītāji gan nedaudz samazinājās, taču to galvenokārt noteica straujāks aktīvu pieaugums. Kopējā riska darījumu vērtības summa (TREA) pieauga par 1041 milj. eiro jeb 11.7 %, bet pašu kapitāla apmērs pieauga par 23 milj. eiro jeb 1.0 % (sk. 2.23. att.). 2022. gada beigās kredītiestāžu vidējais kopējais kapitāla rādītājs (TC) konsolidētā līmenī bija 23.3%, CET1 kapitāla rādītājs – 22.3 %, bet sviras rādītājs – 9.4 %⁴¹. Salīdzinājumam – ES nozīmīgajās bankās vidējais TC rādītājs 2022. gada beigās bija 19.4 %, bet sviras rādītājs – 5.5 %⁴² (sk. 2.24. att.).

Nozīmīgo kredītiestāžu brīvprātīgās kapitāla rezerves (vidēji 7.6 % no TREA) **ir pietiekamas**, lai absorbētu potenciālos zaudējumus, kas varētu rasties aizņēmēju maksāspējas un citu šoku dēļ (sk. sadaļu par kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspējas stresa testiem). Pārējās kredītiestādēs⁴³ brīvprātīgās kapitāla rezerves 2022. gada beigās sasniedza vidēji 7.3 % no TREA (sk. 2.25. att.).

No banku sektora aizgājuši tā vājākie dalībnieki. 2022. gadā turpinājās mazo finanšu tirgus dalībnieku konsolidācija – 17 mēnešu laikā kredītiestādes licence anulēta četriem tirgus dalībniekiem. Daļai no šīm kredītiestādēm jau pirms Covid-19 pandēmijas bija vāja pelnītspēja, neatzīti zaudējumi vai ilgstošas grūtības ar kapitāla prasību izpildi. Divu tirgu pametušo dalībnieku ienesīgākās biznesa daļas pārņēma spēcīgākie no palikušajiem mazajiem finanšu tirgus dalībniekiem, tādējādi paplašinot savu pelnītspējas bāzi.

Ņemot vērā Latvijā valdošo mainīgo kredītu procentu likmju praksi, līdz ar naudas tirgus procentu likmju pieaugumu **būtiski palielinājušies banku tīrie procentu ienākumi. Tas palielina kredītiestāžu iespējas stiprināt kapitalizāciju un veidot riskiem atbilstošus uzkrājumu līmeņus.** Arī pēc dividenžu izmaksas kredītiestādēm 2023. gadā saglabājās iespējas brīvprātīgo kapitāla rezervju palielināšanai.

Daļa kredītiestāžu ir atgriezušies pie ierastās peļņas sadales prakses, izmaksājot dividendēs vidēji pusi

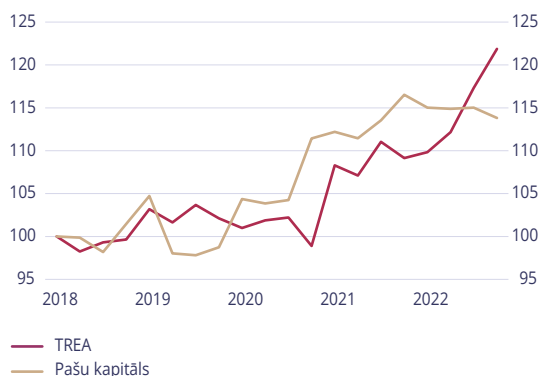
⁴⁰ Kapitalizācijas aprēķins un attēlos iekļautas tikai šobrīd aktīvās kredītiestādes, no izlases izslēdzot kredītiestādes, kuru licences ir anulētas līdz 2023. gada 31. martam.

⁴¹ 2021. gadā – attiecīgi 25.7 %, 24.7 % un 10.3 %.

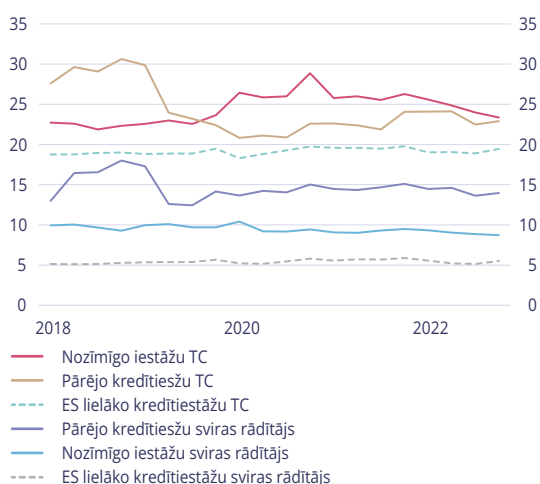
⁴² EBI 2022. gada 4. ceturkšņa risku radars. [EBA Risk Dashboard, Data As Of Q4 2022 \(for publication.pdf\), europa.eu.](#)

⁴³ Pārējo kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējās aktīvos ir 12.0 %.

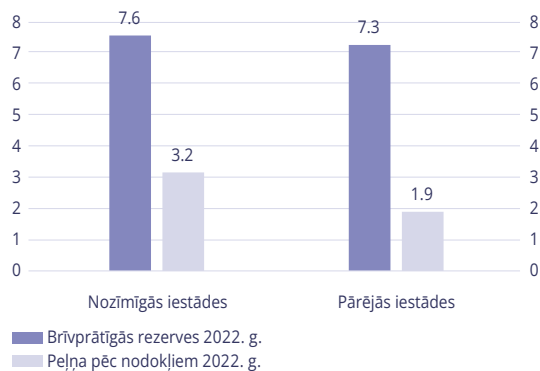
2.23. attēls
Kapitāla rādītāja skaitītājs un saucējs
(2018. gada 1. ceturksnis = 100)

2.24. attēls
Kredītiestāžu kapitalizācijas rādītāji konsolidētā līmenī
(% no TREA)

2.25. attēls
Kredītiestāžu brīvprātīgās kapitāla rezerves un peļņa konsolidētā līmenī
(% no TREA)

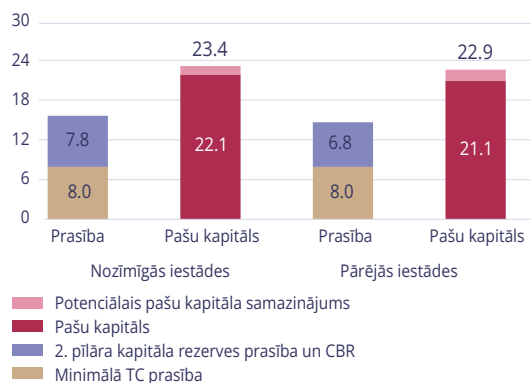
no iepriekšējā finanšu gada peļņas. Līdz 2023. gada martam izmaksāto dividenžu apjoms veidoja 1 % no 2022. gada TREA (iepriekšējā atbilstošajā periodā – 1.2 %).

Ņemot vērā ASV bankas SVB 2023. gada martā izraisītos tirgus satricinājumus, kas aktualizēja HTM vērtspapīru portfeļu pārvērtēšanu, tika novērtēta potenciālo zaudējumu no HTM vērtspapīru pārvērtēšanas to tirgus vērtībā ietekme uz Latvijas kredītiestāžu kapitalizāciju. Aprēķini rāda, ka ietekme vidēji nepārsniegtu 1.8 % no TREA (sk. 2.26. att.), tādējādi **Latvijas kredītiestādēm ir pietiekamas rezerves, lai izturētu HTM vērtspapīru portfeļu pārvērtēšanu.**

Noslēdzoties pārejas periodam, no 2024. gada iestādēm būs pilnā apmērā saistoša minimālā pašu kapitāla un atbilstīgo saistību prasība (MREL). Ja bankai paredzētā noregulējuma stratēģija ir likvidācija, tad MREL nosaka tikai iestādes zaudējumu absorbēšanas spējas apmērā, kas atbilst 1. un 2. pīlāra kapitāla prasību summai. Turpretī, ja iestādes noregulējuma stratēģija paredz darbības atjaunošanu, tad iestādei ir papildus jāpilda arī rekapitalizācijas prasība, kurai noregulējuma iestāde var piemērot arī korekciju, ko dēvē par tirgus uzticības maksu (*market confidence charge* (MCC)). MCC veido kopējo kapitāla rezervju prasība (CBR), no kuras atņemta iestādei specifiskā CCyB prasība⁴⁴. MREL prasība tiek noteikta, balstoties gan uz TREA, gan uz sviras rādītāja darījumu vērtības summu (*leverage ratio exposure measure* (LRE)), un iestādei jāpilda augstākā no prasībām. Šobrīd par zaudējumu absorbēšanas spēju augstāka MREL ir noteikta tikai nozīmīgajām iestādēm, un papildus tām jāpilda augstāka sviras rādītāja prasība. Ņemot vērā kredītiestāžu brīvprātīgo rezervju līmeni un to iespējas vēl kapitalizēt peļņu, gaidāms, ka nevienai nozīmīgajai iestādei MREL izpilde grūtības nesagādās.

2.26. attēls

Kapitāla prasību izpilde, veidojot 100 % uzkrājumus zaudējumiem no HTM vērtspapīru portfeļa pārvērtēšanas tirgus vērtībā (% no TREA)

⁴⁴ Vienotā noregulējuma valde (SRB) veic pakāpenisku MCC formulas pāreju no iepriekšējās formulas (CBR mīnus 125 bāzes punkti) uz jauno regulējuma formulu (CBR mīnus bankai specifiskā CCyB). 2020. gadā MCC noteica kā CBR, no kuras atņemta lielākā no bankai specifiskajām CCyB un 93.75 bāzes punktiem. 2021. gadā MCC noteica, no CBR atņemot lielāko no bankai specifiskajām CCyB un 62.5 bāzes punktiem, bet 2022. gadā – no CBR atņemot lielāko no bankai specifiskajām CCyB un 31.25 bāzes punktiem. Ar 2023. gadu spēkā ir jauna formula, kurā MCC noteikta kā CBR, no kuras atņemta bankai specifiskā CCyB.

3. Kredītiestāžu stresa testi

Kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspējas stresa testi

Sagatavoja Nadežda Siņenko, Ilze Vilka, Jānis Strazdiņš

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka nozīmīgo kredītiestāžu⁴⁵ noturība pret potenciālajiem šokiem ir laba. Gaidāms, ka banku sektora šoku absorbētspēja turpinās uzlaboties 2023. gadā, jo kredītiestāžu noturību stiprinās prognozētais būtiskais peļņas kāpums. Arī pārējo kredītiestāžu stresa testa rezultāti kopumā ir uzlabojušies, iestādēm palielinot uzkrājumus kredītriskam un samazinoties INK apmēram bilancēs. Kredītiestāžu noturība pret tirgus risku, t. sk. HTM vērtspapīru pārvērtēšanu esošajā tirgus vērtībā, kopumā ir laba.

Latvijas Banka regulāri veic kredītiestāžu jutīguma analīzi⁴⁶ un makroekonomiskos stresa testus⁴⁷. Makroekonomiskā stresa testa aprēķinos izmantoti kredītiestāžu konsolidētie 2022. gada beigu dati, un novērtējums aptver periodu līdz 2023. gada beigām. Stresa testu pārvarēšanas kritēriji ir 8.0 % kopējais kapitāla rādītājs, 6.0 % pirmā līmeņa kapitāla rādītājs un 4.5 % CET1⁴⁸ kapitāla rādītājs. Vismaz viena kapitāla veida minimālās prasības neizpilde tiek vērtēta kā kapitāla prasību neizpilde.

⁴⁵ Nozīmīgās iestādes ir ECB uzraugāmās kredītiestādes – "Swedbank" AS, AS "Citadele banka" un AS "SEB banka".

⁴⁶ Kredītriska jutīguma analīze rāda, cik lielu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieaugumu kredītiestāde spētu izturēt tā, lai kredītiestādes kapitāla pietiekamības rādītāji nekļūtu mazāki par minimālajām kapitāla prasībām. Jutīguma analīzē tiek pieņemts, ka kredītiestādes kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām portfelim jābūt izveidotiem uzkrājumiem vismaz 50 % apmērā un papildus jāveido uzkrājumi 50 % apmērā no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma apjoma; šaubīgo kredītu uzkrājumu normai jābūt vismaz 35 % apmērā. Kredītiestāžu kapitāls un TREA tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu.

⁴⁷ Makroekonomiskajā stresa testā tiek izvērtēta Latvijas kredītiestāžu noturība pret negatīviem makroekonomiskajiem šokiem, kuru īstenošanās ir iespējama, bet ar mazu varbūtību. Kredītriska un tirgus riska stresa testu rezultāti ļauj izvērtēt, vai kredītiestāžu kapitāla apjoms ir pietiekams, lai bez papildu kapitāla piesaistes absorbētu zaudējumus, kas varētu rasties īpaši nelabvēlīgos un pat ārkārtējos makroekonomiskā stresa apstākļos.

⁴⁸ Latvijas kredītiestāžu kapitāla struktūrai raksturīgi, ka pirmā līmeņa kapitāla prasība tiek izpildīta ar CET1 kapitālu, tādējādi, kredītiestādēm izpildot pirmā līmeņa kapitāla prasību, vienlaikus tiek izpildīta CET1 kapitāla prasība. Rezultātā tiek piemērots diezgan augsts stresa testu pārvarēšanas kritērijs augstas kvalitātes kapitālam.

Ņemot vērā augsto nodrošināto kredītu īpatsvaru Latvijas kredītiestāžu kredītportfeli, sākot ar 2022. gadu, iepriekšējās vienotās uzkrājumu normas vietā tiek izmantota katras kredītiestādes vidējā svērtā saistību nepildīšanas zaudējumu norma (SNZ). Vidējā svērtā SNZ tiek aprēķināta katrai stresa testa aprakstā no pārējiem kredītiem izdalītajai rezidentu kredītu grupai, kā arī lielākām nozarēm. Tās aprēķins ir balstīts uz Latvijas Bankas Kredītu reģistrā pieejamiem datiem par individuālo kredītsaistību nodrošinājumiem. Veicot šo aprēķinu, valsts garantijas un naudas līdzekļus ņem vērā pilnā apmērā, nekustamajiem īpašumiem tiek piemērota diferencētā samazinājuma vērtība (diskonts) atkarībā no scenāriju pieņēmumiem, bet fiziskajam nodrošinājumam piemērota 30 % samazinājuma vērtība.

Latvijas Banka turpina pilnveidot stresa testu ietvaru. 2023. gadā Latvijas Bankas kredītiestāžu **stresa testā iekļauta peļņas prognoze pirms nodokļu samaksas, izdevumiem uzkrājumiem kredītiem un vērtspapīriem** (atbilstoši katram scenārijam).

Jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus saglabājas laba. Saskaņā ar 2022. gada beigu datiem lielākie aizdevēji konsolidētā līmenī bez papildu ieguldījumiem kapitālā spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars pieaugtu par 17.0 procentu punktiem (2021. gada beigās – par 19.0 procentu punktiem). Arī nelielo banku noturība pret kredītriska pieaugumu ir augsta – tās izturētu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugumu par vairāk nekā 20.0 procentu punktiem.

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu noturība pret potenciālajiem šokiem ir laba. Gaidāms, ka 2023. gadā tā vēl uzlabosies, augot kredītiestāžu noturības rezervēm. Nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus salīdzinājumā ar 2021. gada beigām uzlabojās, palielinoties kredītiestāžu tīrajiem procentu ienākumiem. Arī pārējo kredītiestāžu noturība uzlabojās.

Jāpiebilst, ka **bāzes scenārijā veiktie pieņēmumi ir visai konservatīvi, tādējādi stresa testa rezultāti šajā scenārijā nav vērtējami kā kapitāla rādītāju prognoze.**

Stresa testa tirgus riska komponentē izmantoti katras kredītiestādes vērtspapīru portfeļa dati, t. sk. patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu peļņas un zaudējumu pārskatā, patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu pārējos apvienotajos ienākumos, HTM vērtspapīri. Šajā stresa testa metodoloģijā tirgus šoki piemēroti visiem vērtspapīriem, lai novērtētu vērtspapīru portfeļa tirgus vērtības pārmaiņu kopējo "ekonomisko" ietekmi uz kapitālu, pieņemot ka jebkurā veidā vērtēto vērtspapīru vērtības pārmaiņas būs nepieciešams atzīt. Ņemot vērā gada sākumā piedzīvotos satricinājumus ASV reģionālo banku sektorā (sk. sadaļu par ārējo makrofinansiālo vidi), **stresa scenārijā jau pirms šoka piemērošanas visi HTM vērtspapīri ir pārvērtēti aktuālajā tirgus vērtībā.** Lai arī bankas likviditātes krīzes situācijā šāda vērtspapīru pārvērtēšana teorētiski var notikt (kredītiestāde ir spiesta pārdot vērtspapīrus par zemāku tirgus cenu), Latvijas kredītiestādēm tādi riski ir ļoti zemi, jo likviditātes līmenis ir augsts.

Tā kā individuālo kredītiestāžu vērtspapīru portfeļu dati ir pieejami augstākajā detalizācijas pakāpē, analīze tika balstīta uz šiem datiem, bet grupas līmeņa vērtspapīru portfelis tika ekstrapolēts, pieņemot, ka tas ir strukturāli līdzīgs kredītiestādes līmeņa portfelim.

Katras kredītiestādes obligāciju portfeļa vērtspapīri sagrupēti pēc eksperta vērtējumā būtiskākajiem riska faktoriem (dažādu termiņu eiro zonas un ASV obligāciju

3.1. tabula

Makroekonomiskā stresa testa parametri

(%; procentu punktos)

Makroekonomiskie un kredītriska parametri	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Latvija		
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2023. gadā	1.2	-5.8
3 mēnešu EURIBOR prognoze ⁴⁹	3.3	3.3
Varbūtība kredītam, kas ir bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām un nav pārskatīts, gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	2.3	5.9 ⁵⁰
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	9.2	21.6
Pārskatīto kredītu, kuri nav INK un kuri gada laikā migrēs uz ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu kategoriju, īpatsvars (%)	2.3	100.0
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugums iekšzemes klientu kredītportfelī 2023. gada beigās ⁵¹ (procentu punktos)	2.4	9.1
Komerčiālajam nekustamajam īpašumam piemērots diskonts	20 %	40 %
Dzīvojamam nekustamajam īpašumam piemērots diskonts	10 %	30 %

⁴⁹ Gada vidējais 3 mēnešu EURIBOR līdz 2023. gada beigām; *Eurex Exchange*, 31.03.2023.

⁵⁰ Kredītu grupām bez īpašiem pieņēmumiem par SNV.

⁵¹ Saskaitot kopā kredītus, kas migrējuši no kategorijām "bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām", "šaubīgie kredīti" un "pārskatīti kredīti, kas nav INK" uz kategoriju "kredīti ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām".

likmēm, kredītreitinga līmeņa, sektora). Ņemot vērā to īpatsvaru portfelī, atsevišķi izdalītas triju lielāko emitentu obligācijas. Katrai obligācijai noteikts modificētā ilguma (*modified duration*) indekss, izmantojot *Refinitiv* datus vai datu trūkuma gadījumā kā tuvinājumu izmantojot obligācijas atlikušo termiņu līdz dzēšanai. Modificētais ilguma indekss tiek izmantots, lai aprēķinātu procentu likmju šoka scenārija ietekmi. Valūtas risks izdalīts atsevišķi no pārvērtēšanas efekta, un šoka scenārijs piemērots atklātajai valūtas pozīcijai ASV dolāros un Krievijas rubļos.

Makroekonomiskais stresa tests veikts ar mērķi novērtēt kredītiestāžu spēju absorbēt potenciālu kredītriska un tirgus riska pieaugumu iekšzemes makrofinansiālās vides pasliktināšanās gadījumā.

Stresa scenārijā svarīgākie riski ir ilgstoši straujš cenu kāpums un stingri finanšu nosacījumi, kas kombinācijā ar negaidītu ārējo šoku var ietekmēt banku klientus un aktīvu kvalitāti un ierobežot tautsaimniecības izaugsmes atveseļošanu.

Stresa testa scenāriji

Stresa testa scenāriju parametri apkopoti 3.1.-3.5. tabulā.

Bāzes scenārijā iekšzemes kredītportfelim izmantotas Latvijas Bankas 2023. gada jūnija prognozes: Latvijas IKP 2023. gadā pieaugs par 1.2 % (sezonāli koriģēts) un inflācija joprojām būs augsta (8.5 %).

Bāzes scenārijā saistību neizpildes zaudējumu aprēķinā nekustamā īpašuma nodrošinājumiem piemērots diskonts, kas atspoguļo ķīlas vērtības samazinājumu ātras pārdošanas rezultātā⁵². Stresa scenārijā nekustamā īpašuma vērtībām piemērotie diskonti ir lielāki nekā bāzes scenārijā, jo atspoguļo vērtības samazinājuma risku gan ātras pārdošanas rezultāta, gan nekustamā īpašuma cenu krituma dēļ. Abos scenārijos komerciālajam nekustamajam īpašumam diskonti ir lielāki par dzīvojamā segmenta diskonti (sk. 3.1. tabulu).

Kopējais INK pieaugums stresa testā (sk. 3.1. tabulu) tiek novērtēts saskaņā ar kredītriska modeļa rezultātiem. Taču dažādām kredītu grupām INK pieauguma novērtējums atšķiras atbilstoši ekspertu pieņēmumiem par katras kredītu grupas vai nozares kredītrisku (sk. 3.2.–3.4. tabulu).

- Paaugstināta SNV ir būvniecības nozarē – nozares uzņēmumu finansiālais stāvoklis pasliktinājās jau kopš 2021. gada straujā būvniecības izmaksu kāpuma, būvmateriālu (īpaši metāla izejmateriālu) piegādes problēmu un darbaspēka trūkuma dēļ;
- Arī transporta nozarē saglabājas paaugstināta SNV, taču kredītrisku mazina tas, ka šīs nozares lielākie uzņēmumi pieder valstij un var pieteikties valsts atbalstam.

Pieņēmumi par SNV dažādām kredītu grupām bāzes scenārijā atspoguļoti 3.2. tabulā.

⁵² Bāzes scenārijā diskonts nav prognoze par nekustamā īpašuma tirgus cenu dinamiku.

3.2. tabula

Kredītriska parametri kredītu grupu dalījumā bāzes scenārijā

(%)

Latvijas rezidentiem izsniegtie kredīti	Mājsaimniecībām izsniegtie kredīti	NFS izsniegtie kredīti	
		Būvniecība, transports un uzglabāšana	Pārējās nozares
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par ilgāk nekā 90 dienas kavētu kredītu (SNV)	2.3	5	2.3
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	9.2	20	9.2
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par šaubīgu kredītu	2.3	5	2.3

Gan bāzes, gan stresa scenārijā pieņemts, ka visi Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas rezidentiem izsniegtie kredīti kļūst par INK (kā arī visi kredīti, kuriem Krievija, Baltkrievija un Ukraina norādītas kā riska pārneses valstis⁵³). Taču, norakstot tos zaudējumus, ņemti vērā iepriekš veiktie uzkrājumi un nekustamā īpašuma nodrošinājumi, kuri atrodas Latvijā vai citās ES valstīs un kuriem tiek piemērotas samazinājuma vērtības atbilstoši scenāriju pieņēmumiem (sk. 3.1. tabulu). Nozīmīgo kredītiestāžu ieguldījumi Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā kopumā ir nelieli un to norakstīšanai nav būtiskas ietekmes uz iestāžu kapitalizāciju.

Pieņēmumi par saistību nepildīšanas zaudējumiem pārējo valstu klientiem atspoguļoti 3.3. tabulā. Stresa testa scenārijos pieņemts, ka Baltijas valstu aizņēmējiem izsniegto kredītu SNV ir tāda pati kā iekšzemes klientiem izsniegto kredītu SNV, bet uzkrājumu norma ir 60%. Pārējo valstu klientiem izsniegto kredītu SNV ir lielāka nekā Baltijas valstu klientiem, savukārt SNZ noteikti 75% līmenī.

⁵³ T.i., ņemta vērā arī netiešā pakļautība ar Krieviju un Baltkrieviju saistītam riskam.

3.3. tabula

Pieņemumi par kredītiem ārvalstu klientiem bāzes scenārijā

(%)

Kredīti ārvalstu klientiem	SNV	SNZ	Paredzamo zaudējumu norma
Lietuvas un Igaunijas klienti	2.3	60	1.4
Klienti no pārējām valstīm	5	75	3.8

Lai precīzāk atspoguļotu iespējamus zaudējumus no ieguldījumiem NVS valstīs, tajās veikto ieguldījumu apjoms precizēts saskaņā ar Kredītu reģistra datiem par valsts riska pārnesi.

Tirgus riska komponentes bāzes scenārijā nav paredzēti būtiski šoki un zaudējumi no vērtspapīru portfeļa pārmaiņām, pieņemot, ka, ja arī būs satricinājumi vērtspapīru tirgos, tie stresa testa periodā atgriezīsies iepriekšējā stāvoklī.

Stresa scenārijs pirmoreiz izstrādāts, izmantojot GaR (growth-at-risk) modeļa prognozes, kas atspoguļo

IKP pieauguma tempu nākotnes varbūtību sadalījuma **5. procentili**, ņemot vērā pēdējās pieejamās IKP un deflētā saliktā ciklisko risku rādītāja vērtības. **Atbilstoši aprēķiniem stresa scenārijā IKP 2023. gadā varētu samazināties par 5.8 %.**

Arī stresa scenārijā dažādām kredītu grupām INK pieauguma novērtējums atšķiras atbilstoši ekspertu pieņemumiem par katras kredītu grupas vai nozares kredītrisku, kas atspoguļoti 3.4. tabulā. Stresa scenārijā nozaru atšķirīgās ievainojamības dalījums saglabājas. Lielāki makroekonomiskie šoki pasliktina situāciju visos sektoros, īpaši ievainojamās nozarēs.

3.4. tabula

Stresa scenārija kredītriska parametri kredītu grupu dalījumā

(%)

Latvijas rezidentiem izsniegtie kredīti	Mājsaimniecībām izsniegtie kredīti	NFS izsniegtie kredīti	
		Būvniecība, transports un uzglabāšana	Pārējās nozares
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par ilgāk nekā 90 dienas kavētu kredītu (SNV)	5.9	10	5.9
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	23.6	40	23.6
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par šaubīgu kredītu	5.9	10	5.6

2022. gadā pārskatīto kredītu atlikums banku bilancēs mazinājies (2022. gada beigās tie veidoja 3.3 % no kopējā kredītu atlikuma). Taču **vājas ekonomiskās aktivitātes un augošo procentu likmju vidē pārskatīto kredītsaistību kvalitāte var pasliktināties**. Lai atspoguļotu šo risku, stresa scenārijā paredzēta šo kredītu migrācija uz ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu

kategoriju. **Scenārijā paredzētais INK pieaugums tiek piemērots pēc šīs migrācijas.**

Stresa scenārijā veiktie pieņemumi par ārvalstu ieguldījumiem atspoguļoti 3.5. tabulā.

3.5. tabula

Pieņēmumi par ārvalstu ieguldījumiem stresa scenārijā

(%)

Ārvalstu klientiem izsniegtie kredīti	SNV	SNZ	Paredzamo zaudējumu norma
NVS klienti ⁵⁴	20	75	15
Lietuvas un Igaunijas klienti	5.9	60	3.6
Pārējo valstu klienti	10	75	7.5

⁵⁴ Izņemot Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas klientus.

Tirgus riska komponentes stresa scenārijs izstrādāts, par atskaites punktu izmantojot vērtspapīru portfeli 2022. gada decembra beigās. Tirgus riskam **stresa scenārijā modelēts globāls tirgus šoka scenārijs⁵⁵ (sk. 3.6. tabulu), kurā tiek piemēroti nozīmīgi šoki riska prēmijām valdību un uzņēmumu vērtspapīriem**, bet mazāks šoks – akciju indeksiem. Ietekmes aprēķinā pieņemti konstanti sākotnējie vērtspapīru apjomi. Atsevišķi izdalīti **Krievijas emitentu vērtspapīri, kuru vērtībai kara dēļ piemērota 100 % diskonta likme.**

3.6. tabula

Stresa scenārija tirgus riska stresa testa parametri

Instrumenti	Sākotnējā vērtība (%)	Stresa scenārija pārmaiņas (bāzes punktos)
Etalona ienesīguma līkne		
Vērtspapīri euro (1 mēnesis–10 gadu)	1.4 līdz 2.7	–48 līdz 17
Vērtspapīri ASV dolāros (1 mēnesis–10 gadu)	3.8 līdz 4.8	–81 līdz –15
Galveno kategoriju riska prēmija ⁵⁶		
Investīciju klase (valdība, uzņēmumi)	1.0 līdz 1.9	88 līdz 167
Augstas atdeves klase (valdība, uzņēmumi)	5.4 līdz 6.3	207 līdz 436
Triju lielāko emitentu riska prēmija	0 līdz 1.6	–22 līdz 136
Pārējie tirgus šoki		Stresa scenārija pārmaiņas (% salīdzinājumā ar bāzes vērtību)
USD/EUR		–2.4
RUB/EUR		4.7
Akcijas, fondi u. c. instrumenti (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus)		–9
Atvasinātie finanšu instrumenti		–50

⁵⁵ Stresa scenārija šoka parametri noteikti parāda vērtspapīru portfelim, galvenokārt izmantojot katram riska faktoram atbilstoša indeksa vēsturiskās mēneša pārmaiņas (izmantoti tirgus dati kopš 2006. gada) un pieņemot, ka pašreizējie ieguldījumi vērtspapīros saglabājas nemainīgi. Tiek aprēķināti 1 % gadījumi jeb mēneši ar lielākajiem aprēķinātajiem hipotētiskajiem kredītiestāžu kopējā portfeļa zaudējumiem. Identificēto gadījumu vidējās vērtības tiek izmantotas scenārijā. Ņemot vērā, ka Latvijas kredītiestāžu akciju un fondu portfelis ir neliels un ar ievērojamu tirgus datu trūkumu, tam piemērotajā šoka scenārijā pieņemts vienkāršs portfeļa vērtības procentuāla krituma parametrs, kas atbilst 1 % nelabvēlīgākajām S&P 500 akciju indeksa vērtības pārmaiņām kopš 2006. gada.

Atvasinātie finanšu instrumenti ietver ļoti dažādu finanšu aktīvu klāstu, kurus raksturo tirgus cenas un likviditātes trūkums, kā arī relatīvi augsts risks. Tāpēc, balstoties uz ekspertu atzinumu, šiem instrumentiem tiek piemērots vienkāršs procentuāls 50 % vērtības šoks.

⁵⁶ Vērtspapīra ienesīguma likmes un attiecīgās valūtas etalonlikmes starpība. Vācijas un ASV valdības vērtspapīriem netiek piemērots riska prēmijas šoks.

Stresa testa rezultāti

Stresa testa rezultāti apkopoti 3.7. tabulā.

3.7. tabula

Apkopotie makroekonomiskā stresa testa rezultāti

Rādītājs	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Novērtētie zaudējumi (milj. eiro)	195.0	804.4
Papildus nepieciešamie uzkrājumi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	0.9	3.6
Kopējais kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8 %	0	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	1.7
Pirmā līmeņa kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6 %	0	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	1.9
CET1 kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru CET1 kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5 %	0	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	1.8

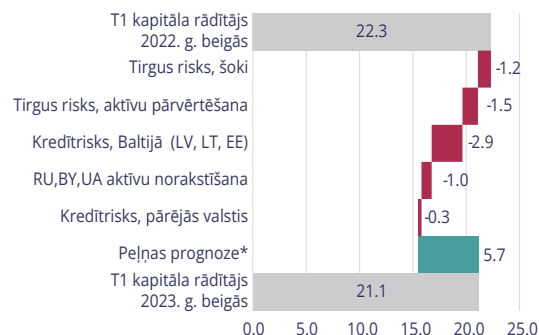
Atbilstoši bāzes scenārija konservatīvajiem pieņēmumiem gaidāms, ka kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 195.0 milj. eiro jeb 0.9% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Šos zaudējumus bāzes scenārijā pamatā nosaka zaudējumi no ieguldījumiem ar karadarbību saistītajās valstīs (53.9%), kuri koncentrējas atsevišķās nenozīmīgās kredītiestādēs, un šo aktīvu norakstīšana no bilancēm neradītu problēmas kapitāla prasību izpildei arī stresa scenārijā. Atlikušos zaudējumus nosaka nepieciešamie papildu uzkrājumi rezidentu un pārējo valstu kredītportfelim.

Stresa scenārijā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī līdz 2023. gada beigām pieaugtu par 9.1 procentu punktu. Stresa scenārija īstenošanās gadījumā kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 804.4 milj. eiro jeb 3.6% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Zaudējumi no tirgus riska veidotu 41.1% no kopējiem zaudējumiem (19.1% veidotu zaudējumi no tirgus riska šokiem un vēl 22.0% – zaudējumi no HTM vērtspapīru pārvērtēšanas pašreizējā tirgus vērtībā), bet zaudējumi no ieguldījumiem Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā – 13.2%⁵⁷. Savukārt zaudējumi no iekšzemes un pārējo valstu klientiem izsniegtajiem kredītiem veidotu 45.7% (3.1. attēlā atspoguļotas banku sektora pirmā līmeņa kapitāla rādītāja pārmaiņas stresa scenārijā). Stresa scenārijā vienai nelielai kredītiestādei (tās aktīvu īpatsvars

⁵⁷ Iekļauti zaudējumi no ieguldījumiem šo valstu vērtspapīros un akcijās.

3.1. attēls

Pirmā līmeņa kapitāla rādītāja pārmaiņas stresa scenārijā (%)

* Peļņas prognoze pirms nodokļiem, izdevumiem uzkrājumiem kredītiem un vērtspapīriem

kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos ir mazāks par 2%) rodas kapitāla iztrūkums (3.2. attēlā atspoguļots vidējais svērtais pašu kapitāla apmērs nozīmīgajās un pārējās kredītiestādēs). **Jāuzsver, ka pieņēmums par to, ka Krievijas un Baltkrievijas klienti, kā arī tie klienti, kuriem valsts risks tiek pārņemts uz Krieviju un Baltkrieviju, neizpildīs saistības 100% apmērā, ir visai konservatīvs.** Pirmkārt, tiešo ieguldījumu Krievijā un Baltkrievijā gadījumā netiek ņemta vērā valsts riska pārnese uz citām valstīm, piemēram, ir daudz kredītu, kuriem valsts risks tiek pārņemts uz Latviju (piemēram, uzņēmuma saimnieciskā darbība tiek veikta Latvijā), kas saistību neizpildes risku samazina. Otrkārt, stresa scenārijā pieņemts, ka netiek atmaksāti arī visi tie

kredīti, kuriem valsts risks pārņests uz Krieviju un Baltkrieviju. Valsts riska pārnese veikta, ņemot vērā arī tādus faktorus kā valsts, kurā reģistrēts nodrošinājums, un valsts, kurā atrodas galvotājs. Protams, nodrošinājuma vai galvnieka atrašanās Krievijā vai Baltkrievijā palielina zaudējumu risku, bet realitātē SNV var izrādīties mazāka par 100 %.

Kredītiestāžu likviditātes stresa tests

Sagatavoja Mārcis Risbergs

Latvijas Bankas veiktie kredītiestāžu likviditātes stresa testi liecina, ka kredītiestāžu spēja izturēt potenciālos finansējuma aizplūdes šokus saglabājas augstā līmenī.

Ar likviditātes stresa testiem novērtē finansējuma aizplūdes iespējamo seku nozīmīgumu. Tie veikti, balstoties uz 2023. gada marta beigu datiem un izmantojot uzraudzības pārskatu datus konsolidētā līmenī par likviditātes aktīviem un saistībām līdz 30 dienām⁵⁸. Testi veikti, lai aprēķinātu likviditātes rādītāju⁵⁹, kas būtu līdzvērtīgs iepriekš lietotajam likviditātes rādītājam banku uzraudzības vajadzībām, kura minimālā prasība 30 % apmērā pirms LCR prasību stāšanās spēkā pilnā apjomā bija saistoša visām kredītiestādēm.

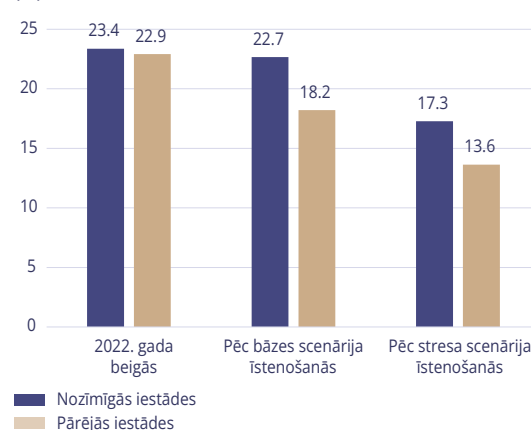
Īstermiņa likviditātes stresa testu veikšanai joprojām tiek izmantota iepriekšējo gadu metodoloģija, jo iegūtie stresa testa rezultāti ir informatīvāki, ja likviditātes rādītāji ir augstā līmenī, kā arī ir noturīgāki pret īstermiņa saistību svārstībām nekā tad, ja tiktu izmantots LCR. Stresa testos izmantotā likviditātes rādītāja būtiska atšķirība salīdzinājumā ar LCR ir tāda, ka īstermiņa saistības nav samazinātas ar nākamo 30 dienu laikā paredzamajām ieplūdēm līdz pat 75 % apjomā no saistībām. Savukārt skaitītājā izmantota kompensējošās kapacitātes (*counterbalancing capacity*) pozīcija, kam pieskaitītas prasības pret kredītiestādēm ar atmaksas termiņu līdz 30 dienām. Kompensējošās kapacitātes pozīcija parāda pieejamos aktīvus tirgus vērtībā un ir nedaudz plašāk definēta nekā likviditātes aktīvi LCR aprēķinā.

⁵⁸ Saskaņā ar Kopējo pārskatu sniegšanas prasībām (*common reporting framework*; COREP) sagatavots pārskats par likviditātes novērtēšanas papildu rādītājiem (ALMM; *additional liquidity monitoring metrics*) konsolidētā līmenī vai, ja banka nesniedz pārskatus konsolidētā līmenī, individuālā bankas līmenī.

⁵⁹ Neapgrūtinātu likviditātes aktīvu attiecība pret kredītiestāžu kārtējo saistību, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummā.

3.2. attēls

Kopējā kapitāla rādītāji stresa testa scenārijos (%)

Stresa testa rezultāti, salīdzinot iepriekš izmantoto⁶⁰ un pielāgoto jauno metodoloģiju likviditātes rādītāja aprēķināšanai, nav nozīmīgi atšķirīgi.

Stresa testu rezultāti rāda, cik lielu iekšzemes ne-MFI klientu noguldījumu un ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi kredītiestādes varētu izturēt, līdz to likviditātes rādītājs (un tādējādi likviditātes aktīvu apjoms) samazinātos līdz 0, pieņemot, ka kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

Saskaņā ar stresa testu rezultātiem (sk. 3.3. att.) **visas kredītiestādes varētu izturēt līdz 30 % iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai vairāk nekā 60 % ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi.** Stresa testu rezultāti salīdzinājumā ar 2022. gada marta beigām nav būtiski mainījušies. Mazāka spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi ir lielākajām kredītiestādēm, kuras galvenokārt ir Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības ar centralizētu likviditātes vadību un labām iespējām nepieciešamības gadījumā iegūt papildu likviditāti no mātes bankām.

Papildus tika veikti stresa testi ar diviem īpaši nelabvēlīgiem scenārijiem.

Pirmajā nelabvēlīgajā scenārijā pieņēmumi paredz, ka nav iespējams iekļāt vai pārdot vērtspapīru portfeli, izņemot eiro zonas valstu valdības vērtspapīrus ar kredītreitingu ne zemāku par A- un valstu valdības vērtspapīrus, kuriem vismaz viens no triju starptautisko kredītreitingu aģentūru noteiktajiem ilgtermiņa

⁶⁰ Sk. 2022. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu".

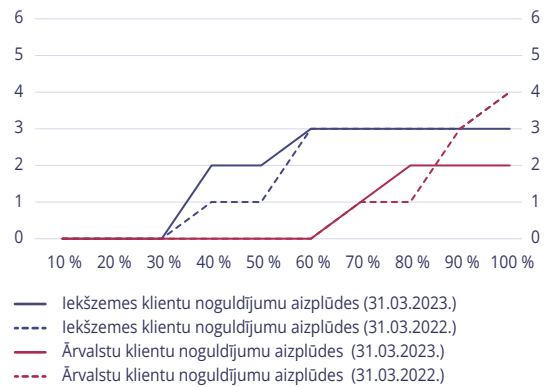
kredītreitingiem ir AAA. Attiecībā uz eiro zonas valdības vērtspapīriem pieņemts, ka pirmā scenārija ietvaros tie zaudētu 15 % no vērtības un tos varētu izmantot Eirosistēmas monetārās politikas operācijās, piemērojot 3.0 % diskontu.

Otrajā scenārijā papildus pirmā scenārija pieņēmumiem noteikts, ka nevienai kredītiestādei nav pieejamas prasības uz nakti pret kredītiestādēm no valsts, pret kuras kredītiestādēm konkrētajai kredītiestādei ir vislielākais prasību uz nakti apjoms⁶² (t. sk. pret tās grupā ietilpstošām kredītiestādēm).

Pirmā scenārija piemērošana nedaudz pasliktina standarta stresa testa rezultātus, jo vairākām kredītiestādēm daļu likvīdo aktīvu veido ārvalstu vērtspapīri ar nedaudz zemāku likviditāti. Tomēr **tās varētu izturēt ne mazāk kā 20 % iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai 30 % ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi** (sk. 3.4. att.). **Otrā scenārija piemērošana būtiski nepasliktina spēju izturēt ne-MFI noguldījumu aizplūdi** (sk. 3.5. att.). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu rezultātus nedaudz uzlaboja prasību uz nakti samazinājums atsevišķās bankās. **Kredītiestādes varētu izturēt ne mazāk kā 20 % iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai 30 % ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdi.**

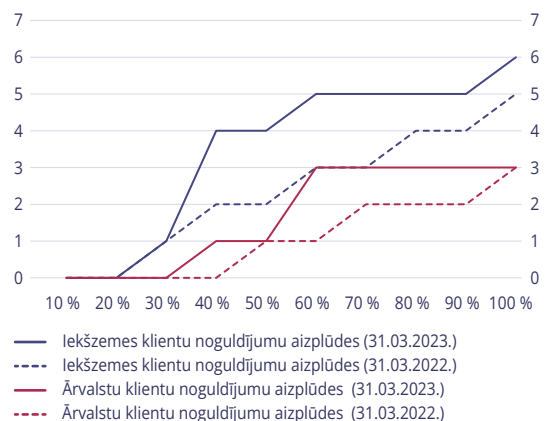
3.3. attēls

Likviditātes stresa testu rezultāti (nelikvīdo kredītiestāžu skaits⁶¹)

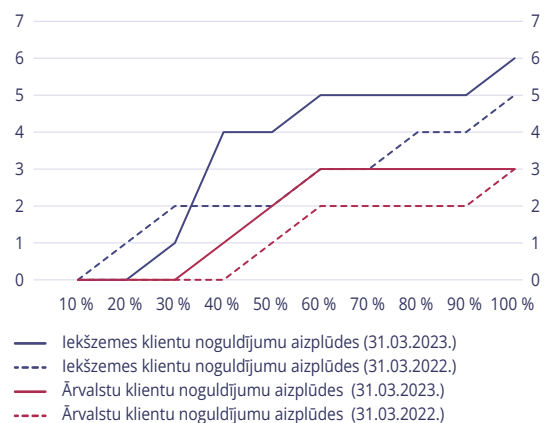
3.4. attēls

Pirmā nelabvēlīgā scenārija stresa testu rezultāti (nelikvīdo kredītiestāžu skaits⁶¹)

3.5. attēls

Otrā nelabvēlīgā scenārija stresa testu rezultāti (nelikvīdo kredītiestāžu skaits⁶¹)

⁶¹ Tikai 2023. gada marta beigās aktīvās bankas (9 kredītiestādes).

⁶² Piemēram, globālo finanšu tirgu satricinājuma gadījumā nozīmīgi samazinoties vērtspapīru portfeļa vērtībai, kredītiestādei kavējas prasību uz nakti atmaksa no citas ārvalstu kredītiestādes.

Klimata riska stresa testi: plūdu risks

Sagatavoja Jānis Strazdiņš, Nadežda Siņenko

Latvijas Bankā veikts plūdu risku izvērtējums Latvijas banku sektoram individuālo kredītu un nodrošinājumu līmenī. Plūdu vai vējuzplūdu riskiem pakļauti nepilni 2 % no nekustamā īpašuma nodrošinājumu un kredītu ar nodrošinājumu skaita. Pat saskaņā ar visai pesimistisku riska scenāriju plūdu riska ietekme uz banku aktīviem ir neliela – tikai 0.2 % no kopējā banku iekšzemes kredītportfeļa un 0.1 % no banku kopējiem aktīviem.

Līdz šim veiktie novērtējumi plūdu risku⁶³ uzrāda kā būtiskāko no klimata pārmaiņu fiziskajiem riskiem Latvijā (t. sk. ECB 2021. gada klimata riska stresa testā⁶⁴). Turpinot attīstīt klimata pārmaiņu ietekmes uz banku sektoru analīzi, Latvijas Banka izmantojusi uzlabotus datu avotus un veikusi plūdu riska izvērtējumu individuālo kredītu un nodrošinājumu līmenī⁶⁵.

Plūdu kartes un scenāriju izvēle

Lai identificētu plūdu riskam pakļautos nekustamā īpašuma objektus, pētījumā izmantotas Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (LVĢMC) izstrādātas plūdu riska kartes. LVĢMC izstrādā atsevišķas pavasara plūdu un jūras vējuzplūdu kartes trim plūdu riska scenārijiem:

- mazas varbūtības plūdi – ārkārtēji, ekstremāli plūdi, kas atkārtojas reizi 200 gados vai retāk;
- vidējas varbūtības plūdi – plūdi, kas atkārtojas reizi 100 gados vai retāk;
- lielas varbūtības plūdi – bieži plūdi, kas atkārtojas reizi 10 gados vai biežāk.

Plūdu karšu izstrādē izmantotie modeļi veidoti, pamatojoties uz vēsturisko novērojumu datiem un neņemot

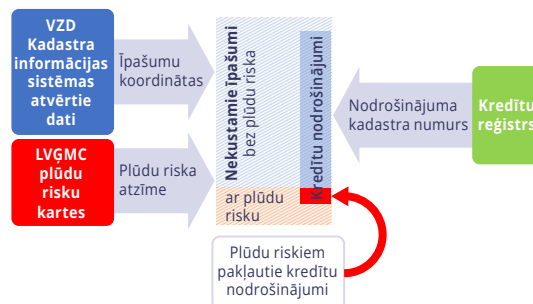
⁶³ Saskaņā ar 2015. gada plūdu riska pārvaldības plāniem Latvijā ir uzskaitītas applūstošās teritorijas vairāk nekā 2000 km² platībā, kas veido 3.4 % no valsts teritorijas. Daļā šīs teritorijas iespējami katastrofāli plūdi. Applūstošo teritoriju vidū ir apdzīvotas vietas ar samērā lielu iedzīvotāju blīvumu un attiecīgu infrastruktūru.

⁶⁴ <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op281-05a7735b1c.en.pdf>, 30 lpp.

⁶⁵ Rakstu ar metodoloģijas aprakstu sk. <https://www.makroekonomika.lv/klimata-riska-stresa-testi-fokusa-pludu-risks>. Šajā sadaļā analīze ir papildināta ar jaunākiem Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem un diferencētām plūdu dziļuma kartēm.

3.6. attēls

Triju datu avotu apvienošanas shēma

vērā klimata pārmaiņu nākotnes scenārijus, jo šo nākotnes scenāriju izstrāde vēl nav veikta. Nav pieejamas arī plūdu risku kartes nokrišņu vai cilvēku darbības rezultātā izraisītiem plūdiem. Vienlaikus būtiska LVĢMC karšu priekšrocība ir to detalizācija⁶⁶ un augsta izšķirtspēja (*grid resolution*), kas ļauj identificēt katras ēkas plūdu riskus.

Gaidāms, ka, klimata pārmaiņām turpinoties, ekstrēmus laikstākļus pieredzēsim arvien biežāk. Lai izvērtētu ļoti būtiska un vienlaikus arī ticama un iespējama šoka ietekmi uz kredītiestāžu kredītportfeļi, stresa testa scenārijs kalibrēts ļoti konservatīvi: pieņemts, ka abi aplūkotie plūdu veidi iestājas nākamā gada laikā ar iestāšanās iespējamību reizi 200 gados (plašākā prognozētā ietekme).

Latvijas banku kredītportfeļu pakļautība plūdu riskiem

Analīzē tika identificēti banku riski, kas bankas var ietekmēt ar plūdu riskam pakļautu kredītu nodrošinājumu starpniecību.

Analīzē izmantotas trīs izejas datu kopas, kuru apvienošana shematiski parādīta 3.6. attēlā.

VZD Kadastra reģistra datubāzē atrastas visu tajā esošo īpašumu koordinātas. Šīs koordinātas salīdzinātas ar LVĢMC plūdu kartēm attiecībā uz pavasara plūdiem un vējuzplūdiem. Katrai adresei noteikts applūšanas risks. Aprēķini rāda, ka, īstenojoties riska scenārijam, **tikai 4.8 % no visām 539 tūkst. adrešu reģistrā esošajām adresēm pakļauti applūšanas riskam**. Tātad kopumā pat samērā ekstrēmu scenāriju gadījumā šis risks nav liels.

⁶⁶ https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Udens/Noderiga_informacija/Metodika_pludu_zaudejumu_aprekinem_LVGMCM_2020.pdf, 9. lpp.

Plūdu risks banku kredītportfeļos

Lai noteiktu Latvijas banku kredītu portfeļa risku kredītu nodrošinājumu applūšanas dēļ, Latvijas Bankas Kredītu reģistrā tika atlasīti visu kredītportfeļa nodrošinājumu kadastra numuri, kas tika sasaistīti ar attiecīgajiem nekustamā īpašuma objektiem un to atrašanās vietu plūdu kartēs, un katram no tiem noteikts applūšanas risks.

Plūdu riskam pakļauto kredītu īpatsvars visos Latvijas Bankas Kredītu reģistrā reģistrētajos kredītos ar nekustamā īpašuma nodrošinājumu izrādījās vēl zemāks nekā visos Latvijas nekustamā īpašuma objektos – attiecīgi 1.8 % (sk. 3.7. att.). Tātad kredītportfeļa nodrošinājumi ir mazāk pakļauti plūdu riskam, iespējams, banku risku pārvaldības rezultātā.

Plūdu riska ietekme galvenokārt īstenojas pa diviem ietekmes kanāliem: pieaugot saistību nepildīšanas zaudējumiem (SNZ) un saistību nepildīšanas varbūtībai (SNV). SNZ palielinās, sarūkot nodrošinājuma vērtībai applūstošajā teritorijā, kur jāņem vērā gan tiešie plūdu izdarītie postījumi, gan arī tirgus vērtības kritums šādā teritorijā. Postījumus ietekmē applūšanas dziļums (arī ēkas stāvs, ja nekustamais īpašums ir dzīvoklis). Zaudējumus var izteikt ar īpašuma atjaunošanas izmaksām, kā arī ar postījuma koeficientu. Zaudējuma apmēru ietekmē arī apdrošināšanas segums. Savukārt SNV pieaug, kad samazinās aizņēmēja spēja (ja plūdu rezultātā aizņēmējs cieš zaudējumus) un vēlme (ja ķīlas vērtība sarūk, kļūstot mazāka par kredīta summu) atmaksāt kredītu.

Zaudējumu aprēķina metodoloģija

Nodrošinājumu vērtības zudums tika piemērots atkarībā no modelētā plūdu dziļuma katram nodrošinājumam, izmantojot LVĢMC pētījumā⁶⁷ lietotos zaudējumu koeficientus (sk. 3.8. att.).

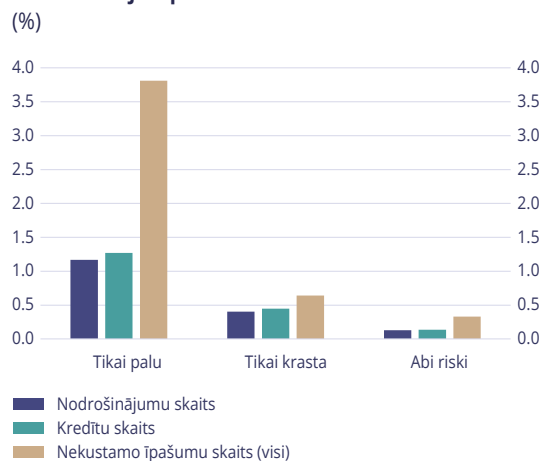
Pēc vērtības zuduma koeficienta piemērošanas nodrošinājumiem, kuri atrodas applūstošās zonās, tiek aprēķināta kredīta kopējā SNZ vērtība, saskaitot visu nodrošinājumu kopējo summu⁶⁸ (arī to nodrošinājumu,

⁶⁷ Sk. 66. piezīmi.

⁶⁸ Aprēķinot nodrošinājuma vērtību, ņemta vērā arī nodrošinājuma attiecināmā vērtība, kas atšķiras no pilnās nodrošinājuma vērtības, ja viens un tas pats nodrošinājums izmantots kā ķīla vairākām saistībām.

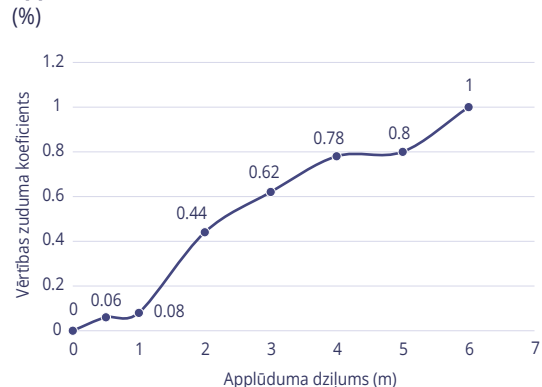
3.7. attēls

Kopējais plūdu riskam pakļauto kredītu un kredītu nodrošinājumu īpatsvars visos Latvijas Bankas Kredītu reģistrā reģistrētajos kredītos ar nekustamā īpašuma nodrošinājumu un attiecīgi applūstošo nekustamo īpašumu īpatsvars visos nekustamajos īpašumos

3.8. attēls

Ēku vērtības zuduma koeficients atkarībā no applūduma dziļuma

kuri neatrodas plūdu zonās) un attiecinot iegūto nodrošinājuma vērtību pret kredīta atlikumu.

Pēc tam, piemērojot pesimistiskāko scenāriju, tiek pieņemts, ka visiem kredītiem, kuru plūdu riskam pakļautie nodrošinājumi veido vismaz 30 % no kopējā nekustamā īpašuma nodrošinājuma apjoma, SNV vērtība vienāda ar 1, t. i., visiem plūdu riska būtiski ietekmētajiem kredītiem iestājas aizņēmēja nespēja segt saistības, līdz ar to tās tiek dzēstas ar pieejamo nodrošinājumu. Šis ir galēji konservatīvs pieņēmums ar mērķi demonstrēt zaudējumu augstāko iespējamo robežu. Turklāt tiek pieņemts, ka šajos gadījumos nav apdrošināts plūdu risks, t. i., apdrošināšana nesamazina paredzamo zaudējumu apjomu aizņēmējiem. Pieeja ir līdzīga gan NFS, gan mājsaimniecību gadījumā. Aprēķini

veikti, izmantojot 2022. gada decembra datus, lai sniegtu šā riska izvērtējuma salīdzinājumu ar regulāro banku stresa testu.

Iespējamie banku zaudējumi plūdu scenāriju rezultātā

Kopumā plūdu riska radītie zaudējumi ir relatīvi nelieli salīdzinājumā ar regulārā stresa testa rezultātiem stresa scenārijā (sk. 3.9. att.) – **banku iespējamie zaudējumi veido 0.1 % no to kopējiem aktīviem** pretstatā 3.6 % regulārajā stresa testā (sk. sadaļu par kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspējas stresa testiem).

Attiecībā uz uzņēmumu kredītportfeli vienai nelielai bankai zaudējumi nedaudz pārsniegtu 3 % no tās kopējā NFS kredītportfeļa.

Mājsaimniecību kredītportfelī (tiek apskatīti tikai kredīti ar nekustamā īpašuma ķīlu, tāpēc to faktiski var saukt par hipotekāro kredītportfeli) zaudējumi ir vēl nenozīmīgāki. Tikai vienai bankai zaudējumi pārsniegtu 1 % no mājsaimniecību kredītportfeļa (tā īpatsvars banku sektora kopējā mājsaimniecību kredītportfelī ir niecīgs – tikai 0.1 %). **Plūdu izraisītie zaudējumi kopā veido tikai 0.2 % no banku kopējā iekšzemes mājsaimniecību hipotekāro kredītu portfeļa, tādējādi plūdu riska ietekme var tikt vērtēta kā nebūtiska, īpaši ņemot vērā šā scenārija konservatīvo raksturu.**

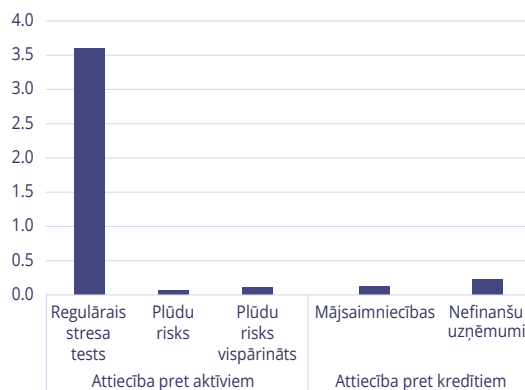
Iepriekš aplūkotajā analizē ņemti vērā tikai uzņēmumu kredīti ar hipotekāro nodrošinājumu, tātad tikai tādi, kuriem plūdi var radīt tiešo apdraudējumu. Gadījumos, kad uzņēmumam ir vismaz viens kredīts, kas ir ar plūdiem pakļautu nekustamā īpašuma nodrošinājumu, aplūkojot visus pārējos (nenodrošinātos) šā uzņēmuma kredītus, secināts, ka šādu kredītu nav daudz, un riskam pakļautais kredītu atlikuma apjoms pieaugtu tikai par 0.03 procentu punktu (sk. 3.9. att.; tajā zaudējumi no nodrošinātiem un nenodrošinātiem skarto uzņēmumu kredītiem nosaukti par "vispārināto plūdu risku").

Plūdu riska stresa testa scenārija attīstīšanas iespējas

Paplašinoties pieejamam datu klāstam ar citu plūdu veidu prognozēm (par lietus plūdiem un citiem plūdiem klimata pārmaiņu ietekmē), šī analīze var tikt attīstīta, paplašinot tvērumu attiecībā uz plūdu risku. Papildus

3.9. attēls

Iespējamie plūdu izraisītie zaudējumi banku nozarei salīdzinājumā ar regulārā stresa testa rezultātiem attiecībā pret banku kopējiem aktīviem (%)

Piezīme. Plūdu risks vispārināts – tiek analizēti visi kredīti (t. sk. nenodrošinātie) uzņēmumiem, kuriem ir vismaz viens kredīts ar plūdiem pakļautu nekustamā īpašuma nodrošinājumu.

var modelēt ne tikai ietekmi uz nodrošinājumu, bet arī uz uzņēmuma saimnieciskās darbības apdraudējumu no plūdu riska, jo pagaidām nav aplūkoti tie uzņēmumu kredīti, kuru nodrošinājums nav pakļauts plūdu riskam. Ietekme uz tiem var veidoties no plūdiem pakļautām uzņēmuma struktūrvienībām. Salīdzinot iepriekšējā analizē⁶⁹ aprēķināto kredītu proporciju pēc struktūrvienību pakļautības plūdu riskam, papildus būtu jāvērtē to uzņēmumu kredīti (114 milj. eiro apmērā), kuriem vispār nebija plūdu apdraudēta nekustamā īpašuma nodrošinājuma, bet iespējamais kredītrisks pieaugtu, ja plūdu dēļ tiktu traucēta to saimnieciskā darbība.

Pārejas klimata risku stresa tests

Sagatavoja Nadežda Siņenko

"Zaļā pāreja" vidējā termiņā palielina banku gaidāmos zaudējumus saistībā ar nepieciešamību piemēroties klimata pārmaiņām un tās ierobežot. Taču pārejas risku ietekme uz Latvijas banku sektora NFS izsniegto kredītportfeli ir ierobežota. To ietekmē samērā nelielie Latvijas banku ieguldījumi oglekļietilpīgās nozarēs.

Pāreja uz mazāk oglekļietilpīgu tautsaimniecību var radīt inflācijas spiedienu, jo viens no galvenajiem politikas instrumentiem "zaļās pārejas" veicināšanai ir oglekļa emisiju cenošana (*carbon pricing*). Ņemot vērā, ka pāreja jau aizkavējas, tautsaimniecības transformācija

⁶⁹ <https://www.makroekonomika.lv/latvijas-uznemumu-paklautiba-klimata-fiziskajiem-riskiem>

būs jāveic īsākā laikā. Augstāka fosilās enerģijas cena var izraisīt transporta izmaksu un elektrības cenu pieaugumu un līdz ar to arī plašu ražošanas izmaksu kāpumu. Vislielākajai ietekmei būs pakļautas nozares, kuras lielā mērā ir atkarīgas no neatjaunojamiem vai ļoti piesārņojošiem resursiem. Pārejas risks saistīts ar zaudējumiem, kas rodas pārejas procesā, adaptējoties klimata pārmaiņām vai cenšoties tās ierobežot, t. sk. ar negatīvu ietekmi, ko oglekļa emisiju samazināšanas klimata politikas ieviešana var atstāt uz noteiktiem uzņēmumiem, kuri rada lielas emisijas. **Finanšu sektorā pārejas risks var izpausties kā to aktīvu vērtības samazināšanās, kuri saistīti ar ieguldījumiem nozarēs ar augstu emisiju līmeni.**

Sākotnējais novērtējums klimata risku ietekmei uz Latvijas finanšu sektoru tika veikts 2020. gadā⁷⁰. Tika novērtēta pakļautība pārejas riskiem, taču iespējamie banku zaudējumi netika novērtēti. 2022.-2023. gadā Latvijas Banka turpināja pilnveidot klimata risku ietekmes analīzi, veicot banku sektora pārejas risku un fizisko risku stresa testus, kā arī fizisko risku ietekmes novērtējumu uz apdrošināšanas sektoru (sk. sadaļu "Klimata riska stresa testi: plūdu risks" un 2. pielikumu "Fizisko klimata risku ietekme uz Latvijas apdrošināšanas sektoru").

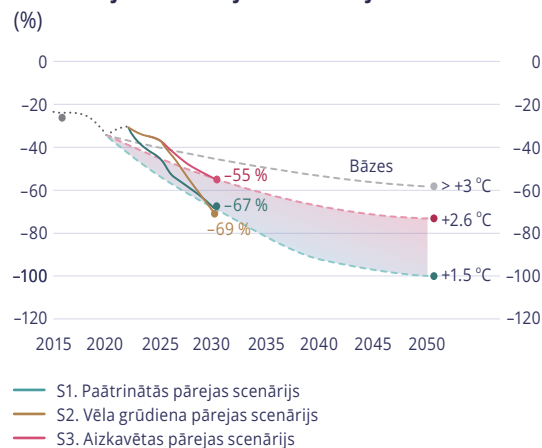
Stresa testa scenāriji un pieņēmumi

Lai novērtētu pārejas risku ietekmi uz Latvijas banku sektoru, izmantoti ECB jaunākajam klimata stresa testam⁷¹ izstrādātie scenāriji un kredītriska pieauguma modelēšanas rezultāti. Minētais ES līmeņa klimata stresa tests veikts 2023. gadā un tas novērtē triju iespējamo pārejas scenāriju ietekmi uz reālo tautsaimniecību un finanšu sistēmu nākamajos astoņos gados (stresa tests aptver periodu līdz 2030. gada beigām). Trīs scenāriji atšķiras pēc emisiju samazināšanas intensitātes līdz 2030. gadam, kas rada atšķirīgu prognozēto temperatūras pieaugumu gadsimta beigās (sk. 3.10. att.).

S1. Paātrinātās pārejas (accelerated transition) scenārijs paredz tūlītēju pārejas sākumu, kas ātri novirza tautsaimniecību uz optimālo "neto CO₂ nulles emisiju līdz 2050. gadam" pārejas ceļu, ko iezīmējis NGFS "sakārtotas pārejas" (orderly transition) scenārijā.

3.10. attēls

SEG emisiju samazinājuma scenāriji ES

S2. Vēla grūdienu pārejas (late-push transition) scenārijā nesenās ģeopolitiskās un makroekonomiskās norises izraisa atšķirīgu pārejas laika profilu, un pāreja pastiprinās tikai 2026. gadā, bet tā ir pietiekami spēcīga, lai būtu iespējams sasniegt ar S1 salīdzināmus emisiju samazinājumus.

S3. Aizkavētas pārejas (delayed transition) scenārijā ir pieņemts līdzīgs pārejas laiks, bet mazāk apņēmīga politikas rīcība, mazāk investīciju un līdz ar to mazāks emisiju samazinājums līdz 2030. gadam⁷².

ECB vērtējumā galvenie pārejas riska faktori ir enerģijas cena, enerģijas sadalījums starp avotiem (energy mix) un enerģijas patēriņš. Īstermiņā uzņēmumu rentabilitāti ietekmē enerģijas cenu satricinājumi, kas izraisa uzņēmumu darbības izmaksu pieaugumu.

Makroekonomiskās un ar pāreju saistītās norises palielina uzņēmumu saistību nepildīšanas varbūtību (SNV). Salīdzinot dažādu scenāriju rezultātus, paātrinātās pārejas un aizkavētās pārejas rezultātā tiek sasniegti līdzīgi (un zemāki) kredītriska līmeņi 2030. gadā; tomēr pēdējais scenārijs ir saistīts ar ievērojami lielāku ilgtermiņa pārejas risku un fizisko risku. Vislielākais kredītriska pieaugums stresa testa horizonta beigās ir vēlā grūdienu pārejas scenārijā (sk. 3.11. att.). Uzņēmumu SNV mediāna stresa testa sākumpunktā (2022. gads) ir nedaudz zem 1 % un dubultojas 2030. gadā vēlā grūdienu pārejas scenārijā. SNV pieaugums ir atkarīgs no nozaru oglekļietilpības – vislielākais pieaugums gaidāms ieguves rūpniecībā un apstrādes rūpniecībā.

⁷⁰ Sk. Latvijas Bankas 2020. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 4. pielikumu (https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf).

⁷¹ Sk. ECB Financial Stability Review 2023. gada maija izdevuma C pielikuma A ielikumu.

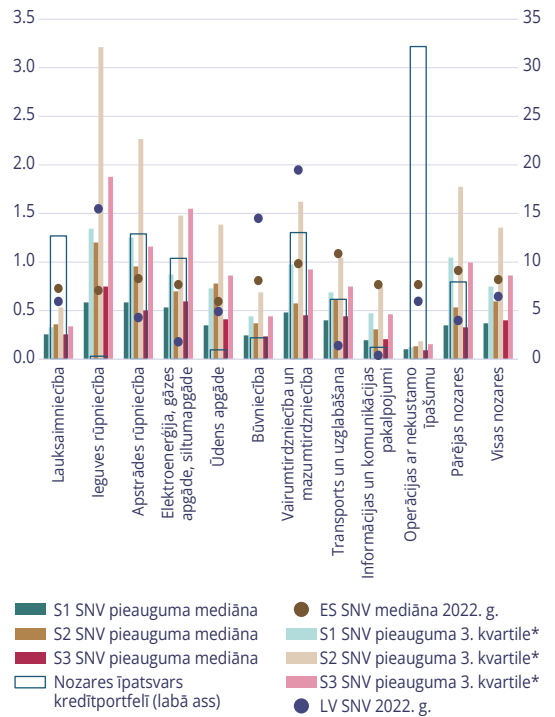
⁷² Šis scenārijs atbilst NGFS sakārtotas pārejas scenārijam, kas sāktos novēloti, 2026. gadā.

Veicot Latvijas banku sektora pārejas risku stresa testu, kā SNV sākumpunkti tika izmantoti vidējie svērtie nozaru SNV novērtējumi, kuriem piemēroti ECB stresa testā novērtētie pieaugumi (gan pieauguma mediāna, gan pieauguma 3. kvartile). Kā saistību nepildīšanas zaudējumi tika izmantotas banku sektora izsniegto kredītu katras nozares vidējās svērtās saistību nepildīšanas zaudējumu (SNZ) normas⁷³.

Stresa testa rezultāti

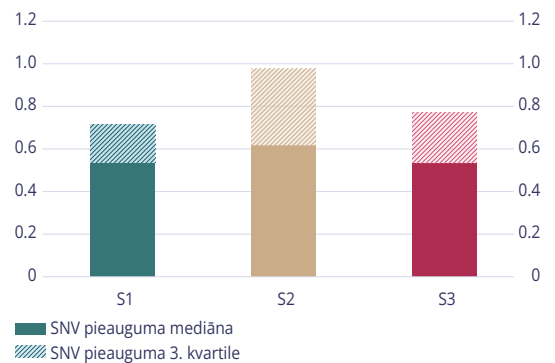
Pārejas risku ietekme uz Latvijas banku kredītportfeli ir ierobežota. Pārejas riski palielina uzņēmumu kredītrisku un līdz ar to arī banku zaudējumus, bet zaudējumi ir nelieli. 3.12. attēlā atspoguļoti iespējamie Latvijas banku sektora zaudējumi 2030. gadā (izteikti kā attiecība pret iekšzemes NFS kredītportfeli) katrā no scenārijiem, aprēķinot izmantojot SNV pieauguma mediānu un SNV pieauguma 3. kvartili. Arī scenārijā ar vislielāko ietekmi (vēla grūdienu pārejas scenārijā, S2) gada zaudējumi nepārsniedz 1 % no iekšzemes NFS kredītportfeļa. Šo samērā nelielo ietekmi izskaidro kopumā nelieli SNV pieaugumi scenārijos un Latvijas kredītportfeļa struktūra. Nozarei ar vislielāko SNV pieaugumu (ieguves rūpniecībai) izsniegts niecīgs kredītu apjoms – tikai 0.3 % no NFS kredītportfeļa, savukārt lielākais īpatsvars kredītportfelī ir operāciju ar nekustamo īpašumu nozarei (32.2 %), kurai SNV pieaugums ir viszemākais visos scenārijos, turklāt arī SNZ ir vismazākie nekustamā īpašuma nodrošinājuma esamības dēļ.

3.11. attēls
SNV pieaugums 2030. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu trijos scenārijos nozaru dalījumā un nozaru īpatsvars kredītiestāžu NFS kredītportfelī (procentu punktos; %)

* 75 % no izlases uzņēmumiem SNV pieaugums ir vienāds vai mazāks par šo vērtību (katrā nozarē un scenārijā).

3.12. attēls
Zaudējumu īpatsvars NFS kredītportfelī 2030. gadā (%)

⁷³ Vidējie svērtie SNZ tiek aprēķināti katrai stresa testa aprakstā no pārējiem kredītiem izdalītajai nozarei. Aprēķins veikts, balstoties uz Latvijas Bankas Kredītu reģistrā pieejamiem datiem par individuālo kredītsaistību nodrošinājumiem. Veicot šo aprēķinu, valsts garantijas un naudas līdzekļus ņem vērā pilnā apmērā, fiziskajam nodrošinājumam piemērota 30 % samazinājuma vērtība, bet nekustamajiem īpašumiem tiek piemērots diskonts līdzīgi kā kredītriska šoku absorbētspējas stresa testā stresa scenārijā, atspoguļojot iespējamo nekustamo īpašumu cenu samazinājumu energoneefektīvām ēkām fosilā kurināmā un elektroenerģijas cenu pieauguma gadījumā.

4. Makrouzraudzības politika

Sagatavoja Dace Antuža

Līdz ar FKTK integrāciju Latvijas Bankā Latvijā ir mainījies makrouzraudzības institucionālais ietvars. Makrouzraudzības politikas nostāja ir atbilstoša sistēmisko risku līmenim, kreditēšanas attīstībai un makrofinansiālajai situācijai. Ņemot vērā identificēto O-SII sistēmiskā nozīmīguma rādītāju pārmaiņas, trim O-SII stājušās spēkā augstākas O-SII kapitāla rezerves prasības. Pārējos makrouzraudzības politikas instrumentos pārmaiņas nav veiktas. Tiek izvērtēti iespējami precizējumi uz aizņēmējiem vērsto pasākumu regulējumā, kā

arī apsvērtas iespējas tajā iestrādāt motivējošus aspektus strukturālai virzībai uz energoefektīvāku mājokļu fondu.

Kopš 2023. gada sākuma Latvijā ir mainījies makrouzraudzības institucionālais ietvars, jo FKTK ir integrēta Latvijas Bankā. Saistībā ar to veikti grozījumi Latvijas Bankas likumā. Tie paredz, ka Latvijas Banka nosaka un īsteno makrouzraudzības politiku, t. sk. piemēro makrouzraudzības instrumentus. Šīs pārmaiņas ļaus īstenot makrouzraudzības politiku vēl efektīvāk (sk. 4.1. ielikumu "Pārmaiņas Latvijas makrouzraudzības institucionālajā ietvarā").

4.1. ielikums. Pārmaiņas Latvijas makrouzraudzības institucionālajā ietvarā

Sagatavoja Dace Antuža

Kopš 2023. gada 1. janvāra finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības iestāde FKTK ir integrēta Latvijas Bankā. Latvijas Bankas funkciju lokā nu ietilpst arī finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku uzraudzība, noregulējums un citi uzdevumi, kas līdz šim bija FKTK pārziņā, t. sk. arī atbildība par makrouzraudzības instrumentu noteikšanu.

Līdz 2023. gadam makrouzraudzības uzdevumus dalīti veica FKTK un Latvijas Banka. Saskaņā ar Kredītiestāžu likumu FKTK bija atbildīga par makrouzraudzības instrumentu piemērošanu, un lēmumus par makrouzraudzības instrumentiem pieņēma FKTK padome. Savukārt Latvijas Banka analizēja un novērtēja sistēmiska līmeņa riskus finanšu stabilitātei, rekomendēja un, sniedzot analītisko un konsultatīvo devumu, palīdzēja ieviest nepieciešamos makrouzraudzības pasākumus kopējās finanšu stabilitātes veicināšanai⁷⁴.

Papildus tam Latvijas Banka, FKTK un Finanšu ministrija sadarbojās Makrouzraudzības padomē – koleģiālā konsultatīvajā forumā, kuru minētās institūcijas 2013. gadā izveidoja savstarpējai sadarbībai ar mērķi veicināt finanšu sistēmas stabilitāti kopumā. Makrouzraudzības padomē puses konsultējās par finanšu nozares sistēmisko risku novērtējumu un pasākumiem to mazināšanai, kā arī apmainās ar informāciju, vienlaikus ņemot vērā to, ka tās ir neatkarīgas lēmumu pieņemšanā savas atbildības jomās.

Līdz ar FKTK integrēšanu Latvijas Bankā tika grozīts Latvijas Bankas likums, tajā skaidri nosakot Latvijas Bankas makrouzraudzības mandātu. Likuma 45. pantā noteikts, ka "Latvijas Banka nosaka un īsteno makrouzraudzības politiku". Lēmumus par makrouzraudzības lēmumu piemērošanu pieņem Latvijas Bankas padome.

Nosakot un īstenojot makrouzraudzības politiku, Latvijas Banka:

- analizē un novērtē finanšu sistēmas stabilitāti kopumā, kā arī identificē, novēro un novērtē to apdraudošos sistēmiskos riskus;
- piemēro ES un Latvijas normatīvajos aktos paredzētos makrouzraudzības politikas pasākumus un ir tiesīga attiecināt finanšu tirgus un tā dalībnieku darbību regulējošās prasības uz sistēmisko risku mazināšanu un Latvijas finanšu sistēmas noturības stiprināšanu pret satricinājumiem;

⁷⁴ Likuma "Par Latvijas Banku" 41. pantā bija noteikts, ka "Latvijas Banka palīdz kompetentajām iestādēm sekmīgi īstenot politiku, kas attiecas uz kredītiestāžu konsultatīvo uzraudzību un finanšu sistēmas stabilitāti".

- var izdot rekomendācijas par pasākumiem, kas nepieciešami, lai stiprinātu finanšu sistēmas noturību pret satricinājumiem un ierobežotu sistēmisko risku veidošanos;
- var finanšu tirgus dalībniekiem noteikt pasākumus finanšu sistēmas ilgtspējas veicināšanai.

Ņemot vērā institucionālās pārmaiņas, tika atbilstoši grozīts arī sadarbības līgums ar Finanšu ministriju, pārejot uz divpusēju Latvijas Bankas un Finanšu ministrijas sadarbību Makrouzraudzības padomē⁷⁵.

Pirms FKTK integrācijas Latvijas Bankā tika veikta rūpīga analīze par integrācijas ieguvumiem un trūkumiem, secinot, ka ieguvumi pārsniedz potenciālos trūkumus. **Makrouzraudzības jomā ieguvumi ir skaidrs un pilnveidots makrouzraudzības mandāts, pilnvaras par makrouzraudzības instrumentiem vienā lēmēj institūcijā, kā arī sinerģija starp makrolīmeņa un mikrolīmeņa kompetencēm, kas ļaus īstenot makrouzraudzības uzdevumus vēl efektīvāk.**

⁷⁵ Makrouzraudzības padomes dalībnieki ir Latvijas Bankas prezidents, Latvijas Bankas padomes loceklis, kurš atbild par makrouzraudzības politikas jautājumiem, Latvijas Bankas padomes loceklis, kurš atbild par finanšu tirgus un tā dalībnieku darbības regulēšanas un uzraudzības jautājumiem, finanšu ministrs un Finanšu ministrijas valsts sekretāra vietnieks finanšu politikas jautājumos.

Pirms raksturot aktualitātes Latvijas makrouzraudzības politikā, svarīgi sniegt ieskatu par makrouzraudzības politikas tendencēm plašākā – ES – mērogā. **ES apstākļi makrouzraudzības politikas lēmumu pieņemšanai kopumā ir neviennozīmīgi un sarežģīti.** Vairākās valstīs joprojām ir augstas uzkrātās nelīdzsvarotības saistībā ar pārvērtētām nekustamā īpašuma cenām un augstu privātā sektora parāda līmeni. Vienlaikus ekonomiskā izaugsme ir palēnināta, nenoteiktība – augsta, kreditēšanas aktivitāte samazinās un finanšu ciklā vērojamas lejupvērsta pagrieziena pazīmes. Ņemot vērā makrofinansiālos apstākļus, varbūtība, ka uzkrātie riski var īstenoties, ir pieaugusi. Papildus nestabilajam ģeopolitiskajam fonam arī nesenās banku stresa epizodes ASV un Šveicē atgādināja, ka negaidīti šoki ir iespējami un noturības rezerves var izrādīties nepietiekamas.

Tādējādi **ES valstu makrouzraudzības politika kopumā ir vērsta uz banku sektora noturības palielināšanu.** Neraugoties uz pārmaiņām finanšu cikla fāzē, daudzas valstis turpina paaugstināt CCyB prasības, t. sk. vairākās valstīs (piemēram, Igaunijā, Lietuvā, Nīderlandē, Kiprā, Īrijā, Zviedrijā) ieviesta pozitīvā neitrālā CCyB pieeja. Somija ir atjaunojusi Covid-19 pandēmijas laikā atcelto SyRB prasību, bet Malta noteikusi sektorālu SyRB

prasību attiecībā uz riska darījumiem ar fiziskajām personām, kuri nodrošināti ar nekustamo īpašumu.

Līdz ar procentu likmju pieaugumu uz aizņēmējiem vērstie pasākumi⁷⁶ (īpaši DSTI) kļuvuši ierobežojošāki, mazinot kredītu pieejamību daļai aizņēmēju. Tomēr pašlaik **kopumā ES valstu nostāja ir tāda, ka uz aizņēmējiem vērstie pasākumi ir strukturāli un saglabājami visa cikla laikā**, un šo pasākumu riskus maziņošais efekts pierādās tieši tad, kad apstākļi aizņēmēju maksāspējai pasliktinās. Lielākajā daļā ES valstu šie ierobežojumi saglabāti nemainīgi, dažās valstīs pat ieviesti jauni uz aizņēmējiem vērsti pasākumi (piemēram, Austrijā, Somijā), Islandē tie ir padarīti stingrāki, bet, piemēram, Īrijā, Slovākijā, – mērķtiecīgi pārkalibrēti.

Jāpiebilst, ka saistībā ar banku stresa epizodēm ASV un Šveicē ES ir aktualizējušies jautājumi par koncentrācijas, procentu likmju un likviditātes risku mazināšanu, noguldījumu apdrošināšanu un banku noregulējumu, kā arī vērtspapīru uzskaiti un valsts parādzīmēs veikto ieguldījumu vērtēšanu.

⁷⁶ Pasākumi, kas ietekmē kreditēšanas standartus un palielina aizņēmēja un aizdevēja noturību pret ekonomiskajiem satricinājumiem, sekmē atbildīgu aizņemšanos un kredīšanu: aizdevuma un tā nodrošinājuma attiecība (loan-to-value, LTV); aizdevuma un aizņēmēja ienākumu attiecība (loan-to-income, LTI); aizņēmēja parāda un gada ienākumu attiecības griesti (debt-to-income, DTI); aizņēmēja parāda apkalpošanas izdevumu un tā ienākumu attiecība (debt service-to-income, DSTI); aizņēmēju maksāspējas jutīguma testi, ar kuriem testē aizņēmēja spēju atmaksāt parādu, pieaugot procentu likmei un/vai samazinoties ienākumiem; aizdevuma termiņa griesti; aizdevuma amortizācijas prasības.

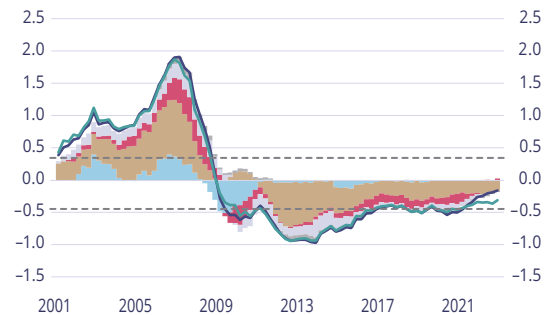
Latvijā makrouzraudzības politikas nostāja ir atbilstoša identificētajiem sistēmiskajiem riskiem, kredītēšanas norisēm, makrofinansālajai situācijai, kā arī kredītiestāžu noturības pakāpei. Latvijas situācija vairākos aspektos atšķiras no daudzu citu ES valstu situācijas – dažādu strukturālo faktoru ietekmē kredītēšana ilgstoši ir bijusi lēna un piesardzīga, tādējādi privātā sektora parāds Latvijā ir zems, nekustamā īpašuma cenas nav novērtētas par augstu un ekonomiskās izaugsmes prognozes ir zemākas nekā vairākumā citu valstu. Vienlaikus kredītiestāžu noturība ir laba: brīvprātīgās kapitāla rezerves kopumā ir vienas no lielākajām (sk. 4.1. att.) un riska svāri – vieni no augstākajiem ES.

Attiecīgi **Latvijā pagaidām nav noteiktas tādas papildu makrouzraudzības kapitāla rezervju prasības kā CCyB vai SyRB.** Pašreizējos apstākļos, lai mazinātu kredītriska potenciālās īstenošanās negatīvos efektus, svarīgi ir arī mikrouzraudzības pasākumi – atbilstoša uzkrājumu veidošana un savlaicīga kredītu pārklasifikācija. **Iestājoties labvēlīgākai makroekonomiskajai situācijai un aktīvējoties kredītēšanai,** kā arī ievērojot augošo tendenci ES valstīs laikus nostiprināt kredītiestāžu noturību, **arī Latvijā varētu tikt apsvērti soļi savlaicīgai noturības nostiprināšanai** ar makrouzraudzības kapitāla rezervju palīdzību, ko ar mazākiem procikliskajiem efektiem var veikt apstākļos, kad kredītiestādēm ir pietiekamas brīvprātīgās kapitāla rezerves, laba peļņitaspēja un finansējuma izmaksas nav augstas.

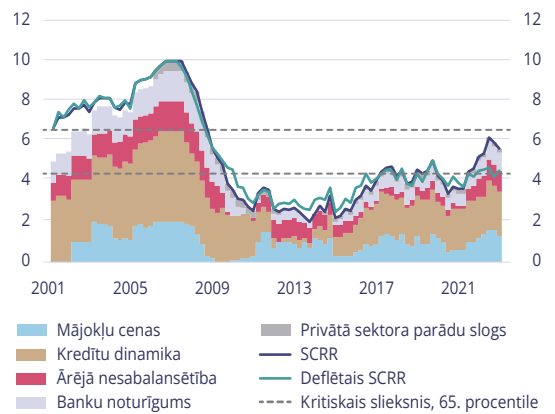
CCyB norma saglabāta 0 % apmērā, ņemot vērā zemo ciklisko sistēmisko risku – vājo ekonomisko izaugsmi un lēno kredītēšanu, kredītu sadārdzināšanos, zemo iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecību, kā arī zemāku aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū. Kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences joprojām ir izteikti negatīva. 2022. gada beigās saskaņā ar kredītu šauro definīciju tā bija –12.5 % un saskaņā ar plašo (finanšu kontu) kredītu tvērumu –28.4 %. Latvijas Bankas izstrādātais un ar inflāciju koriģētais⁷⁷ saliktais cikliskā riska rādītājs (SCRR) 2022. gada beigās sasniedza 4.6 punktus (maksimālā cikliskā

⁷⁷ SCRR iekļautais mājokļa cenu indekss, kā arī tā un darba samaksas attiecība koriģēti ar patēriņu cenu indeksu, bet iekšzemes privātajam nefinanšu sektoram izsniegto kredītu pārmaiņu temps – ar IKP deflatoru. SCRR vislielākais svārs piešķirts kredītēšanas un mājokļa cenu dinamikas rādītājiem, kurus būtiski ietekmē inflācija. Ar inflāciju nekoriģētais SCRR 2022. gada 4. ceturkšņa beigās sasniedza 5.7 punktus, bet standartizētais SCRR –0.2 standartnovirzes.

4.1. attēls
Latvijas SCRR
(punktos)

Standartizētais SCRR
(standartnovirzēs)

riska indikatora vērtība ir 10). Standartizētais SCRR bija –0.35 standartnovirzes attiecībā pret maksimālo 1.7 standartnovirzi 2007. gada 1. ceturksnī (sk. 4.1. att.).

Ņemot vērā identificēto O-SII sistēmiskā nozīmīguma rādītāju pārmaiņas, **2023. gada sākumā trim O-SII stājās spēkā par 0.25 procentu punktiem augstākas O-SII kapitāla rezerves prasības** nekā iepriekšējā gadā (sk. 4.2. att. – 0.25 % BluOr Bank AS un 1.75 % AS "Citadele banka" un AS "SEB banka"). Ņemot vērā Swedbank grupas strukturālās pārmaiņas un Latvijā izveidoto finanšu pārvaldītājsabiedrību Swedbank Baltics AS, 2.0 % O-SII kapitāla rezerves prasība tika noteikta gan "Swedbank" AS subkonsolidētā un individuālā līmenī, gan Swedbank Baltics AS konsolidētā grupas līmenī⁷⁸.

⁷⁸ Ņemot vērā, ka Swedbank Baltics AS kalpo tikai kā starpnieks starp mātes banku Zviedrijā un meitas bankām Baltijā un nav mainīties grupas augstākais (Zviedrijas) konsolidācijas līmenis, kā arī pagaidām netiek mainīti noregulējuma nosacījumi, Swedbank grupas Latvijā augstākais konsolidācijas līmenis (Swedbank Baltics AS) nav būtisks no finanšu stabilitātes un makrouzraudzības viedokļa, tomēr O-SII kapitāla rezerves prasības piemērošana arī šim konsolidācijas līmenim nodrošina konsekventu prasību piemērošanu Latvijā un Baltijā, kā arī atbilstošas kapitāla struktūras uzturēšanu Swedbank grupai.

Kopsavilkumu par spēkā esošajām makrouzraudzības un mikrouzraudzības kapitāla prasībām Latvijā var aplūkot 4.3. attēlā. 2022. gada uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas procesā (SREP) ECB uzraudzītajām nozīmīgajām iestādēm 2. pīlāra kapitāla rezerves prasībās nav būtisku pārmaiņu. Savukārt pārējām iestādēm tās samazinātas no vidēji 3.1 % uz 3.0 %, bet ieteicamās kapitāla rezerves prasības palielinātas no vidēji 1.5 % uz 1.8 % (sk. 4.3. att.).

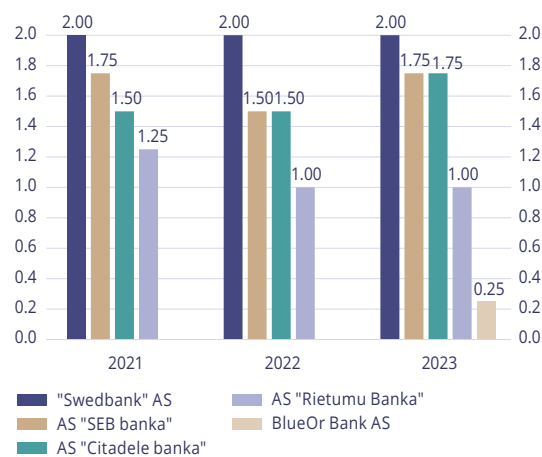
Uz aizņēmējiem vērstie pasākumi saglabāti nemainīgi (sk. 4.1. tabulā). Pieaugot procentu likmēm un inflācijai, pierādījies šo pasākumu būtiskais, riskus mazinošais preventīvais efekts, kā arī spēcīgāks kļūst šo pasākumu (īpaši DSTI) ierobežojošais efekts attiecībā uz pieejamo kredīta apjomu (sk. 1.3. ielikumu "Jauno mājokļu pieejamības novērtējums"). Tuvākajā nākotnē **plānots izvērtēt nepieciešamību veikt dažus precizējumus uz aizņēmējiem vērsto pasākumu regulējumā** (piemēram, precizēt šo prasību tvērumu, lai gadījumos, kad Latvijas kredītiestādes izsniedz kredītus citās valstīs, novērstu uz aizņēmējiem vērsto prasību pārklāšanos ar līdzīgām prasībām, kas noteiktas ārvalstīs), noteikt lielāku elastību kredītu izsniegšanai mājokļa iegādei ar mērķi to izīrēt (*buy-to-let*) vai citādā veidā gūt ienākumus, kas izriet no kredītņēmēja darbības ar nekustamo īpašumu, kā arī apsvērt iespējas iestrādāt motivējošus aspektus strukturālai virzībai uz energoefektīvāku mājokļu fondu.

Apkopojums par Latvijā spēkā esošajiem makrouzraudzības instrumentiem skatāms 4.1. tabulā.

4.2. attēls

Latvijas O-SII un tām noteiktās O-SII kapitāla rezervju prasības

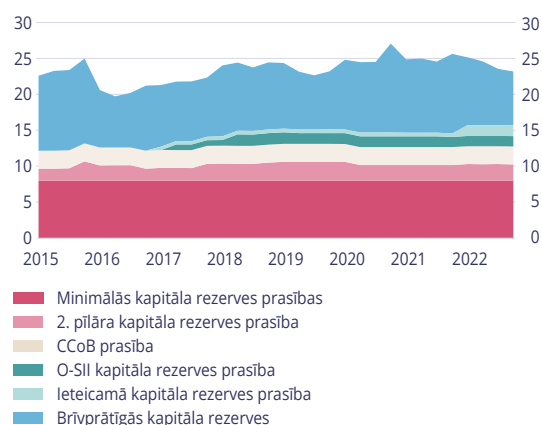
(% no TREA)

4.3. attēls

Kredītiestāžu kapitāla prasības un brīvprātīgās kapitāla rezerves

(% no TREA)

4.1. tabula

Latvijā spēkā esošie makrouzraudzības instrumenti

Instrumenti	Līmenis
O-SII kapitāla rezerve	"Swedbank" AS – 2 % (konsolidēti Swedbank Baltics AS un individuāli un subkonsolidēti "Swedbank" AS) AS "Citadele banka" – 1.75 % AS "SEB banka" – 1.75 % AS "Rietumu Banka" – 1 % BluOr Bank AS – 0.25 %
Kredīta un tā nodrošinājuma attiecība (loan-to-value; LTV)	90 % visiem patērētāju kredītētājiem, kas izsniedz kredītus, kuri pārsniedz 100 minimālo algu un kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku un 95 % aizdevumiem, kuru atmaksa papildus nodrošināta ar valsts galvojumu atbilstoši likumā "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" noteiktajam. 70 % kredītiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus, kas izriet no darbības ar nekustamo īpašumu. 70 %, ja, izvērtējot kredītņēmēja kredītspēju, tā ienākumi no nekustamā īpašuma pārsniedz 20 % īpatsvaru.
Kopējā parāda attiecība pret aizņēmēja neto gada ienākumiem (debt-to-income; DTI) ⁷⁹	6 reizes
Parāda apkalpošanas izdevumu attiecība pret aizņēmēja vidējiem neto mēneša ienākumiem (debt service-to-income; DSTI) ⁷⁹	40 %
Citi aizņēmēja maksātspējas vērtēšanas nosacījumi	Kredītiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus, kas izriet no kredītņēmēja darbības ar nekustamo īpašumu, vērtējot aizņēmēja maksātspēju, aizņēmēja prognozētie ienākumi no nekustamā īpašuma ņemami vērā ne vairāk kā 70 % apmērā.
Kredīta termiņa ierobežojums fiziskajām personām ⁷⁹	30 gadu hipotekārajam kredītam, 7 gadi patēriņa kredītam.

⁷⁹ Kredītiestādēm ir iespēja daļēji atkāpties no šiem ierobežojumiem – kalendārajā ceturksnī atkāpe nedrīkst pārsniegt 10 % no fiziskajām personām izsniegto jauno kredītu apjoma.

5. Nebanku finanšu sektora attīstība un riski

Sagatavoja Kārlis Ločmelis, Kristīne Petrovska

Akciju un obligāciju cenu korekcija būtiski ietekmējusi nebanku uzkrājumu pakalpojuma apakšsektoros – pensiju 2. un 3. līmeņa plānus, ieguldījumu fondus un apdrošinātājus. Vienlaikus apdrošināšanas sabiedrību maksātspējas un likviditātes rādītāji saglabājās stabili. Augsta inflācija un zema atdeve arī palielina politisko risku, piemēram, ka VFPS varētu kļūt brīvprātīga, izbeigta vai arī tai tiktu izvirzīti citi, ar pensijas kapitāla vairošanu nesaistīti mērķi, tādējādi palielinot sabiedrības nabadzības risku vecumdienās. Ir svarīgi izvērtēt risinājumus, kā samazināt risku, ka viss pensionējošās personas pensijas 2. līmeņa kapitāls tiek pakļauts nelabvēlīgām tirgus svārstībām. Ieguldījumu platformas turpina biznesa modeļu pārveidi no cedētu kredītu piedāvāšanas uz finanšu instrumentu piedāvāšanu. Latvijā samazinās to iedzīvotāju skaits, kuri iegādājas kryptoaktīvus, kā arī ar maksājumu kartēm veiktie maksājumi, lai veiktu ieguldījumus kryptoaktīvos.

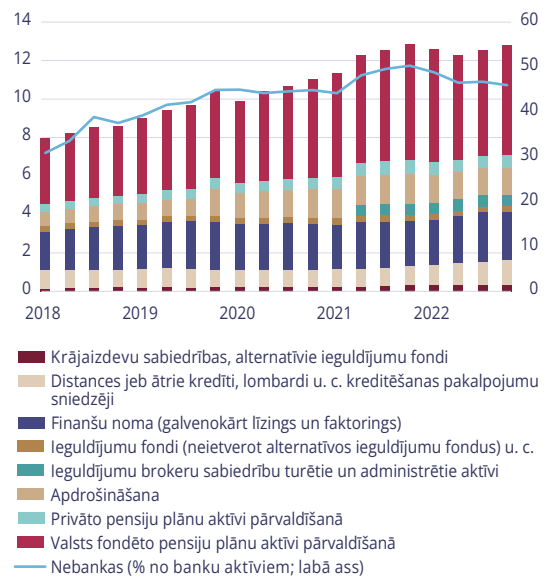
2022. gadā nebanku finanšu sektora izaugsme stagnēja, taču dažādos apakšsektoros bija vērojamas atšķirīgas tendences. Kopumā nebanku finanšu sektora aktīvi samazinājās par 0.2 % (sk. 5.1. att.). Negatīvi tika ietekmēti tie sektori, kuri ir pakļauti akciju un citu finanšu instrumentu cenu un procentu likmju riskam – pensiju 2. un 3. līmeņa aktīvi, ieguldījumu fondi, kā arī apdrošināšanas sabiedrības. Savukārt nebanku kredīšanas sektori piedzīvoja būtisku izaugsmi 2022. gadā: distances kredītu u. c. kredīšanas pakalpojumu sniedzēju aktīvi palielinājās par 23.6 % un finanšu nomas aktīvi – par 10.9 % (sk. sadaļu par kredīšanas attīstību).

Latvijas nebanku finanšu sektora tiešā saikne ar Latvijas kredītiestādēm saglabājas zema. Saskaņā ar Latvijas Bankas finanšu kontu statistikas datiem 2022. gadā kredītiestāžu aktīvu struktūrā Latvijas nebanku finanšu sektora dalībnieki veidoja 12.8 % no kopējiem aktīviem (2021. gadā 11.6 %), bet pasīvu struktūrā – 10.3 % (2021. gadā 11 %).

Latvijas finanšu sistēmā nebanku finanšu sektora pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta,

5.1. attēls

Nebanku finanšu sektora aktīvi apakšsektoru dalījumā un attiecībā pret kredītiestāžu aktīviem (mljrd. eiro)

jo samērā zemās tirgus koncentrācijas dēļ, kādam tirgus dalībniekam izstājoties, tā sniegtos pakalpojumus Latvijas finanšu sistēmas darbības nodrošināšanai var aizstāt citi. Latvijas nebanku finanšu sektora loma finanšu nozarē un tautsaimniecībā salīdzinājumā ar pārējām eiro zonas valstīm joprojām ir krietni mazāka. To galvenokārt nosaka zemais iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumu līmenis, kas Latvijā veidojies īsāku laika periodu nekā daudzās citās eiro zonas valstīs.

Uzkrājumu pakalpojumu sniedzēji

Mājsaimniecību uzkrājumi pensijai veido lielāko daļu nebanku finanšu sektora aktīvu. 2022. gada beigās VFPS uzkrātie līdzekļi sasniedza 44.4 %, bet pensiju 3. līmeņa aktīvi – 5.3 % no nebanku finanšu sektora kopējiem aktīviem.

2022. gadā materializējās tirgus risks, un finanšu instrumentu vērtības korekcijas ietekmē VFPS un pensiju 3. līmeņa ienesīgums bija attiecīgi -14.1 % un -15.3 %. Lai ierobežotu augsto inflāciju, centrālās bankas sāka normalizēt monetāro politiku, gan ceļot procentu likmes, gan pārtraucot kvantitatīvo

stimulēšanu⁸⁰. Procentu likmju kāpums ne tikai izraisīja obligāciju cenu kritumu, bet arī samazināja akciju vērtību, ierobežojot uzņēmumu iespējas iegūt lētu finansējumu un palielinot naudas plūsmas diskonta likmi. Tādējādi pozitīvās akciju un obligāciju cenu korelācijas dēļ no vērtspapīru tirgus pārcenošanas riska bija grūti izvairīties, jo iespēja diversificēt akciju cenu risku ar obligācijām un otrādi bija zema.

Cilvēkiem, kuriem 2022. gada 2. pusgadā un arī tuvākajā laikā pēc tam ir jāpensionējas, ieguldījumu tirgus cenas samazinājuma ietekme uz uzkrāto VFPS kapitālu ir negatīva, jo šo cilvēku pensijas kapitālu nākas izņemt brīdī, kad šī cena ir pazeminājusies.

Pašreiz, personai sasniedzot pensijas vecumu, viss VFPS kapitāls vienā reizē tiek pārskaitīts uz Valsts pensiju speciālo budžetu arī tad, ja ir nelabvēlīga vērtspapīru tirgus situācija. Ir svarīgi izvērtēt risinājumus, kā samazināt šo risku.

Inflācija Latvijā ir būtisks ilgtermiņa risks pensiju uzkrājumiem. 2022. gada beigās patēriņa cenas bija par 20.8 % augstākas nekā gada sākumā. Latvijas Banka prognozē, ka 2023. gadā vidējā inflācija var sasniegt 8.5 %. Šādu uzkrājumu pirktpējas samazinājumu ir grūti atgūt. Īpaši negatīvi inflācija ietekmē fiksēta ienesīguma instrumentus, kuru reālā naudas plūsma samazinās, jo obligāciju kupona likmes un atdeve ir relatīvi zemas pret gaidāmo inflāciju.

Augsta inflācija un zema atdeve arī palielina politisko risku, piemēram, ka VFPS varētu kļūt brīvprātīga, izbeigta vai arī tai tiktu izvirzīti citi, ar pensijas kapitāla vairošanu nesaistīti mērķi, tādējādi palielinot sabiedrības nabadzības risku vecumdienās.

ieguldījumu platformas

Platformas turpina biznesa modeļu pārveidi⁸¹ no cedētu kredītu piedāvāšanas uz finanšu instrumentu (vērtspapīroto kredītprasījumu) piedāvāšanu, par ko liecina strauji augošais vērtspapīrošanas apjoma piedāvājuma pieaugums. Latvijā vērtspapīrotos kredītprasījumus ir iegādājušies privātie (mājsaimniecību)

⁸⁰ Sk. 1. piezīmi.

⁸¹ 2021. gadā Latvijā tika licencētas ieguldījumu platformas. Ieguldījumu brokeru sabiedrības licences tām izsniegtas ar nosacījumu, ka platformām jāmaina iepriekšējais darbības modelis – jāpārtrauc ieguldījumu piedāvāšana kredītu izsniedzēju izsniegtajos aizdevumos cesijas līgumu veidā, tā vietā sākot piedāvāt ieguldītājiem finanšu instrumentus.

ieguldītāji no Vācijas, Latvijas, Spānijas, Čehijas un citām ES dalībvalstīm (91.4 %); NVS valstu investoru īpašumā ir vien 0.2 % no kopējā vērtspapīroto finanšu instrumentu atlikuma 2022. gada beigās.

Vērtspapīroto kredītprasījumu risks ir būtiski pieaudzis. To palielina ģeopolitiskie riski, inflācijas šoks, procentu likmju kāpums, vājāka tautsaimniecības izaugsme, investoru noskaņojuma maiņa un citi faktori. Bet, neraugoties uz augošajiem riskiem, **ieguldījumu platformu administrēto aktīvu apjoms 2022. gadā sasniedza 611 milj. eiro** – par 6.6 % vairāk nekā pirms gada. To varētu skaidrot ar to, ka salīdzinājumā ar citām aktīvu klasēm (akcijām un obligācijām) šo vērtspapīroto kredītprasījumu ienesīgums ir pozitīvs, un investoriem ir vēlme saglabāt uzkrājumu pirktpēju augstas inflācijas apstākļos. Tādējādi šiem – lai arī augsta riska – ieguldījumiem no investora viedokļa ir diversifikācijas potenciāls. Taču jāņem vērā, ka **būtiska daļa no šiem aktīviem atrodas līdzekļu atgūšanas stadijā un netiek atspoguļota atdeves rādītājos.**

Sākotnējā kredītdevēja galvojuma risks arī var nebūt mazs, jo būtiskai daļai no ieguldītajiem līdzekļiem atgūšanā ir dots šāda tipa galvojums. Tas nozīmē, ka dotais galvojums nav izpildīts pilnībā, kas liek investoriem vērtēt ne tikai paša ieguldījuma risku, bet arī kredītdevēja galvojuma spēku, ko visos gadījumos var nebūt tik viegli izvērtēt datu nepieejamības dēļ.

Vērtspapīrotiem kredītprasījumiem piemīt arī būtisks likviditātes risks, kas atspoguļojas augstākā ieguldījumu gaidāmās atdeves procentu likmē. Ieguldījumu realizēt var, vai nu sagaidot tā dzēšanu, vai pārdodot to otrreizējā tirgū. Taču otrreizējā tirgus likviditāte ir svārstīga un šoka brīžos tā var būt zema, neatļaujot ātri un viegli pārvērst ieguldījumu naudā. Daļai ieguldījumu platformu otrreizējais tirgus nav pieejams, kas arī nepalielina šo ieguldījumu likviditāti.

Karadarbība Ukrainā ir būtiski pasliktinājusi ieguldījumu platformās Krievijā izsniegto kredītu kvalitāti, ņemot vērā nozīmīgās pārmaiņas Krievijas tautsaimniecībā un tās sadarbībā ar pārējo pasauli. Noteikto sankciju dēļ un Krievijas pašas noteikto ierobežojumu dēļ norēķinu iespējas ir samazinājušās un saņemt atpakaļ ieguldījumus no Krievijas ir grūti, un sliktākajā gadījumā tie būs jānoraksta. Tas arī nozīmē, ka ieguldījumu platformu investoriem jāizvērtē ne tikai kredītrisks, bet arī norēķinu, sankciju, valsts un citi riski. Lai gan šie riski ir atrunāti vērtspapīroto

kredīprasījumu prospektos, objektīvi un pilnvērtīgi izvērtēt šādus riskus ir laikietilpīgi un cilvēkiem jābūt ar speciālām zināšanām šajos jautājumos.

Kopumā pastāv risks, ka ieguldījumu platformu investori visos gadījumos nespēs objektīvi un pilnvērtīgi veikt šādu analīzi.

Apdrošināšanas sabiedrības

Lai arī augstā inflācija, makroekonomiskās situācijas nenoteiktība un finanšu tirgos pastāvošais negatīvais sentiments būtiski ietekmēja apdrošināšanas sabiedrību darbību 2022. gadā, to maksāspējas rādītāji SCR (*solvency capital ratio*)⁸² (sk. 5.3. att.) un likviditātes rādītāji saglabājās stabili, biznesam kopumā nodrošinot pozitīvu aktīvu atdevi (sk. 5.1. tabulu).

Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību negatīvais ieguldījumu ienesīgums skaidrojams ar ieguldījumu negatīvo pārvērtēšanu augošo tirgus procentu likmju un būtiski mazākas ieguldījumu aktīvu pārdošanas peļņas dēļ. Dzīvības apdrošināšanas ieguldījumu portfelis ir atkarīgs no finanšu tirgus svārstībām, kā arī ieguldītāju risku tolerances, jo lielu daļu no portfeļa veido ieguldījumu fondu apliecības, kā arī klientu vārdā pārvaldīti aktīvi, kas lielākoties arī ir ieguldījumu fondu apliecības.

5.1. tabula

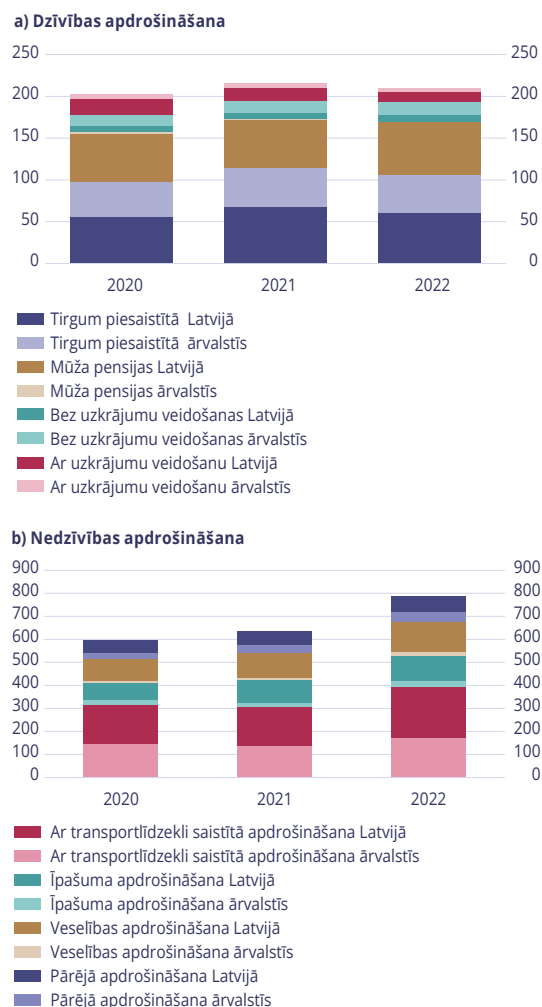
Apdrošināšanas sabiedrību galvenie rādītāji

Rādītājs	2020	2021	2022
Aktīvi (milj. eiro)	1472.7	1507.9	1391.8
Dzīvības apdrošinātāju aktīvu atdevi (%)	0.4	1.9	1.0
Nedzīvības apdrošinātāju aktīvu atdevi (%)	7.3	2.9	3.0
Dzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdevi (%)	9.3	18.2	-33.2
Nedzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdevi (%)	5.5	1.1	0.5

⁸² Pieejamā pašu kapitāla attiecība pret maksāspējas kapitāla prasību. Maksāspējas kapitāla prasības aprēķins balstīts uz visu to risku novērtējumu, kuriem pakļauta apdrošināšanas sabiedrība, t.sk. apdrošināšanas parakstīšanas riska, tirgus riska, kredītriska un operacionālā riska novērtējumu. Katru riska moduli kalibrē pēc VaR (99.5 %) vienam gadam metodes; sk. <https://likumi.lv/ta/id/320109-apdrosinataju-un-parapdrosinataju-maksatspejas-kapitala-prasibas-un-pasu-kapitala-aprekinasanas-normativie-noteikumi>.

5.2. attēls

Latvijas apdrošināšanas sabiedrību un ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāļu parakstītās prēmijas gadā⁸⁴ (milj. eiro)

Dzīvības apdrošināšanas parakstīto prēmiju apjoms 2022. gadā saruka par 2.7 % (sk. 5.2. att. a) paneli). Dzīvības apdrošināšanā tika ieguldītas būtiski mazākas summas – viena līguma vidējā vērtība 2022. gadā kritās par 13.3 %. Vienlaikus tika novērots arī būtisks izmaksāto atlīdzību pieaugums (izmaksātās atlīdzības pret noslēgto prēmiju summu 2022. gadā veidoja 122 %).

Šādas tendences liecina ne tikai par augošo procentu likmju negatīvo ietekmi uz dzīvības apdrošināšanas ar investīciju komponenti produkta (uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas, tirgum piesaistītās dzīvības apdrošināšanas) pievilcību, bet arī par kopējo ieguldītāju negatīvo noskaņojumu un patēriņa un investīciju groza pārskatīšanu.

Nedzīvības apdrošināšanas parakstīto prēmiju apjoms 2022. gadā pieauga par 23.8 %⁸³ (sk. 5.2. att. b) paneli). Izaugsmi galvenokārt noteica spējais kāpums ar transportlīdzekļi saistītajā apdrošināšanā (viena līguma vidējā vērtība pieauga par 12 %), atgūstoties ekonomiskajai aktivitātei pēc Covid-19 ierobežojumiem un nozīmīgi pieaugot inflācijai. Izaugsme vērojama arī veselības apdrošināšanā, kur jau pāris gadu ir būtisks parakstīto prēmiju apjoma pieaugums (2022. gadā – par 24.4 %).

Latvijas apdrošināšanas sabiedrībām, līdzīgi kā apdrošināšanas sabiedrībām citos mazajos tirgos, svarīga ir pārrobežu darbība, jo tā palīdz diversificēt un pārvaldīt riskus. 2022. gada beigās nedzīvības apdrošināšanā ārvalstīs parakstīto prēmiju īpatsvars kopējā parakstīto prēmiju apjomā bija 32.3 %, bet dzīvības apdrošināšanā ārvalstīs parakstīto prēmiju īpatsvars – 31.5 %.

Apdrošināšanas sabiedrību **aktīvu likviditātes struktūra nav būtiski mainījies**. Naudas īpatsvars aktīvos dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām ir 5.8 %, bet nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām – 6.8 % (tas ir augstāks nekā EEZ vidēji⁸⁵). Zemais hipotēku un aizdevumu īpatsvars nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību bilancēs ir sarucis vēl vairāk (2.7 % no kopējiem aktīviem).

Apdrošināšanas sabiedrību turpmākajai darbībai lielākos riskus Latvijā rada ilgstoši paaugstināta inflācija, svārstības finanšu tirgos un māsasaimniecību un uzņēmumu izdevumu groza pārskatīšana, kas var veicināt atteikšanos no neobligātas apdrošināšanas pakalpojumiem.

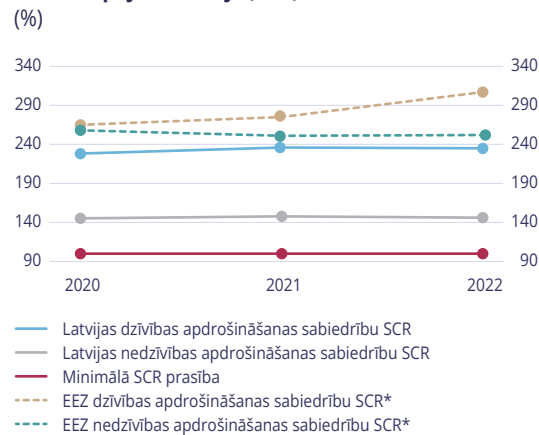
⁸³ Arī EEZ raksturīgas līdzīgas tendences – nedzīvības apdrošināšanā vērojams straujš atlabšanas temps (2022. gada 2. ceturksnī parakstītās prēmijas nedzīvības apdrošināšanā pieauga par 11.0 % salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu), bet dzīvības apdrošināšanā samazinājās par 1 %; sk. https://www.eiopa.europa.eu/publications/financial-stability-report-december-2022_en.

⁸⁴ Ārvalstīs parakstītājās prēmijās ietilpst gan prēmijas, kas parakstītas Latvijas apdrošināšanas sabiedrību ārvalstu filiālēs, gan pakalpojumu sniegšanas brīvības ietvaros parakstītās prēmijas.

⁸⁵ https://www.eiopa.europa.eu/publications/financial-stability-report-december-2022_en.

5.3. attēls

Latvijas un EEZ apdrošināšanas sabiedrību maksātspējas rādītājs (SCR) (%)

* Dati par 2022. gada 2. ceturksni

Ilgtermiņā apdrošināšanas sabiedrību darbību arvien vairāk ietekmē klimata pārmaiņas. Latvijas Bankas 2022. gadā veiktais pētījums par dabas katastrofu ietekmi uz apdrošināšanas nozari ilgākā termiņā ļauj novērtēt apdrošināšanas nozares spēju absorbēt klimata risku radītos fiziskos šokus, t. sk. modelējot zemāka apdrošināšanas līmeņa, augstāka pielāgošanās līmeņa un valsts pārpadrošināšanas shēmas scenārijus (sk. 1. pielikumu par dabas katastrofu ietekmes simulāciju uz Latvijas tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari).

Saskaņā ar EAAPI vērtējumu galvenie sistēmiskie riski apdrošināšanas nozarei ES mērogā ir augošu procentu likmju risks, ieguldījumu pārvērtēšanas risks, apdrošināšanas parakstīšanas pelnītspējas risks⁸⁶, kā arī kopējais makroekonomikas izaugsmes risks⁸⁷.

Vienlaikus apdrošināšanas sabiedrību spēja absorbēt potenciālos šokus saglabājas laba, jo to maksātspējas rādītāji joprojām ir augsti (sk. 5.3. att.) un neviena apdrošināšanas sabiedrība neizmanto regulējumā pieļautās atkāpes⁸⁸ maksātspējas rādītāja uzlabošanai.

⁸⁶ Ar apdrošināšanas parakstīšanas pelnītspējas risku ir saprotams risks, ka apdrošinātājs neatbilstoši noteiks prēmiju apmēru, tāpēc atbildības pārsniegs parakstīto prēmiju apjomu. Inflācijas dēļ neprognozējami kāpj atbildību izdevumi, bet prēmiju pārskatīšanu ierobežo konkurence un noslēgto līgumu ilgums.

⁸⁷ https://www.eiopa.europa.eu/publications/financial-stability-report-december-2022_en.

⁸⁸ Atkāpēs ietilpst, piemēram, ilgtermiņa garantiju novērtējums un ilgtermiņa bezriskā procentu likmes laika prēmija, ko izmanto tehnisko rezervju diskontēšanai. Atkāpes izmanto, piemēram, Vācija, Dānija, Nīderlande un Portugāle.

Riskus nedaudz mazina pārprošināšanas izmantošana. 2022. gadā pārprošināšanas daļa parakstītajās prēmijās veidoja 15.2 % nedzīvības apdrošināšanā un 1.7 % dzīvības apdrošināšanā⁸⁹. Latvijā izveidots arī apdrošināto aizsardzības fonds (uzkrāto līdzekļu atlikums 2022. gada beigās sasniedza 19.2 milj. eiro, kas pārsniedz iepriekš noteikto dzīvības (5 milj. eiro) un nedzīvības apdrošināšanas (11 milj. eiro) minimālo fondā uzkrāto līdzekļu sliekšni⁹⁰. Gaidāms, ka fondā uzkrāto līdzekļu apjoms palielināsies, pieaugot procentu likmēm un tādējādi arī tā noguldījumu atdevei. Uzkrātie līdzekļi ir papildu rezerve apdrošināšanas sabiedrības maksātspējas gadījumam, lai segtu to daļu no atlīdzībām, kuru vairs nespēj segt pati maksātspējīgā apdrošināšanas sabiedrība.

Kriptoaktīvi

Latvijā samazinās to iedzīvotāju skaits, kuri iegādājas kriptoaktīvus, kā arī ar maksājumu kartēm veiktie maksājumi, lai veiktu ieguldījumus kriptoaktīvos⁹¹. Tas skaidrojams ar globālajām norisēm: investoru negatīvo noskaņojumu, atklātajiem krāpšanas gadījumiem un lielu kriptoaktīvu tirgus dalībnieku maksātspējas gadījumiem. Saskaņā ar Latvijas Bankas un SIA "LATVIJAS FAKTI" veiktās aptaujas rezultātiem 2023. gada februārī Latvijā kriptoaktīvus iegādājušies 4.0 % iedzīvotāju (2022. gadā – 8 %).

2022. gadā Latvijas iedzīvotāju ar Latvijas kredītiestāžu izsniegtajām maksājumu kartēm veiktie maksājumi kriptoaktīvu maciņu turētājiem sasniedza 51.8 milj. eiro (2023. gada pirmajos trijos mēnešos – 10.7 milj. eiro; sk. 5.4. att.). Maksājumi galvenokārt veikti uz kriptoaktīvu uzņēmumu atvērtajiem maksājumu kontiem Eiropas valstīs (Lietuvā, Igaunijā, Maltā, Īrijā), kur strauji attīstās jauno finanšu tehnoloģiju (t. sk. kriptotehnoloģiju) ekosistēma. Dominē maksājumi uz Lietuvu; tas daļēji skaidrojams ar populārās kriptobiržas *Binance* darbību kaimiņvalstī un dažādu maksājumu iestāžu atvērtību sadarbībai ar kriptomaciņu uzturētājiem.

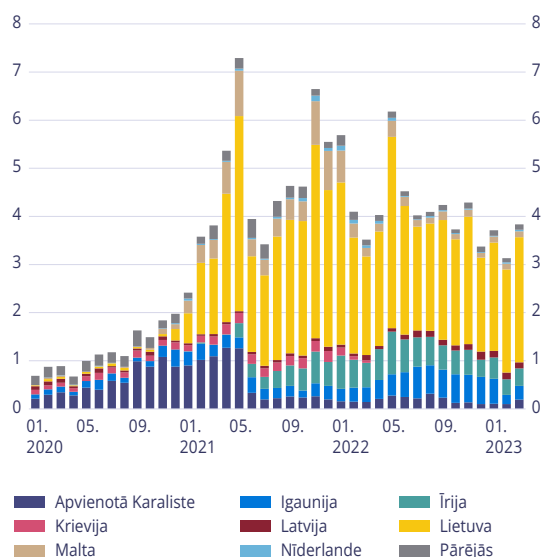
⁸⁹ Zemais pārprošināšanas īpatsvars skaidrojams ar to, ka investīciju risku pamatā uzņemas apdrošinājumaņēmējs, nevis apdrošināšanas sabiedrība.

⁹⁰ [Apdrošināšanas un pārprošināšanas likuma](#) 288. pants nosaka, ka apdrošināšanas sabiedrību iemaksas tiek apturētas, ja uzkrātais līdzekļu apjoms pārsniedz minimālo līdzekļu sliekšni. Sliekšņu apmērs pēdējo reizi ir ticis dubultots 2016. gadā, kad paralēli stājās spēkā "Maksātspēja II" direktīva.

⁹¹ Plašāk par metodoloģiju un aprēķiniem sk. [Kriptoaktīvu izplatība Latvijā: novērtēšanas pirmie soļi | Raksti | Makroekonomika](#).

5.4. attēls

Ar Latvijas kredītiestāžu izsniegtajām maksājumu kartēm veiktie maksājumi kriptoaktīvu uzturētāja konta valstu dalījumā (apjoms; milj. eiro)

Kopš 2022. gada turpina dominēt neliela apjoma maksājumi. 44 % no maksājumiem nepārsniedz 60 eiro, 97.5 % – 1000 eiro. Tas liecina, ka Latvijas iedzīvotāji ieguldījumus kriptoaktīvos veic piesardzīgi un atvēl tiem relatīvi nelielas summas.

Ar maksājumu karšu termināļiem klātienē, piemēram, veikalā (vai bankomātā), uz kriptoaktīvu uzņēmumiem veikto maksājumu apjoms aizvien ir niecīgs un 2022. gadā ik mēnesi svārstās no 0.6 % līdz 2.6 % no kopējā uz kriptoaktīvu uzņēmumiem veikto maksājumu apjoma. Lauvas tiesu no tiem veido Latvijas iestādēs atvērtie konti (2022. gadā 91.9 %) un Lietuvā (2022. gadā 3.3 %).

Galvenie riski kriptoaktīvu tirgū ir saistīti ar patērētāju nepārdomātiem ieguldījumiem riskantos un krāpnieciskos aktīvos, kriptoaktīvu uzņēmumu augošā saikne ar uzraudzītajiem finanšu nozares dalībniekiem, kā arī iesaiste naudas atmazgāšanā un citās nelegālās darbībās.

1. pielikums. Dabas katastrofu ietekmes uz Latvijas tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari simulācija

Sagatavoja Velga Ozoliņa, Kristīne Petrovska

Apkopojot datus par apdrošināšanas nozari, klimatiskajiem apstākļiem un dabas katastrofām Eiropā un Latvijā un izstrādājot Montekarlo simulācijas modeli, izpētīta dabas katastrofu ietekme uz Latvijas tautsaimniecības attīstību un apdrošināšanas nozari. Atkarībā no dabas katastrofu intensitātes simulētie dabas katastrofu radītie zaudējumi 2023.–2050. gadā atsevišķos gados var sasniegt 8 % no IKP, samazinot IKP pieauguma tempu par 1.5 procentu punktiem attiecīgajā gadā. Laika gaitā uzkrājoties dabas katastrofu radīto zaudējumu ietekmei, 2050. gadā IKP vērtība Latvijā var būt līdz pat 5 % zemāka nekā sākotnēji noteiktā IKP vērtība. Dabas katastrofu gaidāmā negatīvā ietekme uz tautsaimniecības un apdrošināšanas nozares attīstību ir mazāka, ja tiek veikti pielāgošanās pasākumi klimata pārmaiņām vai izstrādāta atbilstoša apdrošināšanas shēma.

Latvijas Banka turpina analizēt klimata risku ietekmi uz finanšu nozari. Lai novērtētu finanšu nozares noturību pret fiziskajiem klimata riskiem, **izveidots modelis, kas ļauj simulēt dabas katastrofu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari**⁹².

Pieņēmumi par dabas katastrofu radītajiem zaudējumiem un apdrošināto zaudējumu daļu

Modelēšanai nepieciešamie pieņēmumi ir balstīti uz dabas katastrofu tendencēm Austrumeiropā un Ziemeļeiropā⁹³, kas novērtētas, izmantojot *The Emergency Events Database (EM-DAT)*⁹⁴ un vairākus vietējos avotus (par dabas katastrofām, vēja ātrumu, nokrišņiem un ūdens līmeni upēs)⁹⁵.

Pieņēmumi par maksimālajiem (neregulārajiem) zaudējumiem ir balstīti uz šādiem datiem:

- vētra Ervīns (2005. gadā) saskaņā ar EM-DAT datiem izraisīja zaudējumus 356 milj. eiro jeb 2.5 % no IKP;
- lietus plūdi Latgalē (2017. gadā) saskaņā ar ES Solidaritātes fonda⁹⁶ datiem izraisīja zaudējumus 380.5 milj. eiro jeb 1.4 % no IKP;
- pavasara plūdu radītie zaudējumi saskaņā ar LVĢMC⁹⁷ 2019. gadā veikto novērtējumu ekstremālu plūdu (kas atkārtos reizi 200 gados) gadījumā var sasniegt 209.1 milj. eiro jeb 0.7 % no IKP.

Analīzē pieņemts, ka vidējie zaudējumi, kas varētu tik reģistrēti katru gadu, vētru gadījumā ir 0.21 % no IKP (saskaņā ar 2019. gada datiem), lietus plūdu gadījumā – 0.06 % no IKP (2015. gads), bet pavasara plūdu gadījumā – 0.26 % no IKP (2019. gads). Šie pieņēmumi balstās uz LVĢMC 2019. gada un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM)⁹⁸ 2017. gada novērtējumu par vējuzplūdu, pavasara plūdu un vēja un lietus radītajiem zaudējumiem.

⁹² Detalizētu modeļa aprakstu sk. <https://www.makroekonomika.lv/dabas-katastrofu-ietekmes-simulacija-uz-latvijas-ekonomiku-un-apdrosinanas-sektoru>.

⁹³ Sk. <https://www.makroekonomika.lv/dabas-katastrofas-jau-klauve-pie-durvim> un <https://www.makroekonomika.lv/dabas-katastrofas-eiropa-vai-tiesam-redzam-draudigas-tendences>.

⁹⁴ Ārkārtas notikumu datubāze, ko uztur Lēvenas Katoļu universitātes (UCLouvain) Katastrofu epidemioloģijas pētniecības centrs (CRED); sk. www.emdat.be.

⁹⁵ Sk. <https://www.makroekonomika.lv/pludi-un-vetras-latvija-skats-pagatne-un-nakotne>.

⁹⁶ Intervenču sarakstu dabas katastrofu gadījumos sk. https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/solidarity-fund_en.

⁹⁷ Plūdu riska pārvaldības plānus sk. <https://videscentrs.lv/mc.lv/lapas/udens-apsaimniekosana-un-pludu-parvaldiba>.

⁹⁸ Pētījumu rezultātus sk. <https://www.varam.gov.lv/lv/petijumi-par-risku-un-ievainojamibas-novertesanu-un-pielagosanas-pasakumu-identificesanu>.

Balstoties uz vēja ātruma, nokrišņu daudzuma un upju ūdens līmeņa analīzi un ņemot vērā LVGMC prognozes, pieņemts, ka līdz 2050. gadam iespējamas 1–2 lielas vētras, 3–6 lieli lietus plūdi un 7 pavasara plūdi. Ņemot vērā šīs varbūtības un iespējamus zaudējumu apmērus, ar Montekarlo metodi veikta dabas katastrofu simulācija. Vienas simulācijas rezultāti atspoguļoti P1.1. attēlā.

Pieņēmumi par zaudējumiem un katastrofu intensitāti ļauj novērtēt, ka **2023.–2050. gadā dabas katastrofu katru gadu radītie zaudējumi Latvijā var svārstīties no 0.7–1.0 % no IKP, ja postījumi ir nelieli un reģistrēti vidēji zaudējumi, un līdz pat 5.7–7.6 % no IKP, ja notiek lielas visu triju veidu katastrofas.**

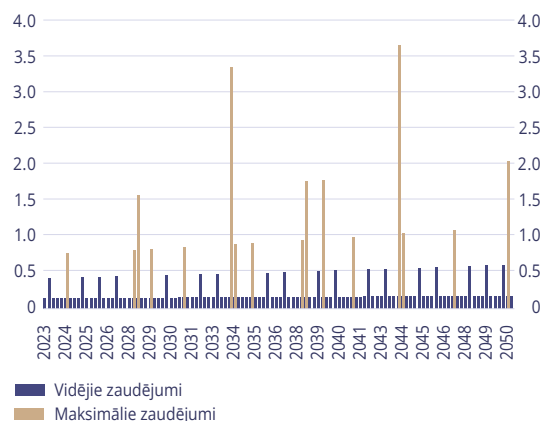
Ņemot vērā apdrošināšanas tendences citās Eiropas valstīs, **pieņemts, ka apdrošināto zaudējumu īpatsvars vētras gadījumā pieaugs no 18 % līdz aptuveni 50 %, lietus plūdu gadījumā no 12 % līdz 30 %, bet pavasara plūdu gadījumā no 2 % līdz 10 %.** Nosakot apdrošināto zaudējumu īpatsvaru, ņemts vērā gan iespējamais apdrošināto īpašumu īpatsvars (vērtības ziņā), gan attiecīgo risku segums apdrošināšanas polisēs, gan atlīdzības atteikumu īpatsvars. Pieņēmumi balstīti uz ERGO drošības indeksa⁹⁹ datiem un Latvijas Apdrošinātāju asociācijas (LAA) informāciju. Pašlaik Latvijas apdrošinātāji visus dabas katastrofu riskus pārāpdrošina.

Ietekme uz IKP un apdrošināšanas nozari: bāzes scenārijs

Lai novērtētu dabas katastrofu un apdrošināšanas ietekmi uz IKP izaugsmi, izmantoti L. Rusovas u. c. 2021. gada pētījuma¹⁰⁰ rezultāti. Tie liecina, ka **dabas katastrofai radot zaudējumus 1 % apmērā no IKP, tā samazina IKP pieauguma tempu par 0.25 procentu punktiem attiecīgajā ceturksnī** (analīze ietver 45 valstis). Savukārt apdrošinātie zaudējumi ļauj šo samazinājumu daļēji kompensēt, jo izmaksātās atlīdzības nodrošina finansējumu atjaunošanas darbiem. Tā kā Latvijā apdrošināto zaudējumu īpatsvars nav liels, kopējā dabas katastrofu ietekme ir negatīva.

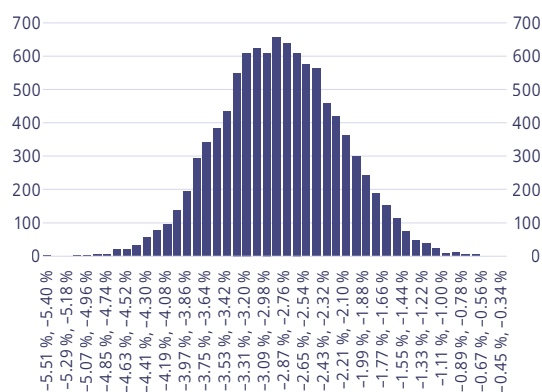
Histogramma P1.2. attēlā parāda, ka atkarībā no tā, kad un cik bieži Latvijā ir notikušas dabas katastrofas, to radīto uzkrāto zaudējumu ietekmē simulētā IKP vērtība 2050. gadā ir aptuveni par 1–5 % zemāka nekā sākotnēji noteiktā IKP vērtība¹⁰¹.

P1.1. attēls
Simulētie dabas katastrofu radītie zaudējumi ceturkšņu dalījumā
(% no IKP)

Piezīme. Viena no 10 000 simulāciju.

P1.2. attēls
Simulētā un sākotnēji noteiktā IKP starpība 2050. gadā
(simulāciju skaits)

Piezīme. Dati par 10 000 simulāciju.

⁹⁹ LAA ERGO Drošības indekss (2022). <https://www.laa.lv/ergo-drosibas-indeks-vairak-neka-puse-latvijas-iedzivotaju-baidas-nonakt-nabadziba/>

¹⁰⁰ Rousova L. F. et al. *Climate Change, Catastrophes and the Macroeconomic Benefits of Insurance*. EIOPA, 2021.

¹⁰¹ Sākotnējās IKP vērtības noteikšanai izmantotas Latvijas Bankas IKP prognozes (salīdzināmajās cenās, sezonāli un kalendāri izlīdzināti dati) līdz 2024. gadam. Turpmākajam, 2025.–2050. gada, periodam izmantotas NGFS novēlotās pārejas (Delayed transition) scenārija IKP vērtības (iegūtas ar REMIND-MAGPIE 3.0-4.4 modeli). Sk. [NGFS Scenario Explorer](#).

Lai varētu novērtēt apdrošinātāju maksāspējas rādītāja¹⁰² attīstību, nepieciešams modelēt to pašu kapitāla un maksāspējas normas dinamiku. Pašu kapitāla vērtējumā ņemta vērā prēmiju un atlīdzību starpība iepriekšējā periodā, kā arī ekonomiskā attīstība Latvijā, ES un ASV. Apdrošināšanas prēmijas modelētas atkarībā no IKP izaugsmes, ņemot vērā līdz šim novēroto sezonālītāti un lielu dabas katastrofu ietekmi. Daļa atlīdzību tiek aprēķināta proporcionāli iepriekšējā gada prēmiju summai. Atlikušo atlīdzību daļu veido apdrošinātie zaudējumi.

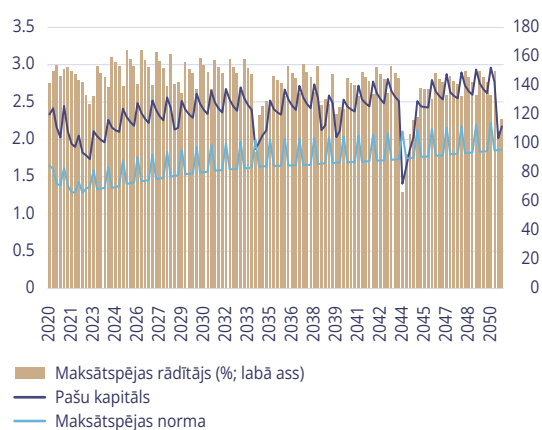
Balstoties uz EAAPI apdrošināšanas statistikas un Latvijas Bankas vērtspapīru statistikas datiem, pieņemts, ka ekonomiskā attīstība Latvijā ietekmē 24 % apdrošinātāju pašu kapitāla, ES – 73 %, ASV – 3 %.

Lai novērtētu ES un ASV IKP nākotnes vērtības, izmantotas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) prognozes līdz 2025. gadam ceturkšņu dalījumā un NGFS novēlotās pārejas (*delayed transition*) scenārija dati (aprēķināti, izmantojot REMIND-MAGPIE 3.0-4.4 modeli), kas ietver augstu hronisko fizisko risku zaudējumu novērtējumu. Modelī iekļauts nosacījums, ka lielas dabas katastrofas ietekmē IKP izaugsmi ES un ASV.

Novērtējot maksāspējas normu, ņemts vērā, ka tā saistīta ar vairākiem riskiem – parakstīšanas¹⁰³, tirgus, kredītrisku un operacionālo risku. Tādējādi, maksāspējas norma tiek novērtēta atkarībā no ekonomiskās attīstības Latvijā, ES un ASV, kā arī no prēmiju apjoma un lielu dabas katastrofu radītajiem zaudējumiem. Viens no pašu kapitāla, maksāspējas normas un maksāspējas rādītāja attīstības variantiem atspoguļots P1.3. attēlā. Aplūkojot šo attēlu kopā ar P1.1. attēlu, var redzēt, ka **viena vai vairākas dabas katastrofas, kas norisinājušās neilgi cita pēc citas, piemēram, 2044. gadā, var izraisīt nozīmīgu pašu kapitāla samazinājumu**, kā rezultātā rūk apdrošināšanas nozares maksāspēja. Tāpēc **ir būtiski pastāvīgi nodrošināt augstāku pašu kapitāla līmeni un monitorēt tā noturību pret potenciālajiem fizisko klimata risku iestāšanās gadījumiem.**

P1.3. attēls

Pašu kapitāla un maksāspējas normas simulācija (% no IKP)

Piezīmes. Dati par 10 000 simulāciju. Maksāspējas rādītājs ir pašu kapitāla attiecība pret maksāspējas normu.

Ar mērķi laikus identificēt strukturālas ievainojamības, kas varētu rasties no fiziskajiem klimata riskiem, **bāzes scenārijā papildus tiek novērtēts, kāda ir iespējamība, ka viens no apdrošinātājiem izvēlēties aiziet no tirgus.** Atbilstoši pieņēmumiem tas var notikt ar nosacījumu, ka nozares maksāspējas rādītāja vērtība divus ceturkšņus pēc kārtas ir mazāka par 105 % (vidējā vērtība starp 100 %, kas ir minimālā maksāspējas rādītāja prasība, un 110 %, kad nozarei būtu jāveic papildu noturības pasākumi). Veicot 10 000 simulāciju, visbiežāk (56 % gadījumu) modeļa rezultāti liecina, ka šis nosacījums neīstenojas, vēl aptuveni 30 % gadījumu tas īstenojas vienu reizi visā aplūkotajā periodā, un 14 % – divas vai vairāk reizi.

Ietekme uz IKP un apdrošināšanas nozari: alternatīvie scenāriji

Papildus bāzes scenārijam analizētas arī alternatīvas:

- zemāka apdrošināšanas līmeņa scenārijs – pēc lielām dabas katastrofām apdrošināšanas segums samazinās;
- augstāka pielāgošanās līmeņa scenārijs – galvenie pieņēmumi ir tādi paši kā zemāka apdrošināšanas līmeņa

¹⁰² Maksāspējas rādītājs ir pieejamā pašu kapitāla attiecība pret maksāspējas normu. Maksāspējas norma ir prasība minimālās maksāspējas nodrošināšanai; rādītāja aprēķins balstīts uz visu to risku novērtējumu, kuriem pakļauta apdrošināšanas sabiedrība, t. sk. apdrošināšanas parakstīšanas riska, tirgus riska, kredītriska un operacionālā riska novērtējumu. Katru riska moduli kalibrē pēc VaR (99.5 %) vienam gadam metodes; sk. <https://likumi.lv/ta/id/320109-apdrosinataju-un-parapdrosinataju-maksatspejas-kapitala-prasibas-un-pasu-kapitala-aprekinasanas-normativie-noteikumi>.

¹⁰³ Parakstīšanas risks ir risks, ka apdrošinātājs neatbilstoši noteiks prēmiju apmēru, tāpēc atlīdzības pārsniegs parakstīto prēmiju apjomu.

- scenārijā, bet kopējie zaudējumi ir mazāki pielāgošanās klimata pārmaiņām dēļ¹⁰⁴;
- apdrošināšanas shēmas¹⁰⁵ ieviešanas scenārijs – katastrofu zaudējumu segšanas shēmas fondu veido iemaksas 12 % apmērā no prēmiju vērtības 2030.–2045. gadā (shēmas darbības periods), tā aptver 70 % lielo dabas katastrofu radīto un apdrošināto zaudējumu.

Papildus alternatīvajiem scenārijiem izveidots arī papildinātais modelis ar pieņēmumu par viena apdrošinātāja aiziešanu no tirgus, ja maksātspējas rādītājs pirmo reizi divus ceturkšņus pēc kārtas ir zemāks par 105 %. Pamata modelī tiek pieņemts, ka attiecīgā apdrošinātāja grupas uzņēmums veiks nepieciešamās darbības, lai tiktu segtas visas no tirgus aizejošā apdrošinātāja uzņemtās saistības, un situācija tirgū nemainīsies. Savukārt papildinātajā modelī pieņemts, ka apdrošinātāja aiziešana no tirgus mazina konkurenci un īstermiņā arī apdrošināšanas līmeni augošo cenu dēļ, kā arī var veicināt parakstīšanas risku. Nekontrolēta aiziešana no tirgus var arī radīt pārējo apdrošinātāju bažas par apdrošināšanas tirgus pelnītspēju un stabilitāti.

Rezultāti

Vislielākā negatīvā ietekme uz tautsaimniecības attīstību gaidāma situācijā, kad būtiski samazinās apdrošināto īpašumu daļa. Ja sistemātiski tiek veikti pielāgošanās pasākumi, tad šo ietekmi var būtiski mazināt. Dabas katastrofu ietekmi uz IKP var mazināt arī atbilstošas apdrošināšanas shēmas ieviešana, kas veicina vēlmi apdrošināt īpašumus. Līdzīgi rezultāti iegūti, izmantojot pamata modeli un papildināto modeli (P1.1. tabula).

Būtiskākās atšķirības starp modeļa versijām redzamas bāzes scenārija gadījumā. Papildinātajā modelī, vienam apdrošinātājam aizejot no tirgus, mazinās apdrošināto zaudējumu īpatsvars un apdrošināto īpašumu īpatsvars, jo daļa klientu izvēlas atteikties no apdrošināšanas augošo cenu dēļ, bet daļa no tirgus aizejošā apdrošinātāja klientu nevēlas sadarboties ar citu apdrošinātāju, attiecīgi neapdrošinātie zaudējumi nedaudz palielinās. Ja apdrošināšanas līmenis ir samērā augsts (bāzes un apdrošināšanas shēmas scenārijs), tad viena apdrošinātāja aiziešana no tirgus nedaudz samazina maksātspējas risku apdrošināšanas nozarē.

¹⁰⁴ Informācijai par pielāgošanās iespējām sk. <https://www.makroekonomika.lv/kadas-superspejas-var-izmantot-apdrosinataji-latvija-klimata-parmainu-bremzesana>.

¹⁰⁵ Fonds darbojas kā pārāpdrošinātājs klimata katastrofu riskiem. Apdrošinātāju dalība shēmā ir brīvprātīga, bet pietiekami pievilcīga, lai nosegtu līdz 70 % no lielo katastrofu zaudējumiem, atteikto atlīdzības izmaksu īpatsvaram samazinoties līdz 3 %. Par apdrošināšanas shēmām sk. <https://www.makroekonomika.lv/fizisko-klimata-risku-un-dabas-katastrofu-apdrosinanas-shemas-kas-specigam-lacitim-ir-vedera>.

P1.1. tabula

Simulācijas rezultāti

	Pamata modelis				Papildinātais modelis	
	Bāzes scenārijs	Zemāka apdrošināšanas līmeņa scenārijs	Augstāka pielāgošanās līmeņa scenārijs	Apdrošināšanas shēmas scenārijs	Bāzes scenārijs	Apdrošināšanas shēmas scenārijs
IKP starpība 2050. gadā (%)	-2.9 (-3.9; -1.8)	-3.4 (-5.2; -1.9)	-2.3 (-3.6; -1.3)	-1.6 (-2.3; -0.9)	-3.0 (-4.4; -1.8)	-1.6 (-2.5; -0.9)
Neapdrošinātie zaudējumi, vidējais 2046.–2050. gadā (% no IKP)	1.3 (0.8; 2.0)	1.6 (0.9; 2.5)	0.8 (0.5; 1.4)	1.3 (0.8; 2.0)	1.4 (0.8; 2.2)	1.3 (0.8; 2.1)
Apdrošināto zaudējumu daļa, vidējais 2046.–2050. gadā (%)	24.5 (18.2; 32.3)	9.0 (7.0; 11.2)	9.9 (7.9; 12.3)	25.3 (18.6; 33.1)	20.0 (10.5; 28.1)	23.7 (17.4; 30.7)
Apdrošināto īpašumu īpatsvars 2050. gada beigās (%)	73.3 (64.6; 80.0)	32.4 (26.7; 38.4)	32.4 (26.8; 38.7)	75.2 (66.2; 80.0)	55.9 (29.0; 78.6)	64.8 (34.6; 80.0)
To periodu skaits, kad izpildījušies nosacījumi par iespējamo apdrošinātāja aiziešanu no tirgus	0.6 (0; 2)	0.0 (0; 0)	0.0 (0; 0)	0.4 (0; 2)	0.4 (0; 1)	0.3 (0; 1)

Piezīmes. Tabulā norādītas vidējās vērtības un iekavās – intervāls ar 5 % sadalījuma zemākās un augstākās vērtības robežu. Zemāka apdrošināšanas līmeņa un augstāka pielāgošanās scenārija simulāciju rezultāti abās modeļa versijās ir gandrīz identiski.

Apdrošināšanas nozares maksātspējas rādītāja vērtība bāzes scenārijā pakāpeniski mazinās (sk. P1.4. att.). Šis samazinājums ir lēnāks, ja tiek ieviesta apdrošināšanas shēma, tomēr, tai beidzoties, maksātspējas rādītāja vērtība strauji krītas. Savukārt zemāka apdrošinātās īpašumu vērtības daļa ļauj maksātspējas rādītājam saglabāt noturīgāku vērtību, īpaši, ja tiek īstenoti arī pielāgošanās pasākumi. Tad simulētā un sākotnēji noteiktā IKP starpība 2046.–2050. gadā samazinās vidēji par 0.5 procentu punktiem salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, bet maksātspējas rādītājs apdrošināšanas nozarē ir par 16 procentu punktiem augstāks. Zemāka apdrošināšanas līmeņa scenārijā novērots lielāks IKP kritums, jo atjaunošanas darbi jāfinansē no iedzīvotāju un uzņēmumu uzkrājumiem un ierobežojot plānotajam patēriņam un investīcijām novirzāmos līdzekļus, vai arī tie netiek veikti pilnībā, t. sk. ražošanas kapitāls tiek atjaunots tikai daļēji.

Apdrošināto zaudējumu īpatsvars būtiski pieaug apdrošināšanas shēmas darbības laikā (sk. P1.5. att.). Attiecīgi arī neapdrošināto zaudējumu vērtība samazinās līdzīgi kā pielāgošanās pasākumu ieviešanas gadījumā. Tomēr tā atkal pieaug, pārtraucot shēmas darbību.

Apdrošināšanas shēmas darbības sākumā pastāv iespēja, ka ar shēmas fondā uzkrātajiem finanšu resursiem nepietiek, lai segtu visus zaudējumus. Tomēr turpmākajā laika periodā **ar 99 % varbūtību fondā ir pietiekami daudz līdzekļu, lai segtu visus radušos zaudējumus.**

Secinājumi

Dabas katastrofu ietekme uz Latvijas tautsaimniecības attīstību un apdrošināšanas nozari ir būtiski atkarīga no katastrofu intensitātes. Ja tiks pieredzētas ierastas (vidējas) vētras, lietus un pavasara plūdi, tad periodā no 2023. līdz 2050. gadam simulētie dabas katastrofu radītie zaudējumi var veidot 0.7–1.0 % no IKP katru gadu. Savukārt, **ja viena gada laikā notiek gan postoša vētra, gan lieli pavasara un lietus plūdi, zaudējumu periodā no 2023. līdz 2050. gadam var sasniegt 5.7–7.6 % no IKP konkrētajā gadā.**

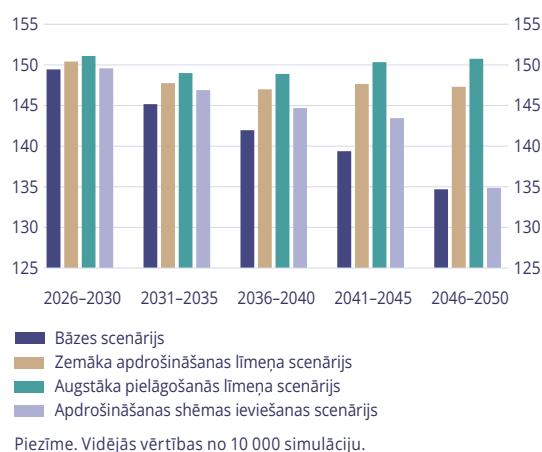
Laika gaitā uzkrājoties dabas katastrofu radīto zaudējumu ietekmei, kā arī apdrošināto zaudējumu īpatsvaram esot samērā zemā līmenī, **2050. gadā IKP Latvijā var būt par 1–5 % zemāks nekā sākotnēji noteiktā IKP vērtība¹⁰⁶.**

Ja tiek veikti pasākumi, lai pielāgotos klimata pārmaiņām, dabas katastrofām ir mazāka negatīvā ietekme uz tautsaimniecības un apdrošināšanas nozares attīstību.

Atbilstīgi izstrādāta apdrošināšanas shēma var būt pašpietiekama (izņemot pāris gadu shēmas darbības sākumā) un **veicināt apdrošināto īpašumu skaita pieaugumu, mazinot dabas katastrofu radīto negatīvo**

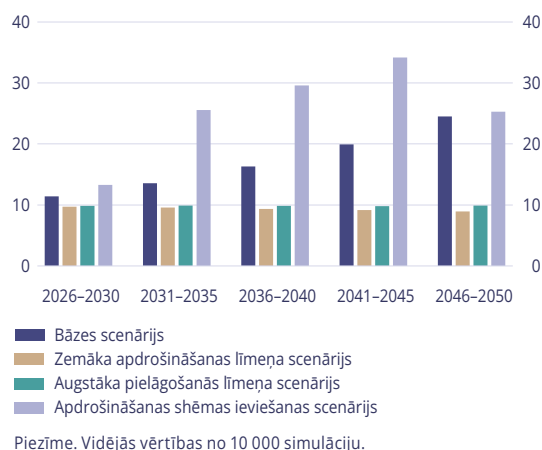
P1.4. attēls

Vidējā maksātspējas rādītāja vērtība apdrošināšanas nozarē (%)

P1.5. attēls

Apdrošināto zaudējumu īpatsvars (%)

¹⁰⁶ Sk. 101. piezīmi.

ietekmi uz tautsaimniecības izaugsmi. Tomēr bez skaidra rīcības plāna, shēmas darbībai noslēdzoties, pozitīvā ietekme var izzust.

Ieteikumi

- Valstij, apdrošinātājiem un interešu grupām **veicināt iedzīvotāju izpratni par fiziskajiem klimata riskiem.**
- Valstij, pašvaldībām, uzņēmumiem un iedzīvotājiem **izvērtēt pieejamos pielāgošanās pasākumus un plānot to secīgu ieviešanu.**
- Iedzīvotājiem un uzņēmumiem lēnām **pārvietot īpašumus uz fiziskajiem riskiem mazāk pakļautām zonām un kritiski izvērtēt īpašuma iegādi vai attīstīšanu riskantajās zonās.**
- Klientiem, izvēloties apdrošināšanu, izpētīt, **kuri riski un kādā apmērā tiek apdrošināti.**
- Politikas veidotājiem **iepazīties ar katastrofu zaudējumu shēmu paraugu variantiem un vāmajām vietām un izvērtēt shēmas ieviešanas nepieciešamību.**
- Apdrošinātāju uzraugiem, politikas veidotājiem un apdrošinātājiem **sekmēt apdrošināšanas tirgus pieejamību un raitu funkcionēšanu.**
- Apdrošinātāju uzraugiem monitorēt, vai būtiski nemainās apdrošinātāju rīcība tirgū, sašaurinot piedāvājumu vai atsakoties no kādu risku apdrošināšanas, lai laikus izstrādātu adekvātus politikas pasākumus apdrošināšanas tirgus funkcionēšanas nodrošināšanai.
- Pētniekiem **attīstīt fizisko klimata risku ietekmes uz tautsaimniecību un apdrošināšanas nozari modeļus.**

2. pielikums. Kredītņēmēju spēja izturēt izmaksu un procentu likmju kāpumu

Sagatavoja Andrejs Semjonovs, Nadežda Siņenko, Mikus Āriņš, Jekaterina Petkeviča

Procentu likmju pieaugumam ir mērena, bet patēriņa cenu kāpumam – būtiska ietekme uz mājsaimniecību maksātspēju kopumā. Ilgstošā straujā cenu kāpuma un augošo procentu likmju ietekmē parāda slogs var kļūt pārmērīgs (t. i., pārsniegt 40 % no ienākumiem) līdz 12 % mājsaimniecību – kredītņēmēju. Cenu kāpums nelabvēlīgāk ietekmē mazāk turīgās mājsaimniecības – kredītņēmējas. Turpmākam procentu likmju pieaugumam var būt būtiska ietekme uz atsevišķās nozarēs strādājošo uzņēmumu parāda apkalpošanas spēju. Kopumā NFS procentu maksājumu segums un rentabilitāte joprojām saglabātos veselīgi, jo rādītāji ir pietiekami labā līmenī pirms procentu likmju kāpuma, taču nozaru dalījumā ietekme būtu nevienmērīga.

Pielikumā **novērtēta aizņēmēju finansiālā noturība pret straujo un ilgstošo izmaksu kāpumu un augošām kredītu procentu likmēm.** Mājsaimniecību – kredītņēmēju noturība vērtēta, analizējot Latvijas Bankas Kredītu reģistra datus un Latvijas Bankas mājsaimniecību – kredītņēmēju aptaujā¹⁰⁷ iegūtos datus par mājsaimniecību ienākumiem, izdevumiem, kredītsaistībām un uzkrājumiem. NFS finansiālā noturība novērtēta, izmantojot Latvijas Bankas MFI procentu likmju statistiku un CSP datus par NFS finanšu rādītājiem 2022. gadā.

Aizņēmēju parādsaistību apkalpošanas izdevumu pieauguma novērtējums ir balstīts uz šādiem pieņēmumiem:

- Visu termiņu EURIBOR¹⁰⁸ ir 3.5 %. Nelabvēlīgākajā scenārijā procentu likmes pieaug līdz 5.0 %. Līdz tam mājsaimniecības turpina savu parādsaistību atmaksu saskaņā ar esošajiem nosacījumiem.
- Mājsaimniecībām izsniegto kredītu, kuri nav mājokļa kredīti, mēneša apkalpošanas maksājumi 2023. gadā nemainās.¹⁰⁹
- Mājsaimniecību izdevumi komunālajiem maksājumiem 2023. gadā pieaug atbilstoši patēriņa cenu indeksa enerģijas komponenta pieaugumam, izdevumi pārtikai – atbilstoši pārtikas komponenta pieaugumam, pārējie izdevumi palielinās atbilstoši pakalpojumu cenu pieaugumam vai kopējam patēriņa cenu pieaugumam. Tādējādi kopējie mājsaimniecību izdevumi palielinās atbilstoši kopējam patēriņa cenu kāpumam. Mājsaimniecības 2023. gadā nemaina savu patēriņa grozu.
- Mājsaimniecību ienākumi 2023. gadā palielinās atbilstoši Latvijas Bankas prognozei par vidējo algu pieaugumu valstī.
- NFS ieņēmumi pirms procentu maksājumiem un nodokļiem nemainās.
- NFS procentu maksājumu aprēķinos nemainīgā procentu likmes daļa ir 2.1 % (saskaņā ar Latvijas Bankas apkopoto MFI procentu likmju statistiku 2022. gadā), un mainīgā bāzes likme ir EURIBOR.

¹⁰⁷ Aptauja veikta no 2020. gada septembra līdz 2021. gada februārim. Mājsaimniecību ienākumi, t. sk. no pabalstiem, un izdevumi 2021.–2022. gadam modelēti analogiski kā mājsaimniecību – kredītņēmēju novērtējumā 2022. gada "[Finanšu Stabilitātes Pārskatā](#)". Mājsaimniecību maksātspējas novērtējumu par situāciju 2023. gada sākumā, kurš veikts, izmantojot aptaujas un Latvijas Bankas Kredītu reģistra datus, sk. <https://www.makroekonomika.lv/aiznemeji-izmaksu-virpuli>.

¹⁰⁸ Vienkāršots pieņēmums par visu termiņu EURIBOR vienlīdzīgu pieaugumu veikts, jo mājsaimniecību aptaujā nav pieejama informācija par visu mājsaimniecību saistību EURIBOR termiņu.

¹⁰⁹ Liela daļa no mājsaimniecību kredītiem, kuri nav kredīti mājokļa iegādei, ir patēriņa kredīti. Tiem lielākoties ir fiksētas procentu likmes.

Mājsaimniecības

Procentu likmju pieauguma ietekme

Procentu likmju pieauguma ietekme uz mājsaimniecību maksātspēju ir mērena. Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datus balstītajām aplēsēm **vairākumam mājsaimniecību parāda apkalpošanas mēneša maksājuma pieaugums līdz 2023. gada sākumam bijis samērā neliels. Gaidāms, ka lielākajai daļai mājsaimniecību maksājuma palielinājums arī šogad būs relatīvi mazs.** Vairāk nekā pusei mājokļa kredītu mēneša kredītu apkalpošanas maksājuma pieaugums bija līdz 60 eiro mēnesī, un gaidāms, ka vairāk nekā pusei kredītu turpmākais pieaugums būs līdz 30 eiro mēnesī (sk. P2.1. att. a) paneli)¹¹⁰. Nelabvēlīgākā scenārijā, EURIBOR pieaugot līdz 5.0 %, lielākajai daļai mājokļa kredītu (60 %) pieaugums būs līdz 60 eiro mēnesī.

Mēneša parāda maksājuma pieaugums ir lielāks pēdējos gados izsniegtajiem mājokļa kredītiem.

Vairāk nekā pusei kopš 2020. gada izsniegto mājokļa kredītu mēneša kredītu apkalpošanas maksājuma pieaugums bija līdz 90 eiro mēnesī, savukārt vairāk nekā pusei šo kredītu turpmākais maksājuma palielinājums gaidāms līdz 60 eiro mēnesī (sk. P2.1. att. b) paneli). Nelabvēlīgākā scenārijā maksājuma pieaugums lielākajai daļai kredītu gaidāms līdz 90 eiro mēnesī.

Patēriņa cenu pieauguma ietekme

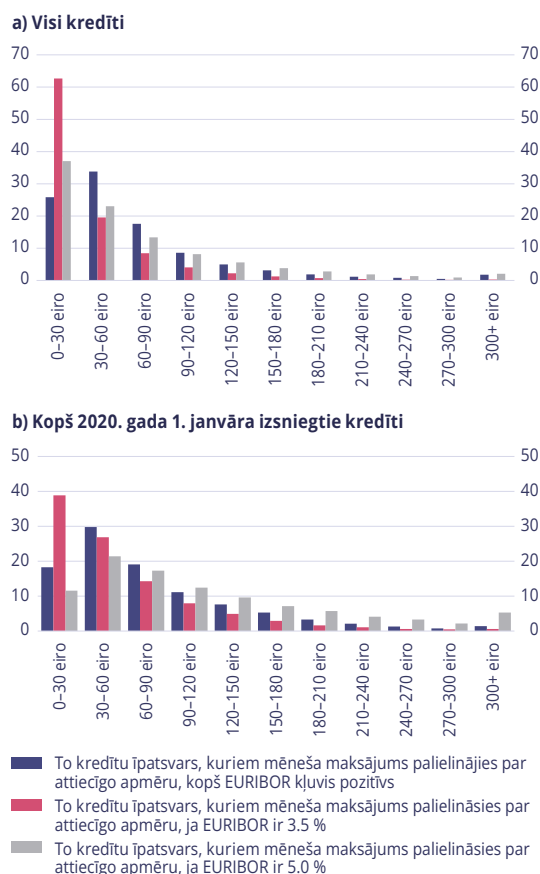
Ilgstoša strauja patēriņa cenu kāpuma ietekmē būtiski pieaug mājsaimniecību – kredītņēmēju maksātspējas risks. Patēriņa cenu kāpumam otro gadu pēc kārtas pārsniedzot ienākumu no nodarbinātības pieaugumu, mājsaimniecību ikdienas izdevumu finansiālais slogs palielinās un uzkrājumi sarūk. Mājsaimniecību – kredītņēmēju ikdienas izdevumi 2022. gada sākumā veidoja vidēji 62 %, savukārt aprēķinos pieņemts, ka straujā patēriņa cenu kāpuma dēļ 2023. un 2024. gada sākumā tie vidēji sasniedz attiecīgi 71 % un 72 % no ienākumiem (sk. P2.2. att.). Pārtikas un komunālo maksājumu izdevumi, kas mazāk turīgām mājsaimniecībām veido relatīvi lielāku daļu no kopējiem ienākumiem, 2022. un 2023. gadā aug spējāk par izdevumiem kopā. **Tādējādi finansiālais slogs mazāk turīgākām mājsaimniecībām – kredītņēmējiem pieaug krasāk.**

Parāda sloga smaguma novērtējums

Gaidāms, ka cenu un procentu likmju kāpuma ietekmē parāda slogs kļūs pārmērīgi relatīvi nelielai daļai mājsaimniecību. Pēc procentu likmju un izdevumu pieauguma parāda apkalpošanas izmaksas pārsniegtu

P2.1. attēls

Mājokļu kredītu procentu un pamatsummas mēneša maksājuma pieauguma sadalījums
(eiro un %)

¹¹⁰ Relatīvi nelielo mēneša maksājuma pieaugumu lielai daļai mājokļa kredītu nosaka arī tas, ka vairākumam mājokļu aktuālais kredīta atlikums ir samērā mazs un tie ir relatīvi sen izsniegti kredīti ar samērā īsu atlikušo aizņēmuma termiņu. 2023. gadā pusei mājokļa kredītu atlikums bija mazāks par 30 182 eiro. No šiem kredītiem lielākā daļa ir izsniegti līdz 2010. gadam, un to atlikušais atmaksas termiņš ir mazāks par 8 gadiem.

40 %¹¹¹ no ienākumiem līdz 12 %¹¹² mājsaimniecību – kredītņēmēju (un tām izsniegto mājokļa kredītu īpatsvars kopējā kredītu mājokļa iegādei atlikumā būtu 11 %; sk. P2.3. att.). Nelabvēlīgākā scenārijā, EURIBOR pieaugot līdz 5.0 %, parāda apkalpošanas izmaksas pārsniegtu 40 % no ienākumiem 16 % mājsaimniecību (tām izsniegto mājokļa kredītu īpatsvars kopējā kredītu mājokļa iegādei atlikumā būtu 15 %). Salīdzinājumam – saskaņā ar 2011. gada Latvijas Bankas mājsaimniecību – kredītņēmēju aptauju parāda apkalpošanas izmaksas pārsniedza 40 % no ienākumiem 23 % mājsaimniecību.

Zemāko ienākumu aizņēmējiem parāda slogs būtu smagāks un pieaugtu krasāk. Pēc izmaksu un procentu likmju kāpuma līdz 22 %¹¹² 1. kvintiles (20 % mazāk turīgo) mājsaimniecību – kredītņēmēju parāda apkalpošanas izmaksas pārsniegtu 40 % no ienākumiem (sk. P2.4. att.). Tām izsniegto mājokļa kredītu īpatsvars visā mājsaimniecību – kredītņēmēju portfeli būtu 4 %. Nelabvēlīgākā scenārijā, EURIBOR pieaugot līdz 5.0 %, 28 % 1. kvintiles mājsaimniecību – kredītņēmēju parāda apkalpošanas izmaksas pārsniegtu 40 %¹¹¹ (tām izsniegtie mājokļa kredīti veidotu 5 % no visa mājsaimniecību – kredītņēmēju portfeļa). Parāda slogu pārmērīgu padara galvenokārt komunālo maksājumu un pārtikas izdevumu kāpums. EURIBOR pieaugot līdz 5.0%, kredītņēmēju parāda apkalpošanas izmaksas pārsniegtu 40 % attiecīgi līdz 21 % mājsaimniecību 2. kvintilē, 12 % mājsaimniecību 3. un 4. kvintilē un 8 % mājsaimniecību 5. kvintilē.

Nefinanšu sabiedrības

Procentu likmju pieauguma ietekme un parāda apkalpošanas novērtējums

Saskaņā ar Latvijas Bankas apkopoto MFI procentu likmju statistiku 2022. gadā vidējā svērtā procentu likme NFS izsniegtajiem kredītiem bija 3.0 % (ieskaitot nemainīgo daļu 2.1 %). EURIBOR pieaugot līdz 3.5 %, bāzes scenārijā vidējā procentu likme pieaug līdz 5.6 %, bet nelabvēlīgākā scenārijā – līdz 7.1 %.

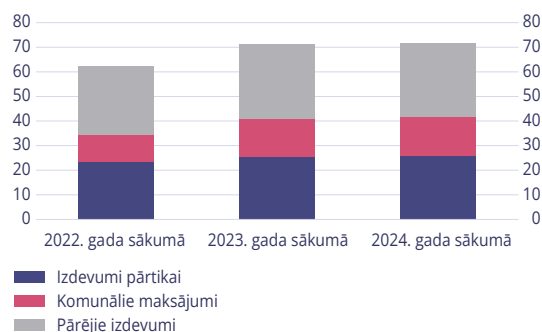
¹¹¹ Parāda apkalpošanas izmaksas uzskata par iespējami pārmērīgām, ja tās pārsniedz 40 % no aizņēmēja ienākumiem; šāds ierobežojums ir lietots Latvijas Bankas normatīvo noteikumu Nr. 242 "Kredītriska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" V nodaļas sadaļā "Patērētāju kredītpējas novērtēšana".

¹¹² Aprēķins veikts, pieņemot, ka mājsaimniecības nemaina savus patēriņa ieradumus. Ja nozīmīgs skaits mājsaimniecību spēj samazināt savus izdevumus, tad patiesais mājsaimniecību īpatsvars ar pārmērīgu parāda slogu ir zemāks. Tādējādi aprēķinātais mājsaimniecību īpatsvars uztverams kā mājsaimniecību īpatsvara augšējā robeža.

P2.2. attēls

Mājsaimniecību – kredītņēmēju ikdienas izdevumu īpatsvars

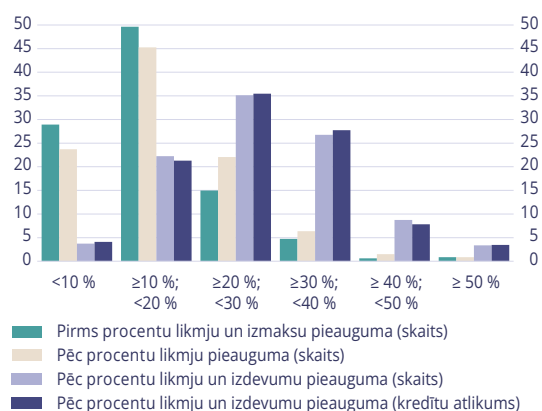
(% no to ienākumiem)

P2.3. attēls

Parāda apkalpošanas izmaksu attiecības pret ienākumiem sadalījums pēc skaita un mājokļa kredītu atlikuma īpatsvara 2024. gada sākumā, ja EURIBOR pieaug līdz 3.5 %

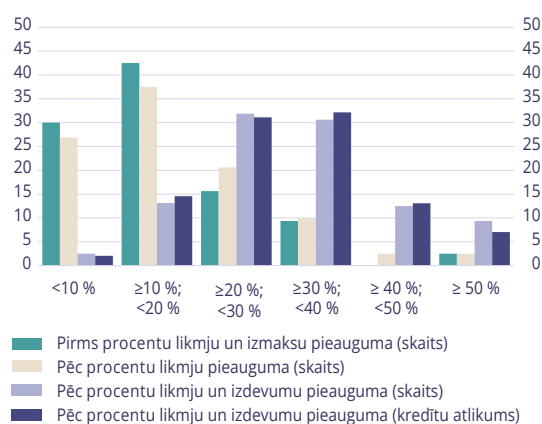
(%)

P2.4. attēls

Parāda apkalpošanas izmaksu attiecības pret ienākumiem sadalījums pēc skaita un mājokļa kredītu atlikuma īpatsvara 2024. gada sākumā mājsaimniecībām – kredītņēmējām ar zemākajiem (1. kvintiles) ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli, ja EURIBOR pieaug līdz 3.5 %

(%)

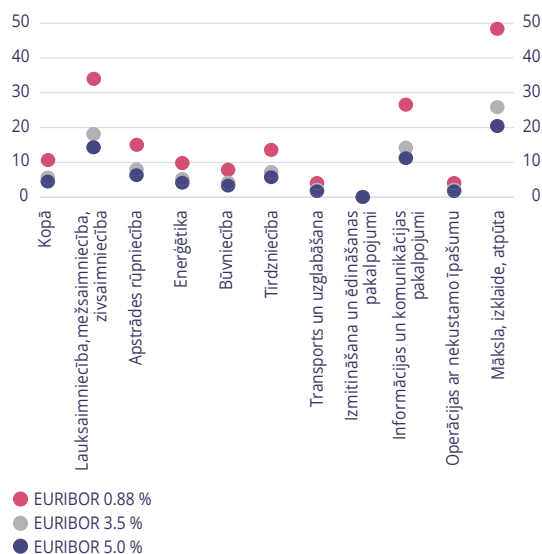
Procentu likmju pieaugums var būtiski ietekmēt atsevišķās nozarēs strādājošo uzņēmumu parāda apkalpošanas spēju. Saskaņā ar CSP datiem 2022. gadā kopējais procentu segums ir labs, proti, peļņa pirms procentiem un nodokļiem ir 10.6 reizes lielāka nekā procentu maksājumi. To nosaka vidēji laba peļņa un spēja pārnest augstākas izmaksas uz gala patērētāju. Tomēr izmitināšanas un ēdināšanas nozarei šis rādītājs ir zems. Bāzes scenārijā un nelabvēlīgākā EURIBOR pieauguma scenārijā procentu seguma rādītājs samazinās attiecīgi līdz 5.7 un 4.5 reizēm (sk. P2.5. att.), bet kopumā paliek labā līmenī. Īpaši jutīgas pret procentu likmju kāpumu ir lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozare, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozare, bet šo nozaru parāda apkalpošanas spēja joprojām ir samērā laba. Savukārt būvniecības nozarei, transporta un uzglabāšanas nozarei, izmitināšanas un ēdināšanas nozarei, kā arī operāciju ar nekustamo īpašumu nozarei procentu seguma rādītājs samazinās līdz zēmam līmenim. Pārējām nozarēm parāda apkalpošanas spēja kopumā saglabājas labā līmenī.

Rentabilitātes novērtējums

Procentu maksājumu pieauguma ietekme uz NFS rentabilitāti¹¹³ kopumā ir visai ierobežota. Taču operāciju ar nekustamo īpašumu nozares rentabilitātes rādītājs un nozarē strādājošo NFS maksājspēja ir jutīgi pret EURIBOR kāpumu (sk. P2.6. att.), jo nekustamā īpašuma objektu finansēšanai izsniegto kredītu procentu maksājumiem ir liels īpatsvars operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē strādājošo uzņēmumu izmaksu struktūrā.

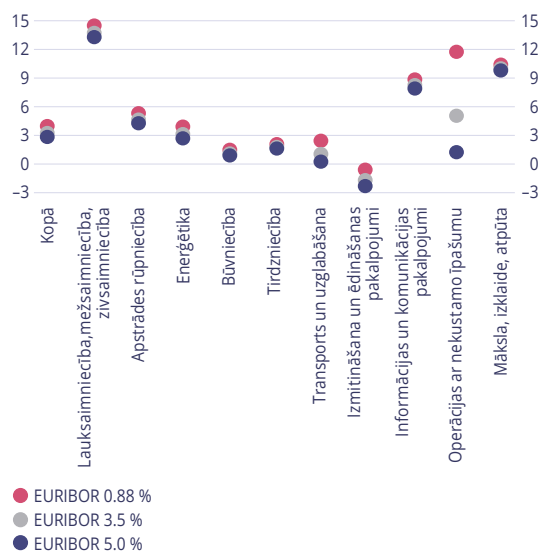
P2.5. attēls

NFS procentu maksājumu segums atkarībā no EURIBOR, pārējiem nosacījumiem 2023. gadā nemainoties

P2.6. attēls

NFS rentabilitāte atkarībā no EURIBOR, pārējiem nosacījumiem 2023. gadā nemainoties (%)

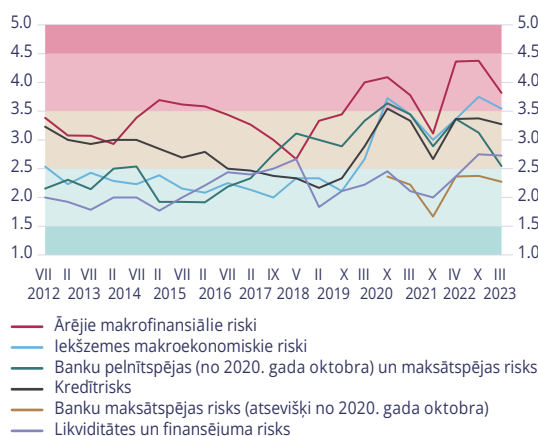

¹¹³ Ienākumi pirms nodokļu maksājumiem attiecībā pret apgrozījumu.

3. pielikums. Kredītiestāžu aptaujas par riskiem rezultāti

P3.1. attēls

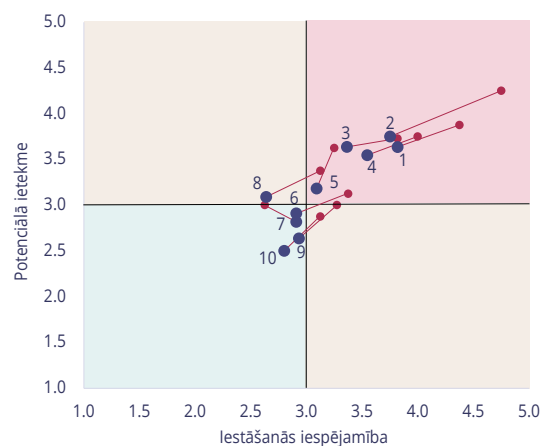
Kredītiestāžu¹¹⁴ veiktais galveno risku kategoriju risku pakāpes vērtējums tuvākā gada laikā
(ņemot vērā riska iestāšanās iespējamību un iespējamo negatīvo ietekmi)

¹¹⁴ 2023. gada martā Latvijas Banka veica kredītiestāžu aptauju par to, kā tās vērtē riskus Latvijas finanšu sistēmā. Atbildes iesniedza "Swedbank" AS, AS "SEB banka", Luminor Bank AS Latvijas filiāle, AS "Citadele banka", BlueOr Bank AS, AS "Reģionālā investīciju banka", AS "LPB Bank", Signet Bank AS, AS "Rietumu Banka", AS "Industra Bank" un OP Corporate Bank plc filiāle Latvijā.

P3.2. attēls

Kredītiestāžu 2023. gada martā sniegtais vērtējums par riska faktoriem tuvākā gada laikā
(skala no 1 līdz 5; potenciālā ietekme)

Riska faktori (virzienā no augstākā uz zemāko)

- Mājsaimniecību maksātspējas pasliktināšanās
- Ārējās makrofinansiālās vides būtiskas pasliktināšanās negatīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību
- Latvijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās iekšzemes faktoru ietekmē
- NFS maksātspējas pasliktināšanās
- IT drošības risks Latvijas finanšu sistēmai (ieteicams aizpildīt IT speciālistiem)
- Nozīmīgs pieprasījuma kritums komercīpašumu tirgū
- Reputācijas risks un citi riski, kas saistīti ar finanšu noziegumiem (t. sk. krāpniecību, NILLTF, sankciju apiešanu) Latvijā un Baltijā
- Straujas mājokļu nekustamā īpašuma cenu pārmaiņas
- Klimata pārmaiņu fizisko un pārejas risku ietekme uz Latvijas finanšu sistēmu (5 līdz 7 gadu termiņā)
- Risku pieaugums Latvijas lielāko banku mātes bankās vai to mītnes zemēs (t. sk. makrofinansiālo risku pieaugums to tautsaimniecībās vai finansējuma risku pieaugums mātes bankās).

4. pielikums. Kredītiestāžu darbības rādītāji

P4. tabula. **Kopējie kredītiestāžu darbības rādītāji**

Rādītājs	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023. g. marts
Bilances rādītāji							
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	21	20	19	16	16	14	13
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	28 387.7	22 870.5	23 202.9	24 558.1	25 447.2	27 875.6	27 490.1
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	50.9	59.3	58.1	52.7	56.7	55.4	55.6
lekšzemes klientu kredītu gada pieauguma temps (%)	-2.8	-4.1	-1.5	-3.3	11.8	7.6	6.2
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	71.4	71.4	74.2	76.0	78.6	78.2	77.7
No iekšzemes klientiem piesaistīto noguldījumu gada pieauguma temps (%)	0.0	6.6	7.3	8.4	10.3	11.8	9.3
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	10.0	10.8	6.6	3.2	2.5	4.3	4.8
lekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	101.9	91.7	84.1	73.8	74.8	72.0	72.2
Pelnītspēja¹¹⁵							
ROE (%) ¹¹⁶	6.3	9.7	3.1	5.3	10.0	10.4	-
ROA (%) ¹¹⁷	0.7	1.2	0.3	0.5	1.0	1.0	-
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ¹¹⁸	58.1	60.0	65.2	64.9	59.1	52.5	-
Kapitāla pietiekamība¹¹⁹							
Pašu kapitāls (milj. eiro)	3 060.1	2 697.3	1 936.8	2 316.1	2 335.5	2 315.9	-
Pirmā līmeņa pamata kapitāls (milj. eiro)	2 725.5	2 454.2	1 802.6	2 219.7	2 241.6	2 212.3	-
TREA (milj. eiro)	14 716.4	12 091.3	9 188.8	8 624.5	9 216.5	10 055.9	-
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	20.8	22.3	21.1	26.9	25.3	23.0	-
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)	18.5	20.3	19.6	25.7	24.3	22.0	-
Sviras rādītājs (%)	9.6	10.4	9.3	10.1	10.1	9.3	-
Likviditāte¹²⁰							
Likvīdo aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ¹²¹	37.4	31.8	32.1	35.6	35.3	37.7	37.6
LCR (%)	313.4	252.9	286.3	353.7	288.7	211.1	215.7
NSFR (%) ¹²²	146.0	138.2	144.9	155.9	187.1	169.4	-
Aktīvu kvalitāte¹²³							
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfeli (%)	3.7	3.1	3.3	1.9	1.6	1.6	1.4
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	4.2	4.0	3.9	2.3	1.5	1.1	1.2
INK īpatsvars kredītportfelī (%)	8.5	7.5	7.1	4.7	3.6	2.7	2.5

¹¹⁵ 2017.–2022. gada rādītāji aprēķināti, balstoties uz Latvijas Bankas datiem konsolidētā līmenī. No peļņitspējas rādītājiem nav izslēgti 2. nodalā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski" minētie vienreizējie efekti.

¹¹⁶ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

¹¹⁷ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

¹¹⁸ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tīrie procentu ienākumi + dividēnu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

¹¹⁹ Dati norādīti konsolidētā līmenī.

¹²⁰ Dati norādīti individuālu kredītiestāžu līmenī.

¹²¹ Likvīdie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t. i., tos var pārdot īsā laikā bez ievērojamiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

¹²² Līdz 2021. gadam – Latvijas Bankas aprēķins.

¹²³ Kredītu kvalitātes rādītāji 2017.–2022. gadam aprēķināti, balstoties uz datiem konsolidētā līmenī konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm un individuālā līmenī pārējām kredītiestādēm un ārvalstu banku filiālēm (2023. gada 1. ceturksnim – individuālo kredītiestāžu līmenī). Kredītriska rādītāji uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 2. nodalā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski".

5. pielikums. Agrinās brīdināšanas rādītāju risku panelis

Ārējie makrofinansiālie riski	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
iBoxx EUR HY NFC vērtspāpūru ienesīguma prēmijas starpība (procentu punktos)																
Dow Jones EuroStoxx 50 svārstīguma indekss																
CISS eiro zonas valstīm (vienādi svērts, vidējā vērtība ceturksnī)																
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs ES (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Imports galvenajās tirdzniecības partnervalstīs (gada pārmaiņas; %)																
Euro zonas valstu valdības 10 un 2 gadu obligāciju peļņas likmju starpība (procentu punktos)																
Euro zonas privātā sektora parāda un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Iekšzemes makrofinansiālie riski	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs Latvijā (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Latvijas valdības piecu gadu CDS starpība																
Mājokļu cenu indeksa gada pārmaiņu četru periodu slidošais vidējais																
Iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecība (%)																
Latvijas valdības parāda attiecība pret IKP (%)																
Tekošā konta un IKP attiecība (%)																
NFS kredītrisks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Procentu maksājumu segums; četru ceturkšņu slidošais vidējais (%)																
NFS parāda attiecība pret pašu kapitālu (%)																
Nozaru koncentrācija iekšzemes kredītportfelī (HH indekss)																
NFS gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
NFS pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, īpatsvars (%)																
NFS kredītu un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Mājsaimniecību kredītrisks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mājokļu cenu indeksa attiecība pret vidējās neto darba samaksas indeksu (%)																
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Mājsaimniecību pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, īpatsvars (%)																
Mājsaimniecību procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)																
Kredītiestāžu maksātspējas un peļnitspējas risks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aktīvu atdeve																
1. līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)																
Svīras rādītājs (%)																
Izdevumu un ienākumu attiecība (%)																
No jauna izsniegto kredītu procentu likmju starpība (procentu punktos)																
Kredītiestāžu pakļautība valdības sektora riskam (% no aktīviem)																
Kredītiestāžu sektora īpatsvars finanšu sektorā (%)																
Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma risks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lielāko banku – iekšzemes kredītētāju* – likviditātes rādītājs (%)																
Pārējo kredītiestāžu likviditātes rādītājs (%)																
Rezidentu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība																
Tīro ārējo aktīvu un aktīvu attiecība (%)																

* Līdz 2019. gadam datus ietvertas četras, bet 2019. gadā – trīs lielākās kredītiestādes, jo filiāles netiek iekļautas likviditātes rādītāja aprēķinā. Likviditātes rādītājs šo kredītiestāžu grupā ir relatīvi zemāks, jo meitas banku likviditāte tiek pārvaldīta grupas līmenī. Likviditātes rādītājs nav obligāta uzraudzības prasība šīm kredītiestādēm, likviditātes rādītājs tiek izmantots risku novērošanā.

Piezīmes: Risku panelis ir tikai viens no Latvijas Bankas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzes rīkiem. Noteiktā riska pakāpe neraksturo absolūto riska līmeni, bet gan sniedz salīdzinājumu ar izvēlēto rādītāju vēsturiskajām vērtībām, brīdinot par risku veidošanos. Risku paneļa metodoloģijas skaidrojumu sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" pielikumā "Risku panelis – analītisks rīks Latvijas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzei".

Riska pakāpe, kas izriet no rādītāja attiecības pret tā vēsturisko vidējo vērtību, apzīmēta ar krāsu:

zema	vidēja	vidēji augsta	augsta	nav datu
------	--------	---------------	--------	----------